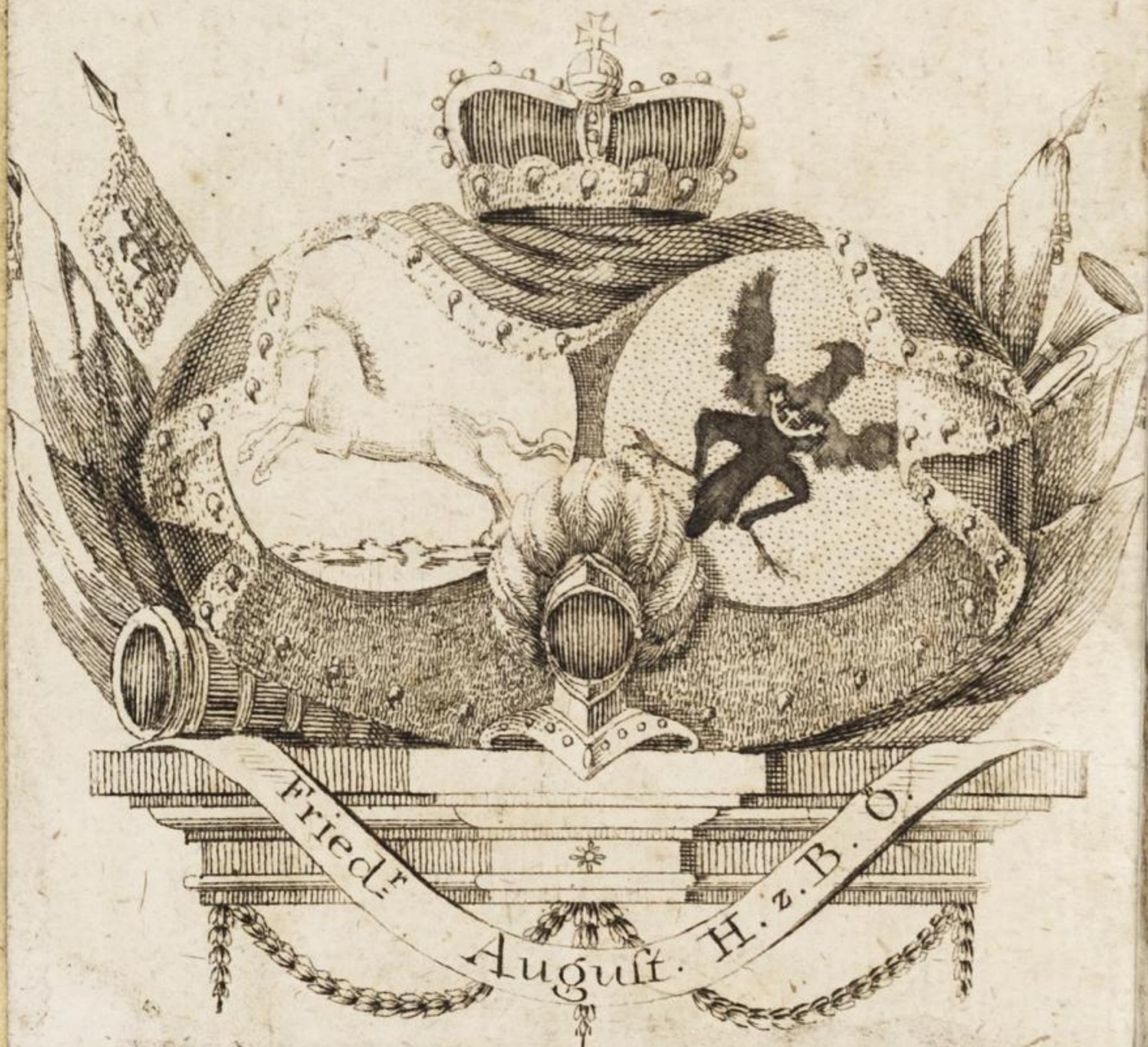

10.
7
11

874

Rep. XXXIII. 7. no. 186.

INSTITUTIONES
IMPERIALES
JUSTINIANEÆ

AD
COMPENDIUM
REDACTÆ

AB
ERNESTO COTHMAN
Jurisconsulto.

ROSTOCHII

Literis MAURITII SAXONIS.

Sumptu Johannis Hallervordij

Bibliopol. Rost. An. 1623.

21194. 3 423
719 4

ERNESTUS COTHMAN
FILIO FRIDERICO,

Sanitatem animi & corporis precatur.

Cum nuper, fili charissime, meditationes sacras ex
S. Augustini operibus excerptas de remedijs omnis
generis calamitatibus & pressuris salutariter adhiben-
dis tibi ad legendum & cogitandum proposuissem, non
multò post Deus optimus maximus, à quò calamita-
tes immitti ac permitti primum meditationum illa-
rum remedium docet, te paternè invisit, & gravi atq;
diuturno morbo percussit. Et data est nobis occasio Je-
hova Deo magis magisq; adherendi, & quod scripto
comprehenderam in usum transferendi. Neq; defuit
felix successus & eventus proffer, quem decimum ea-
rundem meditationum remedium promittit. Et si enim
Jehova iram in nos ostendebat, tamen misericordiam
suam à nobis non auferabat, sed te ex morbo lethali
educebat, & me in morore jacentem erigebat. Mino-
res sumus cunctis miserationibus Domini nostri, & mi-
sericordia ejus meritò deputamur, quod non sumus con-
sumpti. Filium Dei mediatorem & intercessorem no-
strum toto pectore invoco, ac precor, ut me senescentem
& te adolescentem Spiritu suo sancto regat & guber-
net, ut vocationis nostrae officia fideliter faciamus. Et
quia juris studio operam dare cepisti, viam compen-
diariam, quam in vasto juris Oceano navigaturus tutò
sequaris, nunc monstrare tibi volui, eamq; ceteris etiam
Legum studiosis confido gratam & utilem fore. Salve,
mi fili, & time Deum, ne deficias, ama Deum, ut profi-
cias. Dabam Gustrovij, 4. Februarij, Anni 1676. *

JEHOVA AUCTORE

DE

JUSTITIA ET
JURE.

TITULUS I.

SUbi operam datu-
rum, prius nosse oportet,
unde nomen Juris descen-
dat. Est autem à Justitia
appellatum l. 1. in pr. D. de Iustit. & Iure.
Iustitia est fons Juris, & Ius est rivulus ju-
stitiæ, sive, de fonte Iustitiæ *Aug. de civit.*
Dei l. 19. c. 21. Iustitia est velut mater ju-
ris, *Accurs. in l. nō debet alteri D. de reg. jur.*
Est iustitia radicale principium totius
Juris & Legalis scientiæ. *Dyn. & Ioan.*
Faber in proæmio num. 6. b. t. Ius est ars
boni & æqui, sive quod perinde valet,
est ars iustitiæ d. l. 1. in pr. Iustitia alia est
universalis, alia particularis. Ulla in o-
bedientia Deo debita & ad Decalogum

▲ 2-

con-

congruente potissimum consistit, quam
 cum nullus hominum præstare possit,
 ad Christi Salvatoris nostri obedientiam
 & Justitiam tollentem peccata nostra,
 & impios justificantem confugiendum
 est. Deinde justitia universalis in chari-
tate & dilectione, qua unusquisq; sibi
& proximo obstringitur consistit, &
universum virtutum chorum in se
complectitur. Particularis justitia est il-
lius universalis justitiæ pars quædam,
 quæ universum virtutum orbem ambi-
 tu suo non comprehendit, sed in suum
 cuiq; tribuendo præcipue occupatur &
 in jure dicendo singula quæq; attingit,
 & eo nomine à justitia universali dif-
 fert. Justitia particularis est constans &
perpetua voluntas suum cuiq; tribuen-
di. §. 1. h. t. l. 6. D. eod. five Constantia
 propensæ voluntatis ad suum cuiq; tri-
 buendum. *Cujac. hic.* Est enim Justitia
 virtus animi ac voluntatis, non quidem
 vanæ, inanis & otiosæ, sed efficacis fru-
 ctuosæ, ac negotiosæ, & tamen non ex
 opere,

opere,

opere, quod vel per se erroneum esse,
 vel si rectum & justum est ab homine in-
 justo fieri potest, sed ex animo & vo-
 luntate sive ab animi habitu justitia est
 æstimanda. *d. §. 1. d. l. 10.* Sic de *Fabricio*
Pirrus dixisse, fertur, quod facilius Sol à
 cursu suo, quam iste à proposito & vo-
 luntate recta dimoveri potuerit. Sic *Ci-*
cero Virum, inquit, qualis *Lepidus* fue-
 rit, opinione labi posse, voluntate à
 republica vel Justitia dissidere, non pos-
 se. *Philip. 13.* Justitia particularis est com-
mutativa vel distributiva. Illa est justa
commutationis rerum in contractibus
 & negotijs hominum, & justa pœnarū
 in maleficijs & delictis ad Arithmeticae
 proportionis normam facta & exæqua-
 ta ordinatio. *l. 2. l. 3. De rebus credit. l. si*
quenquam C. de Episc. & Cler. Distributi-
va justitia est, justa & conveniens per-
 sonarum, officiorum, munerum, immu-
 nitatum præmiorum, delictorum, pœ-
 narum, cæterarumq; rerum & negotio-
 rum ad geometricæ proportionis nor-

mam certis & gravibus de causis exacta
 ordinatio, Iustitia porro alia est natu-
ralis, alia civilis. scire oportet. §. si enim
D. de excusat. tutor. Illa suum cuiq; tri-
buit secundum naturalem intellectum.
¶. cum pacto D. de servis export. & secun-
dum totius rei æquitatem. l. bona fides. D.
deposit. Hæc suum cuiq; tribuit secundum
æquum & bonum constitutum his, qui
eiusdem sunt civitatis. d. l. cui pacto. h. t.
Jurisprudencia est rerum divinarum &
humanarum notitia, justis atq; injustis
scientia d. §. 1. d. l. 10. D. eod. est habitus in-
tellectus, Jurisprudencia deniq; iustitia
firma & inflexibili voluntate bonos re-
git, malos conterit August. de unitat. Ec-
cles. 6. 7. res divinas atq; humanas benè
& prudenter, hoc est, ex arte boni & æ-
qui disponens. l. 1. C. de veteri jure enucle-
and. Idem est juris officium cujus præce-
pta tria sunt. Honeste vivere, alterum
non lædere, suum cuiq; tribuere §. 3. h. t.
d. l. 10. §. 1. D. eod. Primum est bonorum
morum præceptum, alterum est charita-
tis

tis & dilectionis mandatum, tertium,
justitiæ proprium præceptum est, quod
 jus suum, hoc est, quod cuiq; debitum &
 conveniens est, ita tribuit, ut res non di-
 strahatur ab ullius justiore repetitione,
l. bona fides D. Deposit. Quid justitia cujus
 munus est suum cuiq; tribuere? Unde fit
 in ipso homine quidam justus ordo na-
 turæ, ut anima subdatur Deo & animæ
 caro, ac per hoc Deo & anima & caro,
Augustin. de civitat. Dei l. 19. c. 4. Ius vel
sacrum est vel publicum, vel privatum.
l. ut inter C. de sacros. Eccles. aut quod per-
 inde valet jus vel divinum, vel humanū
est. l. 1. D. de ritu nuptiar. c. 2. dist. 1. Illud li-
 bris Prophetis & Apostolicis contine-
 tur & titulo primo libri primi Codicis
 attingitur. Hoc vel publicū est, vel pri-
vatū. d. §. 3. d. §. 1. Publicum jus est quod
ad statum rei Romanæ spectat, privatū
est, quod ad singulorum utilitatem per-
tinet, & tripartitum est: Collectum est
n. ex naturalibus præceptis, aut gentiū,
aut civilibus d. §. 3. d. l. 1. §. 2. D. h. t. Aul. Gel-
lius l. 18. c. 3.

*De Jure Naturali, Gentium,
& Civili.*

Tit. II.

Jus naturale est quod natura omnia animalia docuit §. 1. h. t. l. 1. §. 3. D. h. t. Nā jus istud non humani tantum generis est, sed omnium animalium, quæ in cœlo, quæ in mari, quæ in terra nascuntur. Hinc descendit maris atq; foeminæ cōjunctio hinc liberorū procreatio, hinc educatio *d. §. 1. §. 3.* Benedixit Jehova Deus animalibus brutis Crescite, in-quiens & multiplicamini *Genes. 1. v. 22.* Benedixit hominibus crescite, aiens, & multiplicamini. *Genes. 1. v. 28.* Unum est divinum præceptum, una naturalis doctrina, adeoq; unum jus propagationis & tutelæ omnibus animalibus commune. Quo Augustinus respicit, quando scribit, inconcussam naturæ legem etiā in bestijs promulgatam esse *l. 1. c. 26. de doctrina Christian.* Et animalia bruta habere quendam dilectionis affectum, *de Gen. ad litteram l. 1. c. 18.* esse quandam eorum

rum

rum voluntatem, *de civitate Dei l. 5. c. 9.* inesse illis quandam scientiæ similitudinem, *de civitate Dei lib. 11. c. 27.* esse in illis quandam conjugiorum similitudinem ad simul procreandum & nutriendū *Aug. de bono conjug. c. 19.* carnē suā illa vegetare, & regere deniq; universum suum ad incolumitatem tuendam sibi conciliatum pro sui generis exiguitate quodam modo administrare *Aug. contra Faustum. l. 21. c. 5.* nec tamen vera juris societate bestias hominibus jungi, *l. 2. de mor. Manich. c. 13.* Quocirca Ulpianus ac Justinianus, conjunctionem illam maris & foeminae rationalibus & irrationalibus communē, homines matrimonium appellare subijciunt, ut bestiarum commixtiones vagas ab honesto hominum Conjugio distinguant. Ius gentium das gemein Völcker Recht est, quod divina quadam providentia constitutū est, §. *sed naturalia h. t.* quod cum ipso genere humanorum natura prodidit. §. *singulorum l. de rerum divis.*

A §

d. §.

LIBER I.

d. §. sed naturalia. Quod semper firmum
 apud omnes peræq; gentes observatur.
 Quod universa terræ more fit, semper-
 que bonum & æquum est *l. penult. D. h. t.*
Jus civile Romanum, das gemeine Rö-
 mische Kaiser Recht/est, quod ex legib.
plebiscitis senatusconsultis, Decretis
Principum, auctoritate prudentum ve-
nit l. 7. D. de justit. & jur. sed & civile jus
 dicitur, quod quisq; populus sibi jus cō-
 stituit. *§. sed jus quidem Inst. h. t. l. jus civile*
D. h. t. Jus igitur naturale est, quod natu-
ra docuit d. §. 3. d. l. i. §. 3. Jus gentiū quod
naturalis ratio docuit. §. jus autem h. t.
l. omnes populi D. eod. Jus civile, quod oc-
casio civilis docuit. l. 2. §. bis legibus §.
§. deinde q. D. de orig. jur. Jus naturale pro-
prium est omnium animalium d. §. i. jus
gentium proprium est omnium homi-
num d. l. §. i. fin. h. t. Jus civile proprium
est singulorum populorum, d. §. jus autē
d. l. jus civile d. l. omnes popul. Jus naturale
cum homine natum est, jus gentium cū
genere humano, sive cū gentibus, Jus
 civile

civile cum civitatibus, Jus naturale simplex & sibi semper æque constans & per se immutabile est, Jus gentium est quidē aliquo modo immutabile, *d. §. sed naturalia*; sed aliquando naturæ vel juri naturali repugnat *§. jus autem h. r. §. 1. de jure personarum*. Jus civile juri naturæ vel gentium aliquid vel detrahit, vel addit, *d. l. jus civile*, & per se mutabile est, increfcit & decrefcit secundum temporum, quibus præsidet; conditionem nō pariter euntem *Aug. l. 3. concess. c. 7.* & hisce casibus tantum abest ut jus mutare malum sit ut etiam malum sit, nisi mutetur *Aug. epist. 15. de l. arbitr. c. 6. & d. c. 7.* Ex jure gentiū bella sunt orta, & captivitates secutæ, & servitutes, discretæ gentes, regna cōdita, dominia distincta, agris termini positi, ædificia collocata, omnes pene contractus introducti, ut emptio, venditio, locatio, cōductio, societas, depositum, mutuum & alij innumerabiles, *d. §. jus autem h. r. l. & hoc jure* D. eodem Jus civile cōstat, aut ex scripto,

aut sine scripto: Scriptum jus est lex, plebiscita, Senatusconsulta, Principum placita, magistratum edicta, responsa Prudentium. §. 5. h. t. l. 6. D. eod. Lex est sanctio & jussum ejus, qui juris condendi vel constituendi auctoritatem habet, cujusmodi sunt Reges. d. l. 2. §. postea 2. Decemviri d. l. 2. §. postea populus Romanus, §. 6. h. t.

Plebiscitum Sakung der Gemeine est quod plebs magistratu plebeio rogante jus, constituit d. §. 6. Senatus Consultum des Königs Erkennens und Sakung est quod senatus jubet & constituit, qui uti vice populi consulitur, sic, quod consulit, judicat vel statuit legi simile vel vice legis est, l. 1. in pr. de offic. ejus cui mandat, est jurid. d. §. 6. in fin.

Principum placita der Kaiser abscheid und Rescript. Nam vox placere, non libitum vel arbitrium quodvis, sed ex diversis rationibus & sententijs, honestate, utilitati publicæ, deniq; juri & æquitati conformibus elicited placitum designat.

signat. Cujusmodi sunt epistolæ decreta, & edicta, quæ constitutiones appellantur, §. 7. *b. t.* Epistola est rescriptum principis ad relationem magistratus, vel petitionem consulentis & supplicantis de re dubia emissum, d. §. 1. Decretum est sententia principis super negotio inter duas partes litigantes controverso lata d. §. 7. verb. cognoscens.

Edictum est, quod princeps propria voluntate necessitatis, utilitatis, vel honestatis publicæ causa promulgat, d. 3. §. 7. Sunt vero constitutiones vel rescripta principum quædam personalia, quædam generalia, Illa personas, quas cōcernūt, non egrediuntur, neq; ad exemplū trahūtur. Hæc omnes tenēt & obligāt d. §. 7.

Magistratum edicta das Römische Stadt Recht puta prætorum proconsulum, præsidum Ædilium curulium, similiumve, §. 8. *b. t.*

Responsa prudentium der Rechte ge-
lärten Rathschläge vñ belehrungen sunt,
sententiæ & opiniones eorum, quibus

permissum erat, jura condere. §. 9. h. r.
 Inde juris conditores, & auctores nuncupabantur, l. 1. C. de Com. ser. manu. niss.
 Horū tanta erat authoritas, ut à responso eorum, judici recedere non liceret, cujusmodi authoritas, si Jure scripto destituamur receptis interpretum placitis etiā hodie attribuitur. Deniq; huc referri potest jus municipale: das heutige Stadt Recht. Ex non scripto jus venit solo usu comprobatum, & consuetudo dicitur, quæ est jus non scriptum, quod usus populi frequens & inveteratus communi assensione recepit. §. 10. h. r. l. de quib. cum seqq. D. de leg., sed tamen hujus juris non tanta est auctoritas, ut legem vel rationem vincat. l. 2. c. quæ sit long. consuet. nisi forte illam major ratio suaserit l. 1. C. d. t. vel rerum perpetuo judicatarum auctoritas firmaverit d. l. 1. l. nam Imperator D. de LL. Istis enim casibus, consuetudo legem vincit. Omne autem jus, quo utimur, vel ad personas pertinet; vel ad res, vel ad actiones §. fin.

fin.

I N S T I T U T I O N U M

fin. h. t. Et prius de personis videamus, nam parū est, jus nosse, si personæ quarum causa constitutum est, ignorentur
§. fin. h. t. l. 1. & l. 2. D. de stat. homin.

De Jure Personarum

Tit. III.

Persona hoc loco nihil aliud est, quā homo. Sunt vero omnes homines aut liberi aut servi. *§. i. h. t. l. 3. D. de stat. hom.* Libertas est naturalis facultas ejus, quod cuiq; facere libet, nisi si quid vi aut jure prohibetur, *d. §. i. l. 4. D. de stat. hom.* Vis quæ impedit libertatem, vel justa est, vel injusta. Vis justa, ipsum jus libertatis tollit, puta, bellum; Vis injusta naturalem tantum facultatem quidvis agendi cohibet, si verbi gratia, infirmior. à potentiore detineatur. Ius porro libertatem impedit, quando nimiam quidvis agendi licentiam constringit. *l. nemo D. de leg. l. 1. l. non dubium C. de leg.* Est n. Lex & esse debet Domina ac Regina, omnium divinarum & humanarum rerum *l. 2. D. de legib.* Servitus est constitu-
tio

tio juris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam subicitur, *d. §. 1. d. l. 4. §. 1.* Servi autē ex eo appellati sunt, quod Imperatore captivos vendere ac per hoc servare nō occidere solēt. *Exod. 14. v. 12. §. 1. h. t. d. l. 4. §. 1.* servitus ergo si libertatem spectes, contra naturam est, si vitam, secundum naturam, nam in omnibus fere gentibus quodammodo vox naturæ ista personuit, ut subjugari victoribus mallent, quib. contigit vinci, quam bellica omnifaria vastatione deleri. *Aug. de Civit. Dei l. 18. c. 2. non verò soli ab hostibus capti, sed & ex servis vel ancillis post geniti vel editi servitutis jugo subjacēt §. 2. h. t.* Deniq; major 20. annis si ad pretium participandū sese venundari passus sit, Iure Civili servus fit *d. §. 2.* Cæterum in Servorum conditione nulla est differentia: In liberis multæ differentiæ sunt: aut enim sunt ingenui, aut libertini *§. fin. h. t.*

De Ingenuis.

Tit. IV.

Inge-

Ingenui sunt, qui ex libera matre nati sunt, l. 5. §. 2. D. de Stat. homin. & statim, ut nascuntur liberi fiunt, §. 1. b. r. sufficitq; , si matrem habuerint liberam, vel conceptionis, vel gestationis, vel editionis tempore, d. §. 1. d. l. 5. §. 2.

De Libertinis.

Tit. V.

Libertini sunt, qui ex justa servitute sunt manumissi §. 1. b. r. l. 6. Manumissio autem est, de manu, sive de dominica potestate missio, id est, datio libertatis §. 1. b. r. & est Libertinus relativum Ingenui, sicut libertus, patroni. Libertinus est nomen absolutum denotans eum, qui nec servus, nec ingenuus est. Libertus semper respicit patronum.

Quibus ex Causis Manumittere non licet.

Tit. VI.

Manumissio debet fieri secundum Iuris regulas proinde qui in fraudem Creditorum manumittit, nihil agit.

Deo

*De Lege Fusia Caninia Tollenda.**Tit. VII.*

Hoc loco Interpretes docent, argumentum à contractibus, ad ultimas voluntates procedere & valere affirmativè non negativè.

*De ijs qui sui vel alieni Juris sunt.**Tit. VIII.*

Secunda personarum divisio est, quod quædam personæ sui Juris sunt, quædam alieno Juri subiectæ. Rursus earum, quæ alieno Juri subiectæ sunt, aliæ in potestate parentum, aliæ in potestate Dominorum sunt. Potestas Dominorum est à Jure Gentium. Potestas parentum à Jure Civili. Utraq; à Deo: nam non sine Dei providentia, in cujus potestate est, ut quisq; bello aut subjugetur, aut subjuget, quidam sunt regnis prædici, quidam regnantibus subditi: *Aug. de Civit. Dei l. 18. c. 2.* Unde potestas Dominorum extitit, in qua sunt servi, in quos Domini vitæ necisq; potestatem habent

habent, sed hoc tempore nullis hominibus licet sine causa legibus cognita in servos suos supra modum sævire, nam ex Constitutione Divi Pij Antonini, qui sine causa servum occiderit, non minus puniri jubetur, quam qui alienum servum occiderit. Etsi enim Dominorum potestatem in servos suos illibatam esse oportet, nec cuiquam hominum Ius suum detrahi, tamen Dominorum interest, ne auxilium contra sævitiam, vel famem, vel intolerabilem injuriam denegetur ijs, qui juste deprecantur. §. 1. b. t. Et debent Dominis servi non tam conditionis necessitate quam officij delectatione adhærere, & Domini servis summi Dei, scilicet communis Domini consideratione placabiles, & ad consulendum, quam coercendum propensiores esse, *Aug. de Eccles. cathol. l. 1. d. 30.* & scire, quod bonus etiam, si serviat, liber sit, malus autem, etiamsi regnat, servus sit, nec unius hominis, sed, quod gravius est, tot Dominorum, quot vitiorum.

Aug.

Aug. d. Civit. Dei. l. 4. c. 3. Deniq; intel-
ligere, quod servus & Dominus diversa
sint nomina, sed homines & homines
paria sint nomina. *Aug. Ps. 124.* Quocirca
servis ob sœvitiam Dominorum ad asy-
lum confugere permittitur, quos si cau-
sa cognita appareat, durius habitos,
quam æquum sit, vel infami injuria af-
fectos vendi Iudex jubet, hac conditio-
ne, ne in potestatem Domini revertan-
tur. §. *fin. b. t.*

De Patria Potestate.

Tit. IX.

In Potestate nostra sunt liberi nostri
quos ex justis nuptijs procreavimus §. 1.
b. t. Nuptiæ sive Connubium proprie
est civile nomen, matrimonium est na-
turale nomen, sed in usu Juris promi-
scue usurpantur. Nuptiæ igitur sive ma-
trimonium est viri & mulieris conjun-
ctio individuum vitæ consuetudinem
continens §. 2. *b. t.* Est maris & feminae
conjunctio, confortium omnis vitæ, di-
vini & humani Juris communicatio l. 1.

D. de

D. de ritu nuptiar. Contrahitur enim matrimonium hoc animo & voto, ut nunquam dirimatur. *l. 1. D. de iure dot.* Ceteræ societates coiri possunt ad tempus, Societas Coniugalis non nisi in æternum, h. e. quamdiu socij vivunt. Potestas vero patria Ius est proprium Civium Romanorum, cum nulli alij sint homines, qui talem in liberos habeant potestatem, qualem Romani habent. Sunt igitur in potestate nostra filij & ex filijs editi nepotes, pronepotesve. sunt etiam in potestate nostra filia; sed qui ex filia nascitur, non est in nostra potestate sed in potestate Patris sui *S. fin. h. t.* filia enim mulier facta familiae suæ caput sive membrum & finis est. *l. pronuntiatio in fin. D. de verb. sign.* Est nempe membrum familiae, & inde dicitur uxor filia familiae *l. 5. de repud.* Est etiam finis suæ familiae *d. l. pronuntiatio*, quia in alienam familiam liberos edit, & cum ipsa nomen familiae suæ interit, neq; ad hæredes descendit, sed & insignia finem habent.

habent, & liberi ex illa nati insignia patris sui usurpant.

De Nuptijs.

Tit X.

Iustas nuptias inter se Cives Romani contrahunt, qui secundum præcepta legum coeunt: masculi quidem puberes, feminae autem viri potentes, sive patres familiarum sint, sive filij familiarum: dū tamen, si filij familiarū sint, consensum habeant parentū, quorum in potestate sunt. S. n. b. t. Nam hoc fieri debere, & Civilis & naturalis ratio suadet in tantū, ut iustus parentis præcedere debeat. Naturalis ratio est ipsum Jus divinum filijs præcipiens, ut parentibus pareāt, & honorem debitum præstent. Civilis ratio, est ratio potestatis, & inter cætera in eo consistit ne per filiorumf. matrimonia patribus invitis suis agnascatur heres. *Sed si quis i. de adoptionibus.* Prior ratio tā matrem quam patrem complectitur. Posterior ratio solus patresf. concernit. Ac quamvis inter servos quoq; & ancillas Jure naturæ conjugium recte contrahatur,

hatur,

hatur, tamen illam conjunctionem Jus Civile nuptiarum, sive connubij, vel etiam matrimonij titulo, nō dignatur, sed cōtuberniū appellat. *l. 3. C. de incert. nupt.* Primum igitur ut matrimonium sive connubiū conjunctio legitima sit, hoc est Juris Civilis regulis congruat, necesse est, ut filijs. autoritate & consensu patrum. nuptias incant. Deinde requiritur, ut cōtrahentes sint homines liberi & cives Romani. Nam cum servis latinis aut peregrinis civis Romanus Connubiū non habet. Tertio oportet, ut mares nuptias inituriquatuordecim, feminae duodecim annos habeant, deniq; requiritur, ne intra gradus cognationis vel affinitatis prohibitos conjunctio fiat. Cognatio nomen generis est, & dividitur in agnationem & cognationem specialem. Agnatio est cognatio, quæ per virilis sexus personas descendentes contingit, quales sunt, patruus, amita, frater, soror, & cæteri agnati. Cognatio est quæ per feminini sexus personas descendentes contingit, cujus-

modi

modi sunt, avunculus, matertera, sororis filius, filia, cæteri; cognati. Cognationis in genere sūptæ triplex ordo est:
1. Descendentium: 2. ascendentium, 3. ex
transverso vel ex latere conjunctorum.
Descendentes sunt, filius, filia, nepos, ne-
ptis, pronepos, proneptis, & reliqui in
infinītū descendentes. Ascendētes sunt,
pater, mater, avus, avia, & cæteri in infi-
nitum ascendentes. Inter hos in infinitū
nuptiæ prohibite sunt. Ex transverso cō-
juncti sunt, frater & soror, & horum li-
beri. Quamvis vero jure Civili fratrum
& sororum liberi rectè conjungantur,
§. Duorū Inst. h. t. l. 19. C. eod. l. 3. ff. eod. unde
Aug. filios, inquit, fratrum aliosq; lon-
giore gradu generis cōsanguineos, nul-
la lege, nulla potestate prohibita cōsue-
tudo jungebat Aug. contra Faustū l. 22. c. 25
tamen iure Canonico inter transversa-
les, nuptiæ sunt prohibitæ usq; ad quar-
tum gradum inclusivè. Gradus est
de proximo cognato in proximum
transitus. Quælibet vero generatio
facit.

facit.

boni

facit gradū unum. Hinc filius ex patre editus primam facit generationem. Ergo & primum gradum. Ne-
 pos secundam constituit generationem, Ergo & secundum gradum. Idem Iuris est in linea transversali. Hinc ego & frater meus, cum duabus generationibus editissimus ex parente nostro, duos etiam gradus facimus, & alter ab altero distat secundo gradu. Fratris vero filius, quia tertia generatione editus est, tertium gradum constituit. Nihil enim interest, hoc jure Civili, utrum linea æqualis sit, an inæqualis, quamvis Ius Canonicum differentiam adhibeat, quæ ex hisce duabus regulis intelligitur. 1. In linea transversali, æquali, personæ, de quarum cognatione quæritur, eo gradu inter se distant, quo à communi stipite distant. Exempli gratia, duo patruelles communem stipitem habent, avam. Unusquisq

B

vero

verò patruelum ab avo distat secundo gradu. Eodem ergò gradu inter se distant, Posterior regula est. In linea transversali inæquali quoto gradu remotior à communi stipite distat, eo gradu inter se distant, de quorù cognatione quæritur. Exempli gratia, si quæsieris, quoto gradu distent fratris filius & sororis neptis, primò considerandum est, neptem sororis remotiorem esse. Illa vero neptis tertio gradu à Communi stipite distat. Ergo fratris filius & sororis neptis eodem tertio gradu distant, & ita de similibus. Affinitas est Jus necessitudinis inter conjugem, & alterius conjugis cognatos contractum. Hinc conjugis meæ cognati omnes mihi affines sunt. Non vero conjugis meæ cognati meis cognatis affines fiunt. Nulli enim sunt gradus affinitatis, quamvis Jure Canonico diversum statutum sit, quod usus probat. A nuptiis ratione affinitatis

nitatis

nitatis abstinendum est, non solum
 ex Juris prohibitionē, verum etiam
 ob honestatem publicam, qua ra-
 tione fit, ut filius patris sponsam
 non ducat, Atque hæc breviter de
 nuptijs patriæ potestatis causa una
 & prima. Sunt & alia causa pote-
statis patriæ, puta legitimatio, quæ
fit triplici modo, nimirum, quando
filius ex muliere libera, ad quam
pater consuetudinem habuerat, si-
ne connubio editus in locum filij
legitimi adsciscitur per subsequens
matrimonium legitime, contra-
ctum, & dotalibus instrumentis
compositis, vel cum filius natura-
lis curiæ offertur, & per illam obla-
tionem autoritate Magistratus so-
lemniter legitimatur, & potestati
patriæ subijcitur, vel deniq; quan-
do Princeps diplomate aut rescri-
pto filium naturalem legitimat, &
patriæ potestati subdit.

B

2

De

*De Adoptionibus.**Tit XI.*

Qui natura liberos habere non potuerunt, hi voluntate filios adoptant, *August. tract. in Ioan.* Est autem adoptio nihil aliud, quam actus legitimus, quo quis patrem familias, vel filium familias patre auctore sibi in locum filij vel nepotis naturalis & legitimi asserit. Adoptio duplex est, adoptio specialis & arrogatio. Illa est actus legitimus, quo is, qui filius vel filius familias mihi non est, in locum filij, vel filij familias redigitur. Hæc est actus legitimus, quo quis patrem familias in locum filij familias adoptat. Vtramque adoptionem lex introduxit, cui accedit consensus non tantum eorum, qui adoptant, sed etiam qui adoptantur. Differt adoptio specialis ab arrogatione, quod hæc eorum sit, qui sui juris sunt, illa eorum, qui in potestate sunt.

sunt.

sunt. Hæc Principis auctoritate, illa magistratus imperio fiat. Hæc non tantum arrogatum, sed & hujus bona, imò omnes ejus liberos potestati arrogatis subjiciat. Illa non nisi adoptatum in familiam adoptantis transferat. Quod posterius hodie ita demum verum est, si adoptio ab aliquo ascendente fiat. Nam extraneæ personæ in adoptionem datus in familiam & potestatem ejus non transit.

*Quibus Modis Ius Patriæ
Potestatis Solvitur.*

Tit. XII.

Disolvitur patria potestas morte, eaque vel naturali, quæ est separatio animæ à Corpore, vel Civili, puta, deportatione, quæ Civitatem Romanam adimit: item patritia dignitate, quando aliquis in Imperatoris vel imperij patrem eligitur: sed & captivitate, quæ tamen

B 3

ipsa

ipsa non tam dissolvit, quam in sus-
 penso detinet patriam potestatem.
 Si enim pater captus apud hostes
 decedat, non servus decessisse, sed
 fictione legis Corneliae statim atq;
 ab hostibus captus est, diem suum
 velut Civis Romanus obiisse, & per
 consequens filios usq; ad tempus
 mortis, id est, captivitatis in pote-
 state retinuisse creditur. Sin vero
 ab hostibus revertatur, jure postli-
minij nunquam captus, sed semper
in Civitate fuisse censetur. Est enim
postliminium pristini status recu-
peratio integra, perinde ac si quis
 medio tempore in captivitate non
 fuisset. Denique emancipatio est
patriae potestatis resolutio. Illa pri-
 mis temporibus fiebat iure legiti-
 mo per trinam emancipationem &
 imaginariam venditionem, ac tri-
 nam manumissionem & in manu-
 mittendo liberi potestate paren-
 tum liberandi circumducebantur.

cir-

circumagebantur, circumverte-
bantur in orbem, ut acta ista verti-
gine liberi abirent, quo vellent &
simul rapismate pulsabantur, hoc
est, expalmabantur, *l. fin. C. de eman-
cipat. liber. Novel. 81.* Procedente
tempore emancipatio detractis il-
lis solemniatibus fieri cepit ex re-
scripto Principis ad preces patris
edito & insinuato Judici compe-
tenti *l. pen. C. de emancipat. libero-
rum.* Denique accessit constitu-
tio Justiniani, quæ emancipationem
sine principali rescripto apud ju-
dicem competentem fieri permit-
tit, *d. l. fin.* Ad extremum scire
oportet, quod neque naturales &
legitimi liberi, neq; adoptivi ul-
lo penè modo possunt cogere pa-
rentes, de potestate sua eos
dimittere. *§ fin.*

h. t.

B 4

De

*De Tutelis.**Tit. XIII.*

Dictum est de personis, quæ in alienis sacris, sive in aliena potestate sunt. Tractandum nunc de personis, quæ sui sunt juris. Hæverò vel sub tutela, vel sub cura constituuntur, vel neutro jure tenentur §. 1. *h. t.*

Tutela est vis & potestas in capite libero ad tuendum eum, qui per ætatem se sua sponte defendere nequit jure civili data & permissa. *d. §. 1.* Caput liberum intellige pupillum sui juris sive hominem liberum & civem Romanum *l. pronuntiatio D. de verb. signif. l. pen. §. 1. D. quod fal. tutor. auct.*

Tutela vel est testamentaria, vel legitima, vel dativa. Quæ trimembris divisio ad bimembrem revocari potest, si dicamus, tutelam aliam esse legitimam, sive à lege delatam,

latam.

fatem, aliam dativam, eamq; vel te-
stamentariam vel à Magistratu da-
 tam *l. 5. D. de leg. tutel.* Nam & testa-
 mentaria tutela dicitur dativa *Ulpi-*
an. in reliq. regul. tit. de tutel. & qui à
 magistratu datur tutor, appellari
 solet dativus, *l. 7. D. rem pub. sal. for.*
l. fin. C. de legit. tut. Prævalet vero tute-
 la testamentaria. Permissum namq;
 est parentibus liberis impuberibus;
 quos in potestate habent, testamen-
 to tutores dare, §. 2. *h. t.* idq; ex le-
 ge XII. tabularum descendit, quæ
 sic habet: Vti quisq; legassit super
re tutelavè sua ita jus esto *l. 120. de*
verb. sing. Impuberes intelligimus fi-
 lios filiasvè, sed & nepotes, neptes-
 que, si tamen post mortem avi in
 patris sui potestatem non sint reca-
 suri *d. §. 2.* Hoc amplius impuberi-
 bus accensemus post humos & post-
 humas qui quævè in ea causa sunt,
 ut, si vivis parentibus nascerentur,
 sui & in potestate eorum fierent §. 3.

B. §

h. t.

h. t. deniq; filio emancipato à patre datus tutor confirmandus est ex sententia præsidis omnimodo, id est sine inquisitione, an scilicet idoneus sit, nec ne, d. §. 3. l. Nefennius D. de excusat. tutor. l. si filio D. Confir. tut. Cum patris consilium pro filio salubre semper reputandum, & à patre datus tutor satis idoneus esse censeatur l. ult. C. de Curator. furios. l. cum quidem. C. d. legat.

*Qui testamento Tutores
Dari Possunt.*

Titulus XIV.

Testamento tutor datur non solum paterfamilias, sed etiam filius. sed & servus proprius testamento cum libertate recte tutor datur, imò & sine libertate tutor datus, tacite libertatem directam accepisse videtur, & per hoc recte tutor est. Servus autem alienus, pure inutiliter testamento datur tutor, sed ita,
cum

cum liber erit, utiliter datur. §. 1. h. t.
 Furiosus vel minor 25. annis tutor
 Testamento datus tutor erit, cum
 compos mentis aut major annis 25.
 factus fuerit, & interim à Magistra-
 tu competente tutor idoneus sub-
 stituitur, l. si hereditas D. de testam. t. u.
 del. §. 2. l. de attilian. tutor. Ad certum
 tempus, vel ex certo tempore, vel
 sub conditione, vel ante hæredis in-
 stitutionem posse dari tutorem non
 dubitatur §. 3. h. t. Certæ autem rei
 vel causæ tutor dari non potest, quia
 personæ, non causæ vel rei tutor da-
 tur. d. §. 3.

*De Legitima Agnatorum
 Tutela.*

Titulus XV.

Quibus testamento tutor da-
 tus non est his ex lege 12. tabula-
 rum agnatj, gradu proximores
 sunt tutores, qui vocantur legitimi,

B 6 - sunt

sunt autem agnati per virilis sexus cognationem nobis conjuncti, velut à patre cognati, puta frater eodem patre natus, fratris filius neposve ex eo, item patruus & patruus filius neposve ex eo. At qui per foeminini sexus personas cognatione junguntur, non sunt agnati, sed aliàs naturali jure cognati. Itaq; amixæ tuæ filius non est tibi agnatus sed cognatus. Agnatio est nomen Juris Civilis, Cognatio nomen Juris naturalis. §. 4. h. tit. Illud capitis deminutione plerumq; perimitur, hoc non item. Quia civilis ratio civilia quidem jura corrumpere potest, naturalia verò non utique.

De Capitis Deminutione.

Tit. XVI.

Capitis deminutio, est prioris status commutatio §. 1. h. t. Et est vel maxima, vel minor sive med a,
vel

vel minima. Maxima est quæ libertatem & civitatem adimit. Quod accidit servis pœnæ, vel libertis, ut ingratis erga patronos condemnatis, vel qui se ad pretium participandum venundari passi sunt d. §. 1. Minor sive media. capitis deminutio est, cum civitas amittitur, sed libertas retinetur d. §. 1. Quod accidit deportatis, vel ad metallum damnatis. Minima capitis deminutio contingit, cum libertas & civitas retinetur, sed status hominis commutatur. Quod accidit in his, qui cum sui juris fuerint, cœperunt alieno juri subiecti esse, vel contra. Maxima ergo capitis deminutio è societate hominum. Minor sive media è societate civium, minima è societate familiaræ eximit.

De legitima Patronorum

Tutela.

Titulus XVII.

B. 7

Legi-

Legitimæ tutelæ species patronorum tutela non ex ipsa lege XII. tabularum nominatim descendit, sed per interpretationem & per hæreditatum consequentias inde deducta est *l. 3. D. legit. tut.* Cum enim Patroni libertorum, si ab intestato decedant, hæreditatem ex lege capiant, crediderunt veteres voluisse legem etiam tutelam ad eos pertinere: quia ubi successionis emolumentum, ibi & tutelæ onus esse debet. *l. quò tutela D. de reg. Iur.*

De Legitima Parentum Tutela.

Titulus XVIII.

Parentibus liberorum emancipatorum tutelam neque ex lege, quæ solos agnatos tutores agnoscit, neque per consequentias hæreditatum, cum parentes liberi emancipatis non succedant, deferri certum est. Sed moribus primum invaluit, ut exemplo patronorum parentibus tutela deferretur. Quæ hac
con-

INSTITUTIONUM, 39
consideratione appellatur tutela
legitima.

De Fiduciaria Tutela.

Tit. XIX.

Fiduciaria tutela dicitur, quando
filio impuberi emancipato frater
perfectæ ætatis sive suus sive eman-
cipatus in locum patris prædefun-
cti tutor datur.

*De Attiliano Tutore, & eo qui ex
Lege Iulia & Titia datur.*

Tit. XX.

Tutelarum ultima est dativa ex
lege Attilia, Iulia & Titia, verum
cum illæ leges utilitati pupillorum
non viderentur satis prospicere,
cœperunt tutores dari ex inquisi-
tione, & cum satisfactione, rem pu-
pilli salvam fore §. 3. h. t. & ut ma-
gis consultum sit pupillis, non
tantum consules, præfecti, præto-
res, & præsides, sed & civitatum
defensores, si modo patrimonium
pupillorum quingentos solidos si-

ve

ve aureos non excedat. Tutores illis rite dare possunt. Et est naturali juri conveniens ut is, qui perfectæ ætatis non est, alterius tutelâ regatur. §. §. h. t.

De Auctoritate Tutorum.

Tit. XXI.

Auctoritas tutoris est expressa: approbatio negotij vel rei in præsentia tutoris cum pupillo gestæ: Nam post negotium gestum vel per epistolam interposita tutoris auctoritas nihil agit. Hæc auctoritas in quibusdam causis necessaria pupillis est, puta, si alijs promittant pupilli, vel hæreditatem adeant, aut bonorum possessionem petant, aut hereditatem ex fidei commisso suscipiant: Cum enim hæreditas vel lucrosa, vel detrimentosa esse possit, tutius est & utilius tutoris auctoritatem in dubio illo adhiberi. In quibusdam verò causis auctoritas

tas:

INSTITUTIONUM. 41

tas tutoris necessaria non est, puta, si quid sibi dari stipulentur: namque placuit meliorem suam conditionem licere pupillis facere sine tutoris autoritate, deterio-rem vero non aliter quam tutore auctore, d. 5. 1. Deniq; in quibusdam causis auctoritas tutoris utpote suspecta prorsus rejicitur, si nimirum ipsi cum pupillo sit. Nam eo casu datur curator ad litem, qui lite finita curator esse desinit. §. fin. h. t.

Quibus modis Tutela Finitur.

Titulus XXII.

Finitur tutela quævis pubertate, quæ in maribus post 14. in foeminis post 12. annū completum contingit. Morte tam naturali quam civili puta maxima & media capitis diminutione, vel tutoris vel pupilli. Sed & minima pupilli pupillæve capitis diminutio omnes tutelas tollit. Tutoris a minima capitis diminutione tutela tantū legitima perit, cæteræ non

non pereunt, §. 2. *h. t.* Decursu diei
 vel temporis, ad quod tutor datus
 fuit exspirat tutela testamentaria,
l. 6. §. 1. D. de tutel. l. act. D. de reg. iur.
non legitima. l. si arrogant. D. de tute.
l. tutor. datus §. 1. de testam. tutel. Hoc
 amplius ad certam conditionem
 tutor testamento datus, puta Titius
 fit liberorum meorum tutor, usque
 quo non duxerit uxorem, condi-
 tione existente tutor esse desinit *l.*
actus legitimi D. de reg. iur. Sed & sub
conditione tutor datus deficiente
 conditione tutor non erit. Quæ
 juris dispositio in tutela dativa cel-
 sat, cum actus sit legitimus tempus
 vel conditionem non recipiens, *d.*
l. tutor. in pr. Denique desinunt tu-
tores esse qui vel removentur à tu-
 tela, ob id quod suspecti visi sunt, vel
 qui ex causa justa sese excusant, & o-
 pus tutelæ deponunt. §. 2. *in fin. h. t.*

De Curatoribus.

Tit. XXIII.

Et

INSTITUTIONUM. 43

Etsi pubertate tutela finitur, tamen cum puberes ejus ætatis sint, ut sua negotia tueri non possint, curatores illis dari solent ab iisdem Magistratib. à quibus tutores dantur. §. 1. b. t. Sed testamento curator non datur, datus tamen confirmatur decreto Prætoris vel præsidis. Curatorem adolentes inviti non accipiunt. d. §. 1. in fin. Furiosi & prodigi, licet majores 25. annis sint, in curatione sunt agnatorum ex lege 12. tabularum. §. 2. b. t. Sed solent Magistratus illis ex inquisitione curatores dare, uti & mente captis & surdis & mutis & perpetuo morbo laborantibus, Interdum porro accidit, ut habenti tutorem minus idoneum, curator adjungatur, cum tutorem habenti tutor alius dari nequeat. §. 3. b. t.

De Satisfactione Tutorum vel

Curatorum.

Tit. XXIV.

Qui

Qui testamento tutores dantur nō
 satis dant, cum fides & diligentia eo-
 rum à testatore sit approbata, §. 1. Sed
nec ex inquisitione tutores curato-
res vè dati satis dare coguntur, quia
idonei electi sunt. Cæteri satis dare
 tenentur. Quin etiam ex Imperij la-
 cri ordinatione Augustæ vindelic. de
 anno 1548. §. Von den Puppillen vñnd
 minderjåhrigen Kindern tutorn, &
 Francofurt. an. 1577. tit. 32. hodie o-
 mnes tutores & curatores inventa-
 riam conficere jurejurando se de-
 vincire & fidem atq; diligentiam pro-
 mittere & satisfactionem idoneam
 præstare debent. Et si hæc intermit-
 tantur non solum tutores & curato-
res de omni damno tenentur, sed &
 Magistratus, qui vel satisfactionem
 non acceperunt, vel minus idonee
 satisfacere passi sunt in subsidium jure
 conveniuntur §. 3. h. t.

*De excusationibus Tutorum
 vel Curatorum.*

Tute-

Titulus XXV.

Tutela & cura munus est publicum §. 1. h. t. quod tutores præcise subire coguntur, nisi excusatione legitima se ab illo onere liberent. Excusatio est iusta immunitatis à tutela vel cura allegatio ex privilegio vel qua alia causa gravi, ac probabili competens. Iustæ autem causæ sunt, 1. Liberorum numerus, Romæ trium, in Italia quatuor, in Provinciis quinque; d. §. 1. h. t. Inter liberos reputantur, qui in acie militari occubuerunt: hi enim cum pro temp. ceciderint, in perpetuum per gloriam vivere intelliguntur. 2. Fisci administratio §. 3. h. t. 3. Reipublicæ causa absentia §. 2. h. t. 4. Magistratus officium & munus §. 4. h. t. 5. Lis quam cum pupillo vel adulto tutor vel curator habet. §. 5. h. t. 6. Tria tutelæ non adfectatæ onera ante suscepta §. 6. h. t. 7. Paupertas oneri in iuncto ferendo impar. §. 7. h. t. 8. Ad

8. Adverso valetudo eaq; vehemens & fontica. §. 8. h. t. 9. Literarum ignorantia. §. 9. h. t. 10. Inimicitia atrox & capitalis inter patrem pupilli & tutorem. §. 10. h. t. 11. Quæstio status à patre pupilli & tutori mota §. 11. h. t. 12. Ætas septuaginta annorum §. 13. h. t. 13. Militiæ munus. §. 14. h. t. 14. Professio Grammatices, Rhetorices & Medicinæ §. 15. h. t. Cæterum qui excusare se volunt à tutela vel cura, statim non appellant, sed intra quinquaginta dies continuos ex quo cognoverint, se esse tutores vel curatores datos, se excusant & excusationis causas proponunt, & si illæ justæ sint, nec tamen recipiantur appellationis beneficio utuntur §. 16. h. t. Ad excusationis tutorum tractatum pertinet, quod is, qui tutelam alicujus gessit, invitus curator ejusdem fieri non compellatur, etiamsi pater testamento suo id ita ordinavit, §. 18. h. t. verum

mo

INSTITUTIONUM. 47

moribus nostris tutores finita tute-
la curam adutorum suscipiunt,
eamque continuant quoad pupilli
& adulti fiant sui juris.

De Suspectis Tutoribus vel

Curatoribus.

Tit. XXVI.

Non solum, qui sponte munus
tutelæ & curæ defugiunt, excusatio-
ne justa allata audiuntur, & onere
illo levantur, sed & quandoq; inviti
à tutela & cura arcentur, & abigun-
tur, puta si suspecti sunt s. 1. h. t. &
non ex fide diligenter, s. 3. h. t. sed
contra fidem fraudulenter tutelam
gerant s. 6. h. t. Hi n. etsi satis offe-
rant, tamen à tutela removétur, quia
satisdatio tutoris propositum ejus
malevolum non mutat, d. s. 6. sed
diutius grassandi in re familiari
pupillari facultatem præstat. Su-
spectus tutor est, qui copiam sui
non facit, ut alimenta pupillo de-
cernatur. s. 5. h. t. Qui per menda-
cium negat esse, unde alimenta pu-

pillo dentur. Qui data pecunia ministerium tutelæ acquirit §. fin. h. t.
Qui inventarium rerum pupillarium non conficit l. fin. C. arbitr. tutel.
Qui rationes quotannis non reddit. Cæterum sola tutoris paupertas suspicionem sinistram non generat, cum pauper æquè ac dives fidelis & diligens esse possit. d. §. 6.

De crimine tutoris suspecti quasi publica datur actio omnibus patens, in tantum, ut & mulieres quæ quidem pietatis necessitudine duæ ad hoc procedunt, ut puta, mater, nutrix, avia, soror & similes, sed & mulier extranea sive peregrina, cujus propensa pietas appareat ad accusandum jure admittantur. §. 2. h. t. Suspectus autem remotus si quidem ob dolum famosus est, si ob culpam non æquè.

§. 4. h. t.

SOLI DEO SIT GLORIA,
 FINIS I. LIBRI.

LIBER SECVNDVS.

DE

DIVISIONE

RERUM ET AC-

QVIRENDO EA-
RUM DOMINIO.

TITVLVS I.

TRactemus de altero ju-
ris subiecto, nimirum de re-
bus. Rerum appellatio gene-
ralis est, omnia jura & corpora *l. rei
appellatio D. de verbor. signif.* etiam
illa, quæ extra computationem pa-
trimonij sunt, complectens. Hinc
Gajus Jurisconsultus res alias divi-
ni, alias humani Iuris esse respondit
l. 1. D. h. t. Et Justinianus Imperator
C res

res vel extra patrimonium nostrum
 §. 1. *h. t.* vel in nostro patrimonio esse
 docet. Sed & hanc bimbrem di-
 visionem explicat ac dilatat, & res
quasdam nullius, d. §. 1. quasdam ju-
re naturali communes omnium,
quasdam publicas, quasdam Vni-
versitatis, quasdam deniq; singulo-
rum esse scribit. Res juris divini, sive
res nullius in bonis & extra patri-
monium sunt, res sacræ, quæ ritè &
 per Pontifices Deo consecratæ sunt,
d. l. i. d. §. 1. velut ædes sacræ & dona-
ria, quæ ritè ad ministerium Dei de-
 dicata sunt & nō nisi §. 6. *h. t.* in capti-
 vorum redemptionem, vel quam-
 similem causam piam alienari pos-
 sunt. Res item religiosæ puta fun-
dus in quem mortuus est illatus, &
sepulchrum vel quid simile §. 7. h. t.
sacræ deniq; res veluti muri & por-
tæ quodammodo divini juris §. 8.
h. t. & ideo nullius in bonis sunt. Di-
 cuntur a muri sancti, quia pœna ca-
 pitis

pitis

pitis sancita in eos, qui aliquid in
 muros delinquunt. Res porro juris
 humani, sive in patrimonio nostro
sunt res vel communes, vel publicæ
vel Universitatis vel singulorum.
 Res communes proprietate omni-
 um esse possunt, sive, ut J. C. tus loqui-
 tur, *l. venditor. D. comm. predior.* na-
 tura omnibus patent, sed & usu res
 illæ sunt communes, sive, q̄ perinde
 valet, sunt jurisgentiũ usu publicæ,
 ut aer, §. 2. *h. t.* aqua profluens, mare,
litora maris. Aqua profluens est, a-
 qua fluminea, quam haurimus &
 sancimus in nostrum usum, & velut
 proprietatẽ nostram facimus, a deoq;
 res communis proprie verè & rectè
 dicitur. Publicæ res usu omnibus
 patent, sed proprietate vel populi
 Romani sunt, vel quandoq; priva-
 torũ, ut flumina §. 3. *h. t.* & portus, &
 ripæ, ideoq; in illis navigare, ad il-
 los appellere, & ad has navẽ alliga-
 re, funes arboribus ibi natis reli-
 gare

gare, onus aliquod ibi reponere
 cuilibet liberū est. Universitatis res
 proprietate & usu univesorum ci-
 vium, non vero omnium hominum
 sunt §. 4. *h. t.* veluti theatra, stadia,
 forum & similia. Singulorum de-
 niq; res illæ sunt, quarum dominiū
 vel jure gentium, vel jure civil. §. 9 *h. t.*
 acquisitum est. Dominium nihil ali-
 ud est, quam rei proprietate, quod
 nostro Idiomate dicimus. Eigen-
 thumb. Hoc jure gentium acquiri-
 tur varijs modis §. 10. *h. t.* puta, occu-
 patione & naturali l. 1. §. 1. *D. de ad-
 quir. possess. possessione, itemq; in-
 ventione §. 16. *h. t.* earum rerum, quæ
 in nullius bonis sunt, sed esse pos-
 sunt. Quod n. ante nullius est, d. §. 10.
 id naturali ratione occupanti con-
 ceditur. Hoc amplius captivitate
 tam homines quam §. 15. *h. t.* cætera
 animalia & res quævis dominio no-
 stro subjiciuntur, sed & hominibus
 & animalibus nata §. 17. *h. t.* eodem
 Iure*

Iure adquiruntur. Item alluvione vel continua vel discreta. Illa est. §. 18. *h. t.* incrementum latens, quando vi fluminis nostro fundo ex alterius fundo, arena vel terræ particula latenter & paulatim adijcitur. Ista est, quādo vi fluminis integra pars fundi alieni fundo nostro adijcitur. Hæc pars ita per alluvionem avulsa & nostro prædio adjecta tū demum nostra fit, si longiore tempore fundo nostro adheferit, & arbores, quas forsitan secum traxit, in nostro fundo radices egerint. Cæterum Insula. §. 19. *h. t.* si quæ in mari nascatur, occupantis fit, si quæ in flumine nascatur, vel communis illorum est, qui propè ripam prædia pari jure possident, vel illius tantum, qui proximus prædium habet. Quod si flumen alveum suum derelinquat & alia parte, fluat, §. 20. *h. t.* derelictus alveus eorum est, qui propè ripam fundum possident, sed novus alveus

fit jure gentium publicus. Longè alia ratio est inundationis, *d. §. 20. in fin.* quæ paulo post recedit, & fundi speciem non commutat, vel quod perinde est, fundum, quem inundat, in alveum suum non convertit. Specificatione insuper dominium adquiritur, quando ex aliena materia speciem aliquam sic formamus, ut ista ad priorem & rudem materiam reduci nequeat: nam materia efformata, si ad integritatem reduci possit, ejus permanet, cujus ante fuit *§. 21. h. t.* Quod si vero aliquis ex sua & aliena materia speciem aliquam fabricet, res sine distinctione fabricatoris est, quia non solum operam impendit, sed materiæ partem præstitit. Idem est, si quis alienam purpuram vestimento suo intertextat: nam purpura licet pretiosior sit, vestimento cedit, *§. 22. h. t.* Confusione præterea dominium adquiritur, *§. 23. h. t.* Quæ largè loquendo fit, vel

vel permixtione, vel ferruminatione,
vel applumbatura. Permixtio ita
 demum communionem introducit
 & dominium communicat, si vel
 voluntate utriusq; domini vel casu
 commixtio fit, vel etiam unius vo-
 luntate in illum eventum, quo ma-
 teriarum separatio commode fieri
 nequit, uti in vino auro, argento, o-
 leo vel simili re. Ferruminatione com-
 munionem non facit, sed ei rem
 addicit; cuius pars major est: nam
 si quis suæ statuat, ut inquit Iuris-
 consultus, ferruminatione brachi-
 um alienum jungat; unitate maio-
 ris partis brachium consumitur, in
 tantum, ut abruptum etiam brachi-
 um ad priorem dominum non re-
 vertatur, *l. in rem, §. item quæcumq; D.*
de rei vindic. Plumbatura deniq; est
 quædam quasi confusio, sed cum fa-
 cili negotio, quod applumbatum
 est, replumbetur, domino actio ad
 exhibendum contra possessorem

competit, ut quod plumbo affixum est, revellat & restituat. *d. §. item quacunq;* Edificatione quoq; plantatione & satione dominia rerum adipiscimur: §. 24. §. 25. §. 26. h. t. Vnde vulgares illi versus: (catur,

*Quicquid plantatur, feritur sive edificatur,
Omne solo cedit, radices si tamen egit.*

Eadem est ratio literarum in chartis vel membranis scriptarum & exaratarum: nam illæ his cedunt. §. 27. *h. t.* Diversa autem conditio est picturæ, cui ob præstantiam tabula cedit §. 28. h. t. Porro ex possessionis jure fructuum dominium acquiritur. §. 29. Fructus vel naturales sunt, qui ex ipsa re sine singulari aliqua hominum industria proveniunt, ut pira, poma, nuces & similia, *l. fructus D. de usur. l. bonæ fidei D. de acquir. rer. dom. d. §. 29. h. t. vel industriales sunt, qui cultura & cura sive diligentia operis, & industria possessoris proveniunt. *d. l. fru. d. l. bon. fid. d. §. 29.**

Cul-

Cultura agrorum est, cura pecorum
 & animalium. *Baldus in l. ancilla n. 13.*
C. de furtis, Jacob. Cuiac in d. §. 29. in
not. priorib. Vel denique civiles fru-
ctus sunt, qui sola rei occasione pro-
 veniunt, ut pensiones, usuræ & si-
 quæ sunt similia. *d. l. fructus. d. l. bona*
fidei l. certum C. de rei vindicat. Sunt
 vero possessorum alij fidei bonæ, a-
 lij fidei malæ. Illi suos faciunt fru-
 ctus naturales sive extâtes sive con-
 sumptos, interim, h. e. quoad res à
 vero Domino evicta non fuerit:
 nam re evictâ fructus naturales re-
 stitunt.

At fructus industriales perceptos
 & consumptos absolutè faciunt
 suos, nec ad restitutionem illorum
 tenentur. *d. §. 29. l. 4. d. de finium regun-*
dor. §. 1. n. 1. de offic. indic. d. l. fructus d. l.
bona fidei. d. l. certum. Similis quædam
 conditio est usufructuarius, qui
 fructus tam naturales quam indu-
 striales simpliciter faciunt suos, si

C § duna

dum in viris sint, illos perceperint, §. 30 *h. t.* Inter fructus computantur foetus, lac, pilus, lana, agni, hædi, vituli, equuli, & fuculi; §. 31. *h. t.* Partus verò ancillæ in fructu non est, sed ad dominum proprietatis pertinet: Absurdum enim videbatur, hominem in fructu esse, cum omnes fructus rerum natura gratia hominis comparaverit. Ad hæc Thesaurus in loco proprio inventus inventoris dominio cedit. §. 32 *h. t. l. 3 §. si in locis D. de iur. fisc. l. unic. C. de thesaur. lib. 12.* Idemq; est, si casu fortuito, in loco sacro vel religioso inventus sit. *d. §. 32.* Quod tamen sic est immutatum, ut una pars inventori & altera Ecclesiæ adquiratur, idq; in thesauro, in locis publicis itemq; alienis similiter receptum est, ut nimirum inter inventorem & fiscum sive loci dominum inventus thesaurus dividatur. Est verò thesaurus authore Cassiodoro, depositiva pecunia, q̄ longa

longa

longa vetustate competentes domi-
 nos amisit. Est res recôdita ab igno-
 tis dominis tempore vetustiore, *d. l. uni.* Est vetus quædam pecuniæ de-
 positio, cujus non extat memoria ut
 jam dominum nō habeat. *l. nunq̄ §. 1. h. t.* Porro per traditionē jure natu-
 rali res nobis adquiruntur, cum ni-
 hil tam conveniēs sit naturali æqui-
 tati, quam voluntatem domini vo-
 lentis rem suam in alium transfer-
 re ratam haberi §. 33. *h. t. l. traditio-
 nibus. C. de pactis.* Sed hoc restrictio-
 nem admittit in rebus venditis, quæ
 per traditionem non aliter transfe-
 runtur, quam si emptor precium
 illiarum solverit, vel ex promissore,
 fidejussore aut pignore dato satis-
 fecerit, vel etiam venditor solam
 emptoris fidem secutus sit: §. 24. *h. t.*
 Quin etiam interdum, sine traditio-
 ne voluntas domini nuda ad rem
 transferendam sufficit, veluti, si rem
 commodatam aut locatam aut de-
 posi-

positam dominus tibi vendat: nam
 eo ipso quod patitur, tuam esse, sta-
 tim tibi acquiritur proprietas. §. 35.
h. t. Et hanc traditionem juris aucto-
 res brevi manu vel brevis manus fi-
 ctione fieri dicunt, *l. licet. D. de iur.*
dot. quando nimirum celeritate
 conjungendarum actionum una a-
 ctio occultatur; & negotium perin-
 de habetur, ac si rem commodatam
 à te repetivisses & post ex venditio-
 ne iterum tradidisses. *l. 3. §. pen. D.*
de don. inter vir. & uxor. Fieri etiam
 quandoq; potest, ut dominium in
 personam incertam transferatur,
 §. 36. *h. t.* quando vel missilia in vul-
 gus proijciuntur, vel domini res
 tuas pro derelicto habent, easq; sui
 dominij esse nolint. *d. §. 36. l. 1. & tot.*
tit. D. pro derelict. Nam hæ occupan-
 ti cedunt. Longe vero secus est, si res
 tuas Domini tantum pro deperdito
 habent. puta, si navis levandæ causâ
 in mari s. cæpestare merces eiijciant,
 vel

INSTITUTIONUM. 61

vel de rheda currente res suas amittant : Hisce enim & similibus casibus, domini & proprietarij permanent, & qui illas lucrandi animo sciensprehendit & occupat, utique furtum admittit.

Titulus II.

De rebus corporalibus & incorporalibus.

Quædam prætereà res corporales sunt, quædam incorporales. Corporales sunt quæ tangi possunt vel actu, vel potentia, veluti fundus, homo, cælum & aliæ res innumerabiles. S. s. h. t. Incorporales sunt, quæ tangi non possunt, sed intellectu comprehenduntur, qualia sunt ea, quæ in jure consistunt, sicut sunt hereditas, servitutes, obligationes, actiones. In his enim rebus non corpora, quæ in illas veniunt, sed jus ipsum cõsideratur, quod etiam sine corpore esse potest. Indè hæreditas

C 7

dici-

dicitur, etiamsi nulla corpora hære-
ditaria habeat. *l. hereditas in pr. D. de
petis. heredit.*

Tit. III.

*De Servitutibus rusticorum & ur-
banorum prædiorum.*

Servitutes, quas inter res incor-
porales numeravimus, vel sunt præ-
diales, sive reales, vel personales.
Servitus realis est jus prædio alieno
impositum, nostro acquisitum. Et
vel prædiorum rusticorum vel ur-
banorū est, sic dicta, quod sine præ-
dijs nunquam constituatur. *§ fin. h. t.*
Rusticorum prædiorum jura sunt,
iter, actus, via, aquæ ductus. Iter est
jus eundi, ambulandi hominis, h. e.
quo homo eques vel pedes com-
meat. Actus est jus agendi jumen-
tum vel vehiculum. Via est jus eun-
di & agendi & ambulandi. Actui iter
inest per consequentiam, ideoq; in
descriptione actus nulla injicitur
mentio itineris: viæ iter inest princi-
pali-

paliter, idcirco itineris mentio fit in
 descriptione viæ, Aquæ ductus est,
 jus aquæ ducendæ per fundum a-
 lienum. Huc pertinent aquæ hau-
 stus, pecoris ad aquam appulsus, jus
 pascendi, calcis coquendæ, arenæ
 fodiendæ. Prædiorum urbanorum
servitutes sunt, quæ ædificijs inhæ-
 rent, puta, ut vicinus vicini onera su-
 stineat, ut in vicini parietem liceat
 vicino tignum immittere, ut vicinus
 vicini stillicidium vel flumen reci-
 piat, ne vicinus ædes altius tollat, ne
 luminibus vicini officiat. *s. 2. h. t.*
Constituuntur verò servitutes vel
stipulationibus, vel pactionibus,
quæ contractibus adiiciuntur, vel
per ultimam voluntatem. s. 1. h. t.

Titulus IV.

De V usufructu.

Servitutis personalis species
sunt: usus fructus, usus & habitatio,
Usus-

Ususfructus est, jus alienis rebus u-
 tendi, fruendi salva earum substan-
 tia §. 1. h. t. Unde efficitur in illis re-
 bus, quarum abusus est, quæq; usu
 consumantur, puta in vino, oleo,
 frumēto & similibus, usum fructum
 recto jure non constitui. Sed tamen
 Senatusconsulto facto placuit utili-
 tatis causa, in illis quoq; rebus qua-
 si usum fructum constitui, ita, ut fru-
 ctuarius satisdet, se finito usufuctu
 tantundem in genere restitutum.
 §. 2. h. t. Constituitur ususfructus
 æquē ut realis servitus stipulationi-
 bus, pactionibus cōtractibus adje-
 ctis, & ultima voluntate. d. §. 1. Fini-
tur iterum ususfructus morte fru-
ctuarij, magna & media capitis di-
minatione, non usu, præscriptione,
rei interitu, confusione, sive con-
solidatione proprietatis & usus-
fructo, quod fit, si fructuarius usum-
fructum proprietario cedat. §. 3. h. t.
 Utitur & fruitur ergo fructuarius re
 in

INSTITUTIONUM. 65

in usumfructum data. Utitur & fruitur dominus re sua, quam habet & possidet. Atque inde nata est divisio usufructus in formalem & causalem, sive in nudum & plenum usumfructum. Usufructus formalis sive nudus proprie est servitus, & pars dominiij dici nequit, *l. recte dicimus D. de verb. signif. l. 2. D. de condic. institut. l. 38. D. ad leg. Falcidiam cum sit in re aliena constitutus l. 13. §. 1. D. de usufr. Plenus verò sive causalis usufructus est, qui proprietati cohaeret, vel proprietatem comitatur, l. 126. §. 1. D. de verborum oblig. l. si cum argentum §. qui fundum. D. de except. rei iudic. & pars dominiij verè ac rectè appellatur. l. 4. D. de usufr. l. 49. D. de evectioib.*

Titulus V.

De Vsu & Habitatione.

Vsus est jus utendi rebus alienis salva earum substantia. Constituitur

tur vero iisdem modis, quibus usus-
 fructus. *s. i. h. t.* Sed differt ab usu-
 fructu, quod usus individuus, usus-
 fructus dividuus sit, quod item usus
 jus contractius, usufructus jus ple-
 nius sit. *l. usus 19. D. h. t.* Id. Augustin.
l. 1. c. 5. & 21. de doct. Christian. & lib. 10.
c. 11. de Trinitate & de civitate Dei lib.
11. c. 25. ad vitam Christianorū trans-
 ferens scribit, rebus temporalibus
 nos debere uti æternis frui. Habita-
 tio est jus domum alienam inhabi-
 tandi. Differt habitatio ab usu ædi-
 um, quod illa magis facti sit, hic ju-
 ris, quod item is, qui habitationem
 habet, locare illam possit, *s. fin. h. t.*
 illi vero, cui usus ædium concessus
 est, vix hospitem recipere liceat,
 quod denique habitatio, neque
 magna neq; media capitis diminu-
 tione, sed tantum morte naturali,
 vel rei interitu amittatur. *si habitatio.*
D. h. t.

Titu-

Titulus VI.

De Usucapionibus & longi temporis possessionibus.

Diximus de varijs modis, quibus rerum dominia jure gentium adquiruntur. Videamus nunc de modis, quibus jure civili res adipiscimur. Id vero fit bifariam, nimirum, vel sigillatim, vel per universitatem. Sigillatim res adquirimus, usucapione, & donatione §. 1. h. t. Usucapio est dominij adjectio per continuationem possessionis temporis lege definiti l. 3. D. h. t. Differt vero multum usucapio à longi temporis possessione. Illa juris est, hæc facti magis est, illa sine titulo sive possessionis causa non consistit. §. 7. h. t. Hæc procedit, etsi titulo vel causa non nitatur. *l. si quis diuturno D. si servit. vindic.* Illa ex incidenti fide mala non perimitur. *l. bone fidei. D. de adquir. rer. domi.* Hæc accedente
mala

mala fide interpellatur, *l. pen. c. de
 prescript. longi. temp. l. pen. C. de prescri.
 longis. tempor.* Illa in rebus mobilib⁹
 olim anno in rebus immobilibus
 biennio decurrebat & implebatur,
§. 1. h. t. hæc non nisi longi tempo-
 ris decursu. Quam differentiam Iu-
 stinianus sustulit, & illam huic ad-
 æquavit, ita ut utraq; inter præsen-
 tes decennio, inter absentes vicien-
 nio impleatur. Illa dominium adij-
 cit, hæc solam possessionem & tem-
 poris prærogativam. Illa actionem
 parit hæc exceptionem, sive quod
 perinde est, præscriptio nē gignit, *d.
 l. si quis diuturno d. l. pen C. de prescrip-
 sit. 30. annor.* Illa litis contestatione
 olim non interrompebatur *l. Julia-
 nus in fin cum l. seq. l. si à bone fidei D.
 de rei vindicat. l. Iulianus D. ad exhib.
 l. 2. D. pro donat.* hæc lite mota inter-
 rumpebatur. *l. nemo ambigit. C. de ad-
 quir poss. l. mora. C. de rei vindicat.* Sed
 hæc quoq; differentia post est sub-
 lata.

lata.

lata. *l. pen. l. fin. C. de annal. except.* Illa
 servitutes nō acquirebantur, quod
 possideri non possent. *l. servitutes D.
 de servitutib.* hac servitutes dominio
 nostro subijcebantur. *d. l. si quis diur-
 no.* Verum hodiē servitutes quoque
 usucapiuntur. *l. unic. C. de usuc. transf.*
 Cæterum ut usucapio sit legitima &
 firmitatem habeat, necesse est inter-
 venire primò bonam fidem, quæ ju-
 re civili in initio usucapionis requi-
 ritur, *§. 1. & 2. h. t.* sed jure Canonico
 toto usucapionis tempore necessa-
 ria est. *c. fin. ext. de prescript.* Deinde
 titulum justum sive causam domi-
 nij acquirendi justam. *d. §. 1.* Tertio
 possessionem eamque continuam
 & nullo tempore interruptam *l. 3.
 h. t.* Et inde est usucapioni nomen ut
 usucapio sit quasi per usum sive
 possessionem capio. Nam vox usus
 non *χρήσιν* sed *κλήσιν* significat. De-
niq; rem usucapiendam minimè vi-
 tiosam sed ejus qualitatis esse oportet,
 tet,

tet, ut usucapi possit. §. 2. h. t. Vitium
 vero usucapioni obstans, aut ex
re est aut ex persona est. l. ubi §. 1. D.
 h. t. Ex re est, quando res dominio
 & communioni nostræ exempta est,
 velut liber homo, res sacra, religio-
 sa, sancta, res fisci, res furtiva vel vi
 possessa. Quod si tamen res furto
 ablata vel vi possessa in potestatem
 domini redeat, vitio purgato usuca-
 pio illarum rerum rectè procedit.
Ex persona vitium est, quando de-
 functus, rem mala fide possidere &
 usucapere cœpit, nec n. illam heres
 usucapere potest, etsi ipse bona fide
 possideat. Rursum heres usucapio-
 nem per defunctum bona fide in-
 choatam complet, quamvis ipse
 possessionem adeptus fidem malam
 habeat, & prædium alienum esse
 sciat §. 8. h. t. Est enim hæres succes-
sor defuncti in virtutes & vitia d. l. u-
 bi §. 1. Idq; etiam in singulari succes-
 sore, puta emptore obtinet, ut ni-
 mirum

mirum tempus, quo venditor bona fide possidere & usucapere cœpit, tēpori, quo emptor bona fide possidere incipit, accedat & conjungatur atq; usucapio legitimè decurrat. *d. §. 8. l. 2. D. pro emptor.* Singulare autem jus in fisco receptum est, qui rem alienam vendens emptorem statim facit securum, & vero domino intra quadriennium ad satisfactionem obligatur, post quadriennium liber & immunis est. *§. fin. h. t.*

Titulus VII.

De Donationibus.

Donatio vel propria est vel impropria *§. 1. h. t.* Propria sive directa donatio est datio quæ fit liberalitatis causa hac mente, ut nullo unquam casu revocetur. *§. 2. h. t.* Hæc jure veteri, vel traditione vel stipulatione perficitur, & est donatio dominij acquirendi modus civilis, quando fit per sollemnē nexus, sive man-

mancipationis actum, *l. fin. C. h. t.*
 Naturalis vero modus dominiij cō-
 sequendi est donatio, quando per
 possessionis traditionē dominium
 transfert. Hodie nuda voluntate &
 consensu donatio fit, & non tam ad-
 quisitio, quam acquisitionis causa
 est. Singulare est in hac donatione
 quod donatio quingentos solidos
 sive aureos excedens ordinario ju-
 dici insinuanda & ab illo cōfirman-
 da fit, & nisi id fiat, id q̄ quingentos
 aureos excedit, pro non donato
 habeatur. *l. pen. C. h. t.* Donationis
 improprie species prima est dona-
 tio, mortis causa & intuitu facta,
 cum scilicet aliquis ita donat, ut si
 quid humanitus illi contingat, rem
 habeat is, qui accipit *d. §. 1. h. t.* Si
 autem supervivat is, qui donat, rem
 recipiat. Idem est, si donatorem do-
 nationis istius factæ pœniteat, vel
 donatarius ante donatorem diem
 obeat: nam utroq; casu res ad dona-
 torem

torem redit *d. 5. 1.* Est verò hæc donatio dominiꝝ acquirendi modus civilis, ex quo etiã ante traditam possessionem dominium ipso jure acquiritur. *l. 2. D. de public. in rem act.* cùm legatorum instar se habeat *d. 5. 1. h. t.* Altera improprie liberalitatis species est donatio propter nuptias, itemq; dos. Et est dos contractus quo certa pecunia marito ab uxore vel istius nomine ab alio ad matrimonij onera ferenda datur. Donatio propter nuptias est, quæ uxori datur, vel constituitur à marito propter dotem. *l. fin. cir. pr. C. de donat. ante nuptias.* Est enim donatio illa tanquam dos mariti & velut precium dotis muliebris, q̃ Justinianus sponsalitiã largitatem alibi dicit. *Novell. 119.*

Quibus alienare licet vel non.

Tit. VIII.

Dominiꝝ effectus præcipuus est, esse rei suæ moderatorem & arbi-

D trum

trum, *l. in re mandata. C. mandat.* Sed hanc potestatem & facultatem quandoq; vel lex, vel conventio impedit & coarctat. Lege prohibetur maritus alienare res dotales tam immobiles quam mobiles, §. 1. h. t. si modo istæ servādo servari possint. l. lex qua. in fin. C. de ad tut. Itē pupillus res suas proprias alienare nequit, nisi tutoris accedat auctoritas. §. 3. speciem alienationis habet creditū, itemq; crediti redditio & solutio. Inde fit, q̄ pupillus mutuum non contrahat, neq; etiam pecunia à pupillo in solutum recepta debitor liberetur, nisi vel tutoris auctoritas, vel iudicialis sententia, sive decretum interveniat, & plenissimā debitori præstet securitatem, vel pupillus inde locupletior factus esse vel pecuniam solutam adhuc salvam tenere probeatur: nam illis casibus, si ætatis privilegio se pupillus munire velit, doli mali exceptione summo rebatur.

§. fin.

§. *fin h. t.* Conventione effici potest, ut vel is qui dominus est, alienare rem suam prohibeatur, idq; in patris gentilitijs de bonis familiae non alienandis receptum est, vel etiam is, qui dominus non est, rem jure alienet puta creditor pignus debitoris, si iste debitum intra dictum diem non solvat. §. 2. *h. t.* Idq; vel expressa vel etiam tacita pactio, cum haec lex pignori tacite infit ut distrahere pignus liceat. l. 4. *D. de pignor. act. l. mulier. C. de distract. pignor.*

Per quas personas cuiq; acquiritur.

Titulus IX.

Adquirimus rerum dominia non tantum per nosmetipsos, sed & per personas in potestate nostra constitutas, puta per filiosfam. per servos, vel proprietate vel usufructu nostros, per liberos homines vel servos alienos bona fide à nobis possessos.

§. 1. *h. t.* Hi habent suum peculium

D 2 quod

quod est patrimonium pusillum
 permisso parentum vel domini à ra-
 tionibus paternis vel dominicis se-
 paratum deducto inde, si quid patri
 aut domino debeatur *l. 5. D. de pecul.*
 Et quidem filiorumf. peculium vel
est profectitium vel adventitiu, vel
castrense, vel quasi castrense. d. §. 1. h. t.
l. cum oportet C. de bon. que liber. Pro-
fectitium peculiu est, q̄ ex substan-
 tia patris vel occasione patris acqui-
 ritur, idq; totum ad patrem pertinet
d. §. 1. nulla enim invidia sive injuria
 est, quod ex patris occasione pro-
 fectum est, hoc ad eum reverti, vel
 potius confestim ipso jure ipsi ad-
 quiri adeò ut ne momento quidem
 in filiorumf. persona consistat *l. pla-*
cet D. de adquir. heredit. Adventitium
 peculium est quod favente fortuna
 vel industria & laboribus filiorumf.
 acquiritur, idque proprietate filio-
 rumf. est, usufructu parentum *d. l.*
cum oportet. Sunt tamen certi casus
 qui

quibus adventitij peculij usumfructum patres, non percipiunt. Primum si filios bona adventitia hoc pacto dentur & obveniant, ne in illis pater usumfructum habeat: *d. l. cum oportet.* Deinde si hereditas fratris vel sororis patrifam, & filios simul obveniat, pater in portione filij non habet usumfructum Tertio, si parentes sine justis causis matrimonium solvant, & in monasterium detrudantur, hereditatis filij debitæ usumfructum non habent. Quarto jus ususfructus in bonis filiorum renunciatione à patre facta tollitur. Quinto pater qui consentire non vult, ut filius hereditatem sibi relictam adeat, hereditatis illius à filio adquisitæ usufructu indignus est. Sexto pater usumfructum non habet in servo, qui filios sub eâ conditione, ut illum statim manumittat, donatus est. Castrense peculium est, quod filij, in militia,

vel occasione militiæ adquirunt, l. 3.
 l. 5. l. 9. D. de Castrens. pecul. & sui do-
 minij faciunt, & in eo nō filiorum f.
 sed patrum famil. vice funguntur. l. 2.
 ad Senatusc. Macedon. Cujusmodi
 quoq; est peculium quasi Castren-
 se, quod ex palatina sive togata mi-
 litia ejusq; occasione paratur, & so-
 lis filijs f. cedit. l. 1. & tot tit. D. de Ca-
 strens. pecul. Servi porrò proprietate
 nostri quicquid ex traditione nan-
 ciscuntur vel stipulantur, vel quo a-
 lio titulo adipiscuntur, id nobis et-
 iam ignorantibus obvenit. §. 3. h. t.
 Sed si heredes instituantur, here-
 ditatem non nisi jussu nostro ade-
 unt, & non solum dominium, sed &
 possessio, quin & possessionis acces-
 sio deniq; usucapio nobis per illos
 adquiritur. Servi usufructu nostri,
 d. §. 3. vel servi alieni. §. 4. h. t. vel
 liberi homines à nobis bona fide
 possessi nobis adquirunt, quicquid
 ex re nostra vel ex operis ipsorum
 pro

provenit. Quicquid vero extra illas causas venit & paratur, id vel proprietatis domino vel servi alieni domino, vel ipsi libero homini cedit, puta, si quid illis vel hereditatis vel legati titulo obveniat. Hinc igitur apparet, per liberos homines, quos neq; nostro juri subiectos habemus, neq; fide bona possidemus, item per alienos servos, in quibus neq; usufructum, neq; possessionem justam habemus, nulla ex causa nobis adquiri. *s. s. b. t.* Atq; hoc est, quod dici solet: per extraneam personam nobis nihil adquiri. Quae tamen juris definitio in nonnullis casibus officium suum perdit: nam per procuratorem nostrum, non solum scientibus, sed & ignorantibus nobis possessio atq; adeo dominium, si dominus sit, qui tradit, vel usucapiendi conditio, si tradens non sit dominus, adquiri solet. *d. §. 5.* Pari ratione procurator

D 4 actio-

actionem creditæ pecuniæ & pignoratitiam nobis acquirit *l. 9. §. si nummus D. de rebus cred. l. 2. C. h. t.* Sic per institutores *l. 1. & tot. tit. D. & C. de institutor. actionib.* itemq; per navium magistrōs & submagistros *l. 1. & seqq. D. & C. de exercit. actio.* deniq; pupillis per tutores certis ex causis actiones rerumq; dominia & possessionem adquiri constat. *l. 2. l. 4. l. 5. C. quando ex fact. tutor. minor. ager. vel conven.* Diximus hactenus de modis quibus rerum dominia sigillatim vel jure gentium vel jure civili adquiruntur. Videndum nunc est, quomodo res per universitatem dominio nostro adijciantur, *§. fin. h. t.* Id vero fit vel per hereditatis additionem vel per bonorum possessionis agnitionem, vel per arrogationem vel per bonorum additionem quæ libertatum servandarum causa fit.

De

INSTITUTIONUM. SI

De Testamentis ordinandis.

Titulus X.

Hereditas, quæ per universita-
tem dominia rerum tribuit, est suc-
cessio in universum jus q̄ defunctus
tempore mortis habuit *l. hereditas*
D. de regul. iur. Et est vel testamenta-
ria. *l. lege D. de verbor. signif.* vel legiti-
ma. Illæ ex causa testati, hæc ex cau-
sa intestati obvenit. Testamentum
vel est paganicum, vel militare. Pa-
ganicum est voluntatis nostræ iusta
sententia de eo, quod quis post mor-
tem suam fieri velit. *l. i. D. h. t.* vel, ut
Iustinianus hoc loco simplicius
scribit, est testatio mentis, sive vo-
luntatis. *§. 1. h. t.* Ac quamvis olim
varia testamentorum genera essent,
hodie tamen duæ tantum species in
usu sunt, unum quod solemne,
mysticum, & in scriptis, alterum,
quod nuncupativum dicitur, *d. §. 7.*

Testamenti in scriptis requisita

D 5 sunt

sunt: primum, ut testator testamenti factionem habeat. *l. 4. h. t.* Secundum, ut vel ipse vel ejus nomine alius testamentum in scripturam redigat. *l. hæc consultissima. C. h. t. Novell. 119.* Tertium, ut septem testes idonei adhibeantur. *§. 3. h. t.* Quartum, ut septem illi testes ad id specialiter rogentur. *d. §. 3.* Quintum, ut coram testibus testator edicat scriptura illa suam voluntatem ultimam contineri. *d. l. hæc consultissima.* Sextum, ut testes subscribant, & testamentum subsignent. *d. l. hæc consultissima.* Septimum, ut testator subscribat. *d. l. hæc consultissima*, nisi forte testamentum sit holographum, h. e. ipsius testatoris manu conscriptum. *l. cum antiquitas. §. fin. C. h. t. Iac. Cui. in l. 2. D. h. t.* Octavum, ut pro testatore scribere nesciente octavus testis subscribat. *d. l. hæc consultiss.* Nonum, ut hæc omnia uno actionis contextu fiant, neq; actus extraneus intermiscer-

miscer-

miscetur. l. heredes palam §. fin. C. b. t.
Decimum, ut heredis institutio no-
 minatim fiat, quæ testamenti totius
 fundamentum est. *l. pen. D. de his, quæ
 in testamento del. l. 10. C. de iure Codicil.
 l. iubemus, in pr. C. b. t.* Testes idonei
 sunt, cum quibus est testamenti fa-
 ctio §. 4. *b. t.* Sed neq; mulier, neq; im-
 pubes, neq; servus, neq; mutus, neq;
 surdus, neq; furiosus, neq; is cui bo-
 nis interdictum est, neque is, quem
 leges jubent improbum & intesta-
 bilem esse, possunt in numerum te-
 stium adhiberi. Pater unà cum fi-
 liof. itemq; duo fratres, qui sub e-
 jusdem patris potestate sunt, testes
 in testamento extranei admittun-
 tur: §. 5. *b. t.* nam in testamento pa-
 tris filiusf. non est idoneus testis.
 Sed neq; heres scriptus, neq; is, qui
 in potestate ejus est, neq; pater ejus,
 qui illum in potestate habet, neque
 fratres, qui in ejusdem patris pote-
 state sunt, testes adhiberi possunt.

D 6 §. 6.

§. 6. *h. t.* Legatarijs autem & fidei-
 commissarijs & qui istis conjungun-
 tur, cum juris successeores non sint,
 neq; inter illos & testatorem nego-
 tium præcipuè agatur, testimonium
 non denegatur. §. 7. *h. t.* Possunt te-
 stes vel annulo proprio vel alieno,
 vel etiam omnes simul uno annulo
 signare. *d. §. 3. h. t.* Nuncupativum te-
 stamentum est, *l. final. h. t. d. l. heredes*
palam. quod coram septem testi-
 bus idoneis ad id specialiter roga-
 tis *d. l. heredes § in testamentis,* &
 in facie & conspectu testatoris con-
 stitutis, herede palam & testibus ex-
 audientibus nominato & nuncu-
 pato conditur, *l. si non speciali C. h. t.*

De Testamento Militari.

Titulus XI.

Milites dicuntur, qui cingulo
 militari cincti, *l. 25. l. 38. § 1. D. h. t. &*
innum ros relati, *l. 43. D. h. t. sacra-*
mento solenni omnia se strenuè
 factu-

facturos pollicentur. *l. 11. D. h. t.* Hi testamenta sua singulari jure condunt *l. 2. D. h. t.* neq; ad solemnaem testandi observationem adstricti sunt, cum in expeditione constituti *l. 1. C. h. t.* & hostem cum vitæ periculo aggressuri testamentorū solemnia attendere *arg. l. 1. D. de bonor. posses. ex testam. milit.* vel etiam peritiores consulere nequeant, ut hic verissimè dici possit, leges inter arma silere *l. fin. cir. pr. C. de iure liber.* Quilibet igitur miles sive paterf. sive filiusf. in acie, in procinctu, in castris & in stativis quoquo modò voluntatem suā ultimam rectè condit. *Iac. Cui. consultat. 99.* & valet ordinatio, etsi observationibus solemnib; destituatur. *§. 2. h. t.* Interim ut de voluntate militum satis constet, ipsorum militum præcipuè interest ne supposititia aliqua voluntas pro vera & genuina obtrudatur. *d. §. 2.* Defectus igitur solemnium supremum militis iudicium

NON

non subvertit. Defectus voluntatis testamentum militis funditus evertit. Post missionem milites non nisi jure communi testantur. Missio vel est honesta, quæ emeritis stipendiis, vel ante ex singulari gratia indulgetur. Vel causaria, quæ propter valetudinē laboribus militiæ solvit, vel ignominiosa, quæ ob scelus ignominia causa cōtingit. *l. 2. §. 1. D. de his qui not. inf.* De utraq; priore agit Imperator hoc loco, non de postrema. Quid verò si testamentum in castris à milite factum sit, & miles post dimissus? Et placet testamentum anni spatio à missione facta computando vires habere, sed post deficere, & jure communi testamentum, ut valeat, condendum esse.

Quibus non est permissum facere testamentum.

Titulus XII.

Prohibentur testamentum pagan-
nicum

nicum facere servus, itemq; filius.
 præterquam in Castrensi vel quasi
 Castrensi peculio. §. *fin. s. tit. præc. s. 1.*
h. t. impubes, furiolus, prodigus,
mutus & surdus. §. 2. *h. t.* Sed hoc di-
 stinctionem recipit : nam surdus
mutus ita natus testamenti factio-
 nem non habet. *l. discretis C. h. t.* Mu-
tus surdus ita factus testamentū re-
 ctè scribit, si literas sciat. *d. l. discretis.*
Mutus ita natus vel factus testamen-
 ti faciendi jus habet, si literarum
 scientiam habeat. *d. l. discretis.* Sur-
dus ita natus vel factus liberum de
 rebus suis disponendi arbitrium ha-
 bet, si literas sciat, si literarum
 imperit' sit. *d. l. discretis.* Cæcus por-
 rò si ita natus si factus testamē-
 tum nuncupativum rectè ordinat, si
 coram septem testibus ad id convo-
 catis, & tabulario, vel si ille desit,
 octavo teste adhibito heredem cer-
 tū nuncupet, & legata vel fide com-
 missa relinquat, vel quid aliud fieri
 aut

aut non fieri palàm edicat, vel certis
 indicijs demonstret, & hanc ordina-
 tionē suam manu tabularij conscri-
 bi & signari, sed à testibus subscribi
 & obsignari jubeat *l. hac consultissi-
 ma. 8. C. h. t.* Ceterum in testamenti
 factione tempus condendæ volun-
 tatis ultimæ inspicere & considerari o-
 portet, *l. 2. D. h. t.* Hinc ejus, qui apud
 hostes est, testamentum, quod ibi
 fecit, non valet, quamvis redierit.
 Sed testamentum quod dum in ci-
 vitate fuerat, fecit, five redierit, va-
 let jure postliminij, quo nunquam
 captus fuisse fingitur, five illic de-
 cesserit, valet ex lege Cornelia, quæ
 fingit captum ipso captivitatis mo-
 mento decessisse, & civem Roma-
 num atq; hominem liberum per-
 mansisse.

*De Institutione & Exhereditatio-
 ne liberorum.*

Titulus XIII.

**Liberi quamvis viventibus etiam
 patri-**

INSTITUTIONUM. 89

patribus. quōdam modo domini bonorum paternorum esse existimentur, & post mortem patrum. non hereditatem percipere sed magis liberam bonorū administrationem consequi videantur, tamen patri liberum de bonis suis arbitrium est, qui liberos vel heredes instituire, vel justas ob causas nominatim exheredare, non verò silentio præterire potest. *l. in suis de liber. & post. hered. institut.* Instituere heredē, nihil aliud est, quam designare eum, quē quis post mortē suam sibi successorem esse velit. Exheredare est hereditatem jure debitam certis de causis eripere. Præterire, etsi neq; instituire neq; exheredare est, tamen in effectu exheredationem sapit. Liberum vero est parentibus, si liberis portionem bonorum debitam relinquunt, in cæteris bonis, quos velint instituire. Debita a. portio est triens si quatuor aut pauciores liberi

beri sint, vel semis, si plures sint li-
 beri. *anth. novissima. C. de inoffic. testam.*
 Inde vulgatus versiculus: *(entem,*
Quatuor aut infra dant natis iura tri-
Pluribus aut supra dant natis iura se-
missim.

Hanc verò portionem, si liberis
 parens adimere & eripere velit, ne-
 cesse omnino est, ut justas exhere-
 dationis causas habeat, *Novell. 115.*

Bis septem ex causis exheres filius esto:

Si patrem feriat, vel maledicat ei.

Carcere detrusum si negligat, aut furio-
sus;

Criminis accuset, vel paret insidias.

Si dederit damnum grave, si nec ab ho-
ste redemit.

Testarivè vetet, se societvè malis.

Si mimos sequitur vitietvè cubile pater-

Non orthodoxus, filia si meretrix. (nñ,

Notandum verò est, exheredationis
 causam à patre in testaméto expres-
 sam ab herede instituto probandam
 esse. *s. sive igitur d. Novel. 115.* Atq; hinc

CON-

INSTITUTIONUM. 91

consequitur posthumos exheredari non posse, cū nulla in illos cadat ingratitude. Cæterum an aliæ causæ præter enumeratas à Justiniano sufficere ad exheredationem possint, quæsitum est? Et verior est affirmantium sententia: Ingratitudo enim exheredationis causa prima & maxima est quæ ex pluribus causis iudicijs pij, boni & docti arbitrio committendis se ostendere potest.

De heredibus instituendis.

Titulus XIV.

Si quis liberos suos iuste exheredet, vel etiam liberos non habeat, illi quosvis extraneos tam servos quàm liberos heredes instituere permissum est, s. 1. & 2. h. t. Heredis institutio nihil aliud est, quam hereditatis datio. Hereditas plerumque dividitur in duodecim uncias, quæ assis appellatione continentur, s. 4. h. t. Prima assis pars uncia est, cui si alte-

altera adjungatur, sextans est. Sextans n. quasi sexta pars asis, duas uncias continet. Quadrans quasi quarta asis pars, tres uncias habet. Triens quasi tertia pars asis, quatuor uncias continet. Quincunx dicitur, q̄ quinq; uncias habeat Semis quasi semi as dicitur, & est sex unciarum. Septunx dicitur quod septem uncias contineat. Bes quasi bis triens octo habet uncias. Dodrans quasi asis quadrante detracto novem habet uncias. Dextans quasi asis sextante dempto decem uncias continet. Deunx quasi asis uncia detracta, undecim est unciarum. Deunci addita uncia as completur. Hanc verò asis solemnem distributionem testator vel sequi potest in testamento, vel eandem ad dupondium sive viginti quatuor uncias, vel etiam ad tripondium, sive triginta sex uncias extendere. Semper tamen, nisi contraria voluntas appareat.

folem-

solemnem assis distributionem testatorem sequi voluisse existimandum & respondendum est: Hinc exempli causa: si primum ex octo unciis secundū simpliciter testator instituat, secundus quatuor uncias feret. Si plures instituantur heredes, ita demum in hoc casu partium distributio necessaria est, si nolit testator eos ex æquis partibus heredes esse §. 5. h. t., satis enim constat, nullius partibus nominatis ex æquis partibus eos heredes esse. Heres vel pure, puta, Titius, heres esto, vel sub conditione, puta, si heres hoc aut illud faciat rectè scribi potest. §. 7. h. t. At ex certo tempore, puta post quinquennium, vel ad certū tempus, puta ad quadriennium heres institui nequit. Et secus si fiat, dies sive tempus pro non adjecto habetur: nam ius nostrum non patitur eundem in paganis testato simul & intestato decessisse. l. ius nostrum D. de reg. iur.

Pari

Pari ratione conditio impossibilis
puta. si digito cœlum attigeris, pro
non apposita habetur. §. 8. h. t.

De Vulgari substitutione.

Titulus XV.

Institutionis species est, substitu-
tio. Hæc vel vulgaris. §. 1. h. t. vel pu-
pillaris. De vulgari substitutione
hoc loco tractatur, quæ est datio he-
reditatis alteri delatæ. Verbi gratia :
Titius heres esto, si Titius heres non
erit, Gajus heres esto. Hoc casu duo
sunt gradus, & in primo gradu here-
ditas defertur institutis, sed in se-
cundo gradu substitutis, si primus
gradus deficiat. Gradus verò non
est heredum numero, sed successio-
nis ordine æstimandus: nam primū
gradum faciunt, quotquot sunt he-
redes instituti, alterum gradum
substitutis: Neq; ad secundum gra-
dum venit, nisi primus gradus
initio constituerit, & institutio per
se

INSTITUTIONUM. 95

se iusta, legitima & utilis fuerit, sed post defecerit. Quod si institutio heredum vel ex partibus paribus vel etiam disparibus facta, & substitutio sine ullis partibus adjecta sit. Partes in institutione expressæ, in substitutione censentur repetitæ.

§. 2.

De Pupillari Substitutione.

Titulus XVI.

Pupillaris substitutio est datio hereditatis alteri vel delatæ vel acquisitæ, exempli causa: Filius meus impubes mihi heres esto. Si heres non erit, vel erit quidem, sed intra pubertatē decesserit, Cajus heres esto.

§. 1. Sunt igitur hujus substitutionis duo casus, nimirū unus si filius heres non fiat, alter casus, si fiat heres, sed ante pubertatem moriatur. Inde substitutio hæc dici solet duplex, quod duplicem successionis casum in se complectatur. Sunt & aliæ substitutionū species, puta si pater filijs

filijs

filijs suis etiam puberibus, sed mente captis substituat. §. 2. Quam substitutionem interpretes vocant exemplarem, quod ad exemplum pupillaris substitutionis fiat. Alij quasi pupillarem appellant, quod ad instar pupillaris substitutionis fiat, & tamen ab hac differat, cum hæc pubertate finiatur, illa ultra pubertatem se extendat, hæc à solo patre, illa à quovis parente recte fiat. *l. humanitatis. C. de impuber. & alijs substit.* hæc exheredatis etiam fiat, illa tantum institutis. §. 5. *h. t. d. l. humanitatis*, sed utraq; fit in testamēto patris. Inde pupillaris & quasi pupillaris substitutiones quodammodo duo testamenta esse censentur, unum patris, alterum filij, vel certe unum testamentum duarum causarum sive hereditatum §. 3. *h. t. l. 2. §. 1. D. de hered. vend.* nam pupillare testamentum pars & sequela est, paterni testamenti, ideoq; corruente paterno testa-

testa-

testamento filij quoq; testamentum evanescit. §. 6. h. t. Potest tamen pater testamentum suum partim manifestare, & quem filio suo, si ante illum moriatur, heredem esse velit, aperte testari, sed alterum substitutionis casum quo heres existet, & intra pubertatem moriatur, quoquo modo involvere, & ut id clausum relinquatur, præcipere quoad casus ille extiterit, & filius intra pubertatem decesserit. §. 4. h. t.

Quibus modis testamenta infirmentur.

Titulus XVII.

Eleganter vir sanctus Augustin. Psal. 21. scribit, cum testamentum prolatum fuerit in publicum, tacent omnes, ut tabulæ aperiantur & recitentur. Judex intentus audit, advocati silent, præcones silentium faciunt, universus populus suspensus est, ut legantur verba mortui non

E sen-

fentientis in monumento: Ille sine
 fenſu jacet in monumento, & valent
 verba ipſius. Et Conſtantine imperator, nihil magis, inquit, homi-
 nibus debetur, quam ut ſupremæ
 voluntatis, poſtquam jam aliud vel-
 le non poſſunt, liber ſit ſtylus, & li-
 citum, quod iterum non redit, arbi-
 trium. *l. 2. C. de ſacroſanct. eccleſ.* Ve-
 rum hæc de teſtamenti pijs, juſtis,
 legitimis, minimeq; vitioſis accipi
 debent: nam illegitima & vitioſa te-
 ſtamenta vim & efficaciam nullam
 habent. Teſtamenta verò vel ab ini-
 tio vitioſa ſunt, vel ex poſt facto in
 vitia delabuntur. *l. 1. § ſive autem D.*
de tab. exhib. Ab initio vitioſa dicun-
 tur, quæ non ſunt jure facta, vel in
 quibus filiusf. à patref. præteritus
 eſt, de quibus vitijſ ſupra egimus. Ex
 poſt facto teſtamenta vitiantur, ſi vel
 rumpantur, vel irrita ſiant. Rum-
 puntur aq; natione ſui heredis, puta,
 ſi poſt teſtaméta facta teſtatori ſuus
 hæres

hæres nascatur. §. 1. *h. t.* item mutatione, si testator post fecerit testamentum aliud priori adversum, §. 2. *h. t.* sola namq; voluntate q; testator fortè dicat, nolle se testamentum suum valere, vel etiam prius testamentum mutare incipiat, sed non perficiat, testamentum, prius minime rumpitur. §. 6. & §. 4. *h. t.* Infirmantur, si ve irrita sunt testamenta, si testator capitis diminutionem patiatur. *d. §. 4. l. 2. §. 1. D. quem. testam. a-*
perian. l. licet D. de verbor. signifi. Quæ etsi rupta dicere possumus, tamen magis propriè irrita vocantur, & est commodius, singulas res & causas singulis & proprijs appellationibus distinguere. §. 6. *h. t.* ceterum ex testamento imperfecto, ne quidem ipse princeps vel Imperator hereditatem rectè petit. §. *fin h. t.* Licet enim princeps legibus solutus sit, attamen legibus vivit.

E 2.

De

*De Inofficioso Testamento.**Tit. XVIII.*

Verissimum est quod Ulpianus scribit, naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem esse. *l. item si unus §. pen. D. de recept. qui arbitr. recep.* itaq; fit nonnunquam iudicium inter patrem & filium: Queritur pater de malo filio, aut queritur filius de duro patre, servamus honorificentiam quæ debetur patri à filio, quæ deficit à filio. Non æquamus filium patri in honore, sed præponimus, si bonam causam habet filium, & æquamus patri in veritate, & sic tribuimus honorem debitum, ut non perdat æqualitas meritum, uti pulchrè Augustinus scribit *tractat. 30. in Ioan.* liberis ratio naturalis quasi lex quædam tacita parentum hereditatem addicit, *l. cum rati. D. de bonis damnator.* eosq; naturæ & parentum commune votum ad hereditatem vocat.

INSTITUTIONUM. IOI

vocat. *l. scripto, D. unde liber.* Hoc jus
 & votum pater violat & contra pie-
 tatis officium facit, si liberos sine le-
 gitima, magna & gravi causa ab here-
 ditate excludat, & peregrinos insti-
 tuat, ideoq; contra heredes scriptos
 querela inofficiosi testamenti com-
 petit, quâ testamentum velut in of-
 ficiosum declarari ac rescindi, & fi-
 lio hereditatē debitam adjudicari
 petitur. *l. 1. Et tot tit. D. Et C. de inofficio
 test. §. 1. Et seq. h. t.* Sed si pater filio ali-
 quid, quod minus sit legitimâ, in te-
 stamento relinquat, querela in offi-
 ciosi testamenti ob naturæ verecun-
 diam cessat, & filio datur actio ad
 supplementum legitimæ, quæ triens
 est, si quatuor vel pauciores liberi
 sint, vel semis, si quinque vel plures li-
 beri supersint. *§. 3. h. t. auth. novissima.
 C. eodē.* Rursus parentes ad liberorū
 hereditatem ratio milerationis ad-
 mittit. *d. l. scripto.* Quod jus lædunt, &
 turbatum mortalitatis ordinem

E 3

ma-

magisturbant, & parentibus afflic-
tis gravem afflictionem addunt fi-
lij, si in testamento suo parentibus
debitam portionem nō relinquunt,
ideoq; testamentū istiusmodi que-
rela in officiosi per parentes jure
expugnatur. §. 2. b. t. Debet vero hæc
portio vel ejus pars tam liberis quā
parentibus titulo institutionis re-
linqui. *Novell. 115.* Quod nisi fiat per-
inde se res habet, ac si nihil illis reli-
ctum esset, ideoq; inofficiosi testa-
menti querela locum habet. Cæte-
rum fratribus & sororibus germanis
aut consanguineis querela inoffi-
ciosi non competit, nisi turpes ex-
traneæ personæ heredes institutæ
probenentur. *l. frat. C. b. t.*

*De heredum qualitate & diffe-
rentia.*

Titulus XIX.

Heredes de quorum institutione
egimus, non sunt unius generis &
qua-

qualitatis, sed in triplici differentia, vel n. sunt necessarii, vel sui & necessarii, vel deniq; extranei. §. 1. h. t. Necessarii heredes sunt servi, qui cum libertate data heredes instituti sive velint sive nolint, hereditatem adire jure civili coguntur. Sed tamen ex prætoris benignitate beneficium separationis habent, ut à bonis defuncti, abstinere, & illa creditoribus in solutum dare, & res proprias, quas compararunt, separare & sibi retinere possint. *d. §. 1. l. nam. nec D. de legat. 1.* Sui & necessarii heredes sunt liberi in parentum potestate positi. *§. 2. h. t.* Dicuntur sui quia primum gradum in hereditate & familia obtinent. Dicuntur necessarii quod volentes nolentes hereditatem adire tenentur, licet illis quoq; prætor abstentionis beneficium indulgeat. *d. §. 2. in fin.* Extranei heredes sunt non illi solum, qui nulla cognatione testatorem at-

tingunt, sed & filij emancipati & ceteri liberi omnes, qui à matre vel lineæ maternæ parente, puta, avo materno instituti sunt. Quamvis n. sui-tatis & emancipationis differentia quoad successionem sublata sit, tamen effectus aliquot differentia illius manserunt. Nam sui heredes apso jure heredes sunt, emancipati aditione hereditatem adipiscuntur, *de emancipati ibi D. D. de C. qui admit. ad hereditatem possess.* Illi ab hereditate abstinunt. Hi hereditatem repudiant. Debet vero heres qui hereditatem adire velit, scire, utrum heres sit necessarius, an voluntarius sive extraneus, *l. 15. cum l. seq. D. de adquir. hered.* utrum heres sit ex testamento, *l. 17. D. d. t. §. fin. h. t.* an ab intestato, utrum testamentum valeat necnè, *d. l. 17. l. 22. l. 30. §. fin. l. 51. D. h. t.* Utrum testator paterf. an filiusf. sit, *l. 32. l. 34. D. d. t.* utrum purè an sub conditione heres sit scriptus, *d. l. 32.* Porro cum heredita-

redita-

reditatis vires ut plurimum igno-
rentur & æs alienum lateat, indeq;
heres institutus facile lædi possit, o-
lim dabatur heredi ad deliberan-
dum annus utilis, intra quem ex-
pendere secum poterat, utrum he-
reditatem adire expediret nec ne. *l.*
fin. C. de iur. deliber. Sed Justinian. me-
lius & utilius remedium heredibus
dedit, ut hereditatē inventario intra
30. dies solēniter facto adeant & ul-
tra vires hereditarias nō teneantur.

De Legatis.

Titulus XX.

Solent testatores non solum he-
redes instituere, sed & legata relin-
quere. Legati appellatio latissima
est, & libertatem dandi, tutelas con-
stituendi, atq; heredes instituendi
jus & potestatem complectitur. *l.*
Verbis. D. de V. S. Sed post vocis illius
significatio coangustata & ad titu-
lum liberalitatis singularem restri-
cta est. Et in hac significatione lega-

Es

um

tum est donatio quædam à defun-
cto relicta. §. 1. h. t. Legatum dat, qui
testamenti habet factionem. Lega-
tum capit, cum quo est testamēti
factio §. legat. 24. h. t. Legantur omnes
res tam soli quam mobiles, tam in-
corporales quam corporales, §. non
solum h. t. l. cætera. D. de legat. 1. tam na-
scituræ & post exstituræ, quam natæ
& exstantes, tam alienæ quam pro-
priæ, & tenetur heres res alienas le-
gatas redimere, vel precium illarum
solvere. §. ea quoq; res. h. t. Legatarum
rerum dominium statim à morte te-
statoris ipso jure & recta via in lega-
tarium transit, indeq; fit, quod re-
rum legatarum periculum non he-
res, l. à Titio. D. de furt. sed legatarius
præstat §. si res. h. t. sed & inde con-
tingit, quod ad legatam rem conse-
quendam non tantum actio ex te-
stamento personalis, sed & rei vin-
dicatio & hypotecaria detur. §. no-
stro autem. h. t.

De

De Ademptione & translatione
legatorum.

Tit. XXI.

Nihil magis naturali ratione con-
venit, quod unumquodque, eo genere dis-
solvi, quo colligatum est. *l. nihil ma-
gis, D. de reg. iuris.* Ita fit in legatis, quæ
data & relicta rursus adimuntur vo-
luntate ultima contraria tam taci-
ta. *l. 3. §. ult. l. ex parte. D. h. t.* quam
expressa. *l. 17. h. t.* tam codicillis quam
testamento declarata. *§. 1. h. t.* Lex
quoque legata aliquando adimit pu-
ta illi, qui testamentum falsum vel
inofficiosum dicendo in jure suc-
cumbit, *l. qui falsus. C. ad legem Cor. de
fals.* vel qui à testatore tutor creatus
à tutela sese excusat. *l. post legatum. §.
amittere. D. de his quibus ut indig.* Nam
uterque legatum à testatore relictum a-
mittit. Denique corrumpuntur legata, si te-
stamentum sit destitutum vel desertum, ex
quo nemo hereditatem adit, *l. si nemo*

*D. de testament. tutel. l. si nemo. D. de
neg. iur.*

De lege Falcidia.

Titulus XXII.

Etsi quilibet rei suæ moderator
& arbiter est *l. in re mandata C. Man-*
dat. tamen arbitrium suum ad juris
regulas conformare debet, cum ne-
mo cavere possit, ne leges in testa-
mento suo locum habeant. *l. nemo D.*
de legat. 1. Est vero heredum institu-
tionibus certus modus positus, quæ
supra explicavimus. Ponitur hoc
loco legatis certus modus quem
excedere non licet: nam si testator
legata diffusa & immensa relinquat
heredi potestas legibus concessa
est ut ex *l. Falcidia* quadrantem de
hereditate legatis exhausta vel one-
rata decerpit. Hic vero quadrans
detrahitur, vel ab uno vel à pluribus
institutis heredibus. Proinde si qua-
tuor heredes instituantur singulis
tantum

tantum quadrantis quadrantem de
 hereditate auferre licebit. § 1. *in
 fin. h. t.* Sed si testator heredes duos
 & utramq; in semisse separatim in-
 stituat & unius semissem non one-
 ret, alterius semissem legatis exhau-
 riat, certe potest iste suo loco & no-
 mine quadrantem decerpere. §. 2.
h. t. Et hoc est quod dici solet in sin-
 gulis heredibus rationem legis Fal-
 cidiaē ponendam esse, quando scili-
 cet heredes non conjunctim in ge-
 nere, sed disjunctim in partibus in-
 stituuntur. *l. in singulis, D. h. t. d. § 2.*
 Cæterum quantitatem patrimonij,
 ad quam legis Falcidiaē ratio redi-
 genda est, mortis tempore spectari
 oportet, §. 3. *h. t.* Ita ut ante omnia
 deducatur funeris impēsa, omne q;
 æs alienum. §. 4. *h. t.* Quocirca si
 post mortis tempus hereditas cre-
 verit, id heredis lucro cedit, neq; he-
 reditati accedit, non auget heredi-
 tatem, nec in Falcidiam imputatur.

*De fideicommissarijs hereditatibus.**Titulus XXIII.*

Hereditas uti & legata non solum verbis directis & civilib⁹ secundum illa, quæ supra diximus, sed & obliquis precarijs & inflexis verbis relinquuntur, q̄ per fideicommissum fieri assolet. *l. quoniam C. de testamentis.* Fideicommissum inde appellatum est, q̄ ullo juris vinculo sed pudore tantum & fide eorum, qui rogantur, constet & gubernetur. *§. 1. h. t.* Est vero vel universale vel singulare. Fideicommissum universale est liberalitas, qua verbis precarijs vel alio quocunq; precariæ voluntatis iudicio hereditas in aliquem confertur, vel ex testati vel etiam ex intestati causa *§. 9. h. t.* Necessè verò est, ut testamento heres directo scribatur ejusq; fidei committatur, ut hereditatem alteri restituat. *§. 2. h. t.* verbi gratia: Titium heredem instituo, eumq;

INSTITUTIONUM. III

eumq; rogo, ut Gajo hereditatem restituat. Fideicommissam non tantum purè vel sub conditione, sed etiam ex certo tempore fieri potest, cum non ex rigore juris civilis proficiscatur, sed ex voluntate detur relinquentis, *Vlpian. in fragment. §. 1. tit. de fideicom.* Heres directò ita scriptus propriè heres est, & heres permanet. §. 3. *h. t.* Sed fideicommissarius impropriè heres dicitur, unde Justinianus eum appellat tanquam heredem §. 5. *h. t.* & Paulus Jurisconsultus quasi heredem. *l. 16. de hered. vel action. vendit.* Quamvis verò fideicommissa origine sua juxta heredis directò scripti arbitrium regerentur, tamen paulo post ad necessitatem sunt redacta & vim ultimæ voluntatis habent. §. 1. §. 10. *h. t.* Quocirca ne heres scriptus hereditatem adire & restituere recusaret, placuit, ut heres verbis civilibus institutus quadrantem de hereditate sibi servet

vet

vet. quam omni ære alieno prius deducto capit. §. 6. h. t. Cæterum fideicommissa regulariter probantur quinque testibus, qui si defint, actio & petitio inanis est, nisi forsitam heres fideicommissarius iustis causis suffultus hereditatem sibi relictam esse affirmet. §. 10. h. t. Nam is, si prius de calumnia juret, potest heredi jusjurandum deferre, & cogitur heres jurare, fideicommissum non esse datum, vel si jurare recuset, fidei commissum præstare tenetur, nec potestatem habet, jusjurandum referendi §. fin. h. t.

De rebus singulis per fideicommissum relictis.

Titulus XXIV.

Fideicommissum singulare nihil est aliud quam donatio precarijs verbis à defuncto relicta. Id cum legatis exæquatum sit, iisdem quibus legata, legibus, regulis & conditionibus censendum est.

De

*De codicillis.**Titulus XXV.*

Voluntates ultimæ vel solemnes
 vel minus solemnes sunt. De illis
 hæcenus egimus. In istarum nume-
 ro codicilli collocantur, qui sunt
 testati vel intestati voluntas minus
 solemnis de eo, quod quis post
 mortem suam fieri velit. §. 2. *b. t.*
 Differunt à donatione mortis cau-
 sa, quæ est voluntas quædam ultima
 minus solemnis, quæ ex mortis in-
 stantis sive futuræ consideratione
 & metu venit & proficiscitur. *l. 2. D.*
de mort. causa donat. l. fin. C. eodem.
 Non sunt verò codicilli voluntas
 solemnis, quia neq; necesse est, ut
 testatoris manu vel scribantur, vel
 subsignentur. *l. Divi. §. codicillo. D. b. t.*
 neq; testium septem præsentia requi-
 ritur, neq; ut testes ad id specialiter
 rogentur necessarium est *l. fin. C.*
b. t. Sunt tamen codicilli volun-
 tas

tas

tas minus solemnis, quia testium
 quinque præsentia in illis exigitur, &
 ut illi uno eodemque tempore adhi-
 beantur oportet. *l. fin. § ul. C. h. t. Co-*
dicillis hereditas directò neque dari
neque adimi potest. sed per fideicom-
missum id jure permittitur. Quin &
militi codicillis hereditatē directò
transferre concessum est. l. militis.
D. de militar. testam. denique testator
 directò heredem scribens, & clausu-
 lam codicillarem adijciens, nimi-
 rum, ut testamentum, si non valeat
 tanquam solemne testamentum, va-
 leat, saltem velut codicillus, clau-
 sulæ illius adjectione directam he-
 redis institutionem in fideicom-
 missariam convertisse & transfor-
 masse censetur, & testamentum
 in vim fideicommissi
 sustinetur.

Finis libri Secundi
Institus.

LIBER TERTIVS.

DE

HEREDITA-
TIBUS, QUÆ AB
INTESTATO DEFE-
RVNTVR.

TITVLVS I.

Hereditas ab intestato
defertur secundum cogna-
tionis ordinem, & gradus
prærogativam. Cognationis ordo
triplex est, & triplicem constituit ab
intestato successionem: cognatio
namq; vel lineæ rectæ est, vel lineæ
transversalis sive collateralis. Linea
recta vel est ascendentium vel descē-
dentium. Ex transverso linea est
agnatorum & cognatorum ex latere
venien-

*J. de Nij
p. 29*

venientium. Et licet olim jure veteri inter personas tam ascendentes & descendentes quàm inter agnatos & cognatos magna quoad successionem differentia esset, hodiè tamen differentia illa obsoletæ sunt, & sine qualitatibus illarum discrimine succedendi ordo vel ascendentium vel descendentiũ vel collateralium est, nulla sexus vel agnationis prærogativa habita. In primo ordine descendentium subsequentes regulæ tenendæ sunt. Prima regula: Filij naturales & legitimi, item quæ filia primi gradus, si soli sunt, parentibus suis succedunt simul & æqualiter, exclusis omnibus ascendentibus & collateralibus, *auth. in successione. C. de suis & legit. hered.* Secunda regula: Filij primi gradus, si soli non sint, sed ex filio uno mortuo nepotes vel etiam pronepotes cum illis concurrant, nepotes vel pronepotes illi locum filij mortui patris sui subintrant.

trant ejusq; portionē capiunt atq;
 in stirpē succedunt, h. e. in illam par-
 tem, q̄ pater ipsorū, si viveret, habi-
 turus fuisset, §. *cum filius. h. t. l. 3. C. de*
suis & legit. §. si quis igitur Nov. h. t. Et
illa successio fieri dicitur jure vel le-
ge repræsentationis, quæ in descen-
dentib⁹ in infinitum locum habet:
d. §. 3. cum filius §. fin. h. t. l. ult. C. de suis
& legit. hered. Tertia regula: Si defun-
 ctus nullos filios filiasve superstites
 relinquat, sed tantum nepotes, hi
 quoq; si in pari gradu & pari nume-
 ro sint, æqualiter succedunt. *d. §.*
cum filius. Quarta regula: si defunctus
 nepotes relinquat, qui sint quidem
 in gradu pari, attamē diversi nume-
 ri, & verbi gratia, ex uno filio tres ex
 altero quinque progeniti, successio
 fit in stirpes, & tantum capiunt tres
 illi quam quinque isti. *d. §. cum filius h.*
t. l. 2. C. de suis & legit. hered. Quinta re-
 gula: Quod de liberis naturalibus
 & legitimis diximus, id de filijs per
 sub-

subsequens matrimonium legitimi-
 matis statui debet, ita, ut simul cum
 legitimè natis succedat. *§. quibus con-*
numerari, h. t. Sexta regula : Legiti-
 mati liberi per oblationem curiæ
 succedunt similiter cum legitimè
 natis patri suo in æquas partes. *d. §.*
quibus. Septima regula : Legitimati
 per rescriptum principis habentur
 quidem instar filiorum, sed patri-
 tum demum succedunt, quando na-
 turales & legitimi filij nulli extant.
d. §. quibus. Octava regula : Filij ad-
 optivi ab extraneo adoptati cum fi-
 liis naturalibus & legitimis patri
 succedunt, sed testamento illos præ-
 terire patri permissum est. *l. penult. §.*
quæ in filio. C. de adopt. Nona regula :
 Filij ab aliquo ascendentium ado-
 ptati sine exceptione cū ceteris ad-
 successionem admittuntur, & testa-
 mento præteriri nequeunt. *d. l. pen. §.*
si vero princ. Decima regula : Filij
 tantum naturalibus, si filij naturales
 & le-

& legitimi concurrant, una solum
 ex testamēto uncia relinqui potest,
 quam cum matre sua percipiunt, §.
discretis, Quibus mod. natural. effic. legi.
 & §. *consideremus, Novel. de trient. & se-*
miss. verum ab intestato nihil ferunt
 præter alimenta viri boni arbitratu
 æstimanda. *d. §. discretis.* Vndecima
regula: Defunctus naturalibus filiis
 suis, quos solos relinquit, heredita-
 tem totam testamēto assignare po-
 test, sed & illi ab intestato in duabus
 uncijs succedunt cum matre sua, si
 nulli filij naturales & legitimi super-
 sint, & defuncti quoq; conjunx di-
 em obierit. *d. §. discretis. l. humanitatis*
 & *auth. licet. C. de naturalib. liber.* Duo-
decima regula: Filij naturales ma-
 tri suæ perindè ac si legitimè nati es-
 sent, succedunt unà cum legitimè
 natis. *l. si qua illustr. C. ad SC. Orfic.* De-
cima tertia regula: Filij naturales
 nō solum matri, sed & ascendenti-
 bus per matrem heredes ab intesta-

to existunt. *Dd. in d. l. si qua illustris.*
Decima quarta regula: Filij Spurij
 patri non succedunt, cum patrem
 certum dicere nō possint. §. *novissi-*
mè ibi interp. l. ad SC. Orfic. Succedunt
 tamen matri & ascendentibus per
 matrem, & quoad hanc successio-
 nem legitimis liberis comparantur,
 & unā cum istis hereditatem ex æ-
 quo capiunt, *d. §. novissimè*, nisi forte
 mater sit illustris persona: nam ex
 illa editi filij naturales & legitimi
 naturalibus anteferuntur, *d. l. si qua*
illustris. Regula decima quinta. Filij
 ex nefario, incesto, adulterino, &
 damnato complexu nati, neq; patri
 neq; matri succedunt, sed tantum
 capiunt, quantum alendis illis suf-
 ficit, *auth. ex cōplexu. C. de incert. nupt.*
 §. *final. Novell.* Quibus modis natural.
 effic. legit. *Bartol. in d. auth. ex complexu*
 §. *cum habere, ibi canon. extr. de eo qui*
duxit, quam polluit &c. In secundo
 ascendentium ordine prima regula
 esto:

esto: Pater & mater si ambo super-
sint, & soli in pari gradu extent pari-
ter & æqualiter defuncto filio suc-
cedunt. auth. defuncto. C. ad SC. Tert.
s. sed nos 1. de SCto Tertull. Secunda
regula, si plures ascendentes gradu
disparis sint, proximior gradu re-
motiorem excludit, & verbi gratiâ,
pater avo five paterno five materno
præfertur. c. 2. Nov. 118, nam in linea
ascendenti jus repræsentationis nõ
obtinet. d. auth. defuncto. s. præferun-
tur. Inst. de SC. Tertul. Tertia regula: Si
sint plures ascendentes disparis nu-
meri sed paris gradus, ut puta, si de-
functus post se relinquat aviam ma-
ternam ex una & avum itemq; aviam
paternam ex altera parte, hereditas
in duas partes dividitur, quarum u-
nam avia materna, sed alteram avus
& avia paterna capiunt. d. auth. de-
functo. Quarta regula, quæ præce-
dentis regulæ exceptio quædam est:
Ascendentes in illis bonis, quæ ab

F ipsis

ipsis ad filium defunctum ante de-
 venerunt, ceteris ascendentibus
 quantumvis gradu paribus antefe-
 runtur. *l. quod scitis. C. de bon. qua lib.*
Barthol. in auth. itaq. C. Com. de suc-
cessionib. Quinta regula: Si ascen-
 dentes non sint soli, sed cum illis
 fratres vel sorores defuncto utrinq;
 conjuncti concurrant successio fit
 in capita sive in personas, & singu-
 li singulas & æquales portiones fe-
 runt. *d. auth. defuncto d. c. 2. Nov. 118.*
 Idq; procedit sive ascendentes con-
 currant in primo gradu, puta pater
 aut mater, sive etiam in secundo, vel
 tertio gradu, puta avus vel proavus.
Dd. in d. auth. defuncto. & in d. auth.
consequens. Sexta regula: Si ascen-
 dentes cum fratrum & sororum u-
 trinq; conjunctorum filijs aut filia-
 bus concurrant, filij filiarve in lo-
 cum patris intrant, in stirpem suc-
 cedunt, & eam partem accipiunt,
 quam defunctus illorum pater per-
 ceptu-

ceptu-

cepturus fuisset, quod jure repræ-
sentationis contingit, & ultra fra-
trum filios non extenditur. §. 1. *Nov.*
ut fratr. filij. Septima regula: Pater
adoptans si sit extraneus, filio non
succedit, at si adoptans sit aliquis
ascendentium, hereditatem jure
capit. §. *sed hodie de adopt.* Octava re-
gula: Pater naturalis tantum filio
suo liberos naturales & legitimos
habēti vel etiam uxorem post se re-
linquenti non succedit, sed illis de-
ficientib⁹ duas uncias consequitur.
auth. licet. C. de natur. liber. Nona re-
gula: Mater si sola sit filio naturali
sine liberis decedenti in totum suc-
cedit. *l. hac parte. l. si Spurius. D. unde:*
cogn §. fin. Inst. de SC. Tert. Decima re-
gula: Pater & mater naturalis si con-
currant, pater in duabus uncijs sive
in sextante, sed mater in decem un-
cijs sive in dextante filio sine liberis
obeeunti succedit. *d. loc.* Undecima
regula: Pater & mater itemque fra-

tres naturales si concurrant, pater sextantem, mater & fratres naturales dextantē de hereditate filij liberos non habentis adquirunt. *Dd. in d. auth. defuncto.* Duodecima regula: Filius si testatus moriatur, & neque liberos naturales & legitimos, neque uxorem relinquat, patrem naturalē vel in totum vel pro parte heredem jure scribit. *d. auth. licet.* Decimatertia regula: Parentes spurij filijs spurij non succedunt, cum generatio sit incerta & vaga. *l. si spurius. D. unde cognat.* Decima quarta regula: Mater filio spurio simpliciter succedit. *s. final. 1. SCto Tertull. s. vulgò quæsitus 1. de suc. cogn. d. l. si spurius.* Decima quinta regula: Parentes filijs ex incesto & damnato coitu natis nō succedunt. *de auth. ex cōplexu.* In tertio ex transverso venientium ordine regula prima est: Si descendentes vel ascendentes nulli sint, fratres & sorores ex utroq; latere cōjuncti, tam per subsequens

IN
sequens
egitimi
aut for
liter. su
patern
alio me
fratres
nientes
figunt
regula
fratres
conju
fratres
linguat,
serunt
conju
Si def
trinque
sorori
quæ hi
& in fir
consequ
ran si su
set. dant

sequens matrimonium legitimi q̄
 legitimi & naturales defuncto fratri
 aut sorori succedūt in capita æqua-
 liter, siue bona quæ reliquerunt, sint
 paterna siue materna, siue quocunq̄;
 alio modo quæ sita, & excluduntur
 fratres vel sorores, ex uno latere ve-
 nientes. *auth. cessante. C. de legit. her. §.*
si defunctus. Novell. h. t. Secunda
regula: Si defunctus non quidem
 fratres aut sorores ex utroq̄; latere
 conjunctos, sed horum filios, itemq̄;
 fratres & sorores ex uno latere re-
 linquat, illi hisce in successione præ-
 feruntur. *d. auth. cessante. & Nov. de*
consang. & uter. fratrib. Tertia regula:
 Si defunctus fratres & sorores u-
 trinq̄; cognatos, & simul fratris vel
 sororis ex utroq̄; latere filios relin-
 quat, hi patrem suum repræsentant,
 & in stirpem succedunt, tantumque
 consequuntur, quantum pater ipso-
 rum, si supervixisset, cōsequi potuil-
 set. *d. auth. cessante. §. si defunctus. §. de-*

F 3

functus

functus Novell. b. t. Quarta regula: Si defunctus fratrum filios diversi numeri relinquat, successio fit in capita & singuli æqualem portionem ferunt. *l. post consanguineos D. de suis & legit. hered.* Idq; Caroli Quarti Imperatoris constitutione comprobatum est. *In comitijs Spirensib. an. 92.* Quinta regula: Si defunctus relinquat ex fratre utrinq; cōjuncto filiū itemq; patrum huic ille in successione præfertur. *auth. post fratres. cum ibi not. C. de legit. hered.* Sexta regula: Si defunctus neque fratres utrinq; cognatos, neq; horū filios relinquat, successio fratribus fororibusvè ex uno eodemq; latere junctis defertur æqualiter nulla habita bonorum ratione & differentia. *auth. post fratres C. de legit. hered. § si verò defunctus Ne. b. t.* Fratres verò illi vel ex uno patre sunt conjuncti, & dicuntur fratres consanguinei, vel ex una matre sunt cognati & appellantur fratres uterini

uterini

uterini: Septima regula: Si defunctus relinquat fratres consanguineos & simul fratres uterinos, tunc in bonis, quæ defunctus à patre suo accepit, præferuntur consanguinei, & in bonis à matre perceptis potius jus habent uterini, sed in bonis aliunde quæsitis consanguinei & uterini simul admittuntur. *Dd. in d. auib. post fratr. & in autb. itaq; C. Commun. de success.* Octava regula: Si defuncto sint fratres vel consanguinei vel uterini, & simul horum vel illorum filij hi cum illis jure repræsentationis succedunt, & consanguinei quidem in bonis paternis, uterini verò in bonis maternis, & utriusque in bonis à collateralilinea vel quocunq; alio modo adquisitis. *Dd. dict. locis.* Ceterum ultra fratrum filios distinctio bonorum paternorum & maternorum non attenditur. Vnde nec patruus in bonis paternis, nec avunculus in bonis maternis præro-

gativam habet. Nona regula: Si defunctus fratres sororesve ex uno latere vel horum filios & simul patruū vel amitam relinquat, illi his in successione præponuntur. *d. auth. post fratres, cum ibi notat.* Decima regula: Si defunctus neq; fratres sororesve utrinq; conjunctos neq; horum filios, sed nec fratres sororesve ex uno latere junctos eorumq; filios relinquat, proximiores quiq; cognati sine ulla cognationis sexus, vel bonorum differentia æqualiter in capita succedunt. *d. auth. post fratres. §. si verò neq; fratres. Nov. h. t.* Undecima regula: Adoptivus frater adoptantis agnatis vel cognatis non succedit. *l. qui in adoptione D. de adopt. l. fin. §. & ideo sancimus. C. eod.* Nisi ab aliquo ascendentium sit adoptatus. *§. sed hodie sup. de adopt.* Quo casu ad agnatorum collateralium successione recipitur sed à cognatorum hereditate repellitur. *d. §. & ideo sancimus.*

Duo-

Duodecima regula: Fratres naturales per lineam maternam conjuncti sibi invicem non succedunt. § *vulgo quæstos 1. de success. cog.* Decima tertia regula: Fratres naturales per maternam lineam conjuncti sibi invicem succedunt, sive soli sint, sive cum fratribus naturalibus & legitimis ex eadem matre natis concurrant. d. § *vulgo quæstos. & ibi Interpp.* Decima quarta regula: Fratres ex nefario & damnato complexu nati successio- nis alicujus haud sunt capaces. d. *auth. ex complexu.* Decima quinta re- gula: Si descendentes, ascendentes & collaterales deficient, vir & uxor, per bonorum possessionem. Unde vir & uxor, quam superstes maritus intra centum dies utiles agnoscere & petere tenetur, ad successionem prætoria[m] admittuntur. l. 1. § *tot. tit. D. & C. unde vir & uxor.* Decima sexta regula: Si matrimonium sit sine dote vel donatione propter na-

F § ptias

ptias & conjunx præmoriens locu-
 ples, sed superstes sit pauper & in-
 ops, succedit supervivens unà cum
 liberis communibus alteriusvè ma-
 trimonij in quartam, si sint tres vel
 pauciores filij, vel in virilem portio-
 nem, si plures extent liberi. *auth. quia
 verò. Nov ut lic. matr. & avia, auth præ-
 terea. C. unde vir & uxor.* Successio
 verò fit tantum in usumfructum, &
 proprietas liberis reservatur. Verum
 si liberi nulli sint, superstes conjunx
 proprietatem quoq; consequitur, &
 imputatur in portionem illam, si
 quid superviventi conjugi per lega-
 tum similem vè modum sit relictum.
d. auth. præterea. Decima septima
 regula: Si neq; cognati neque con-
 junx superfit, & defunctus collegij
 liciti & à jure approbati collega
 fuerit, collegium illi succedit. *l. 1. &
 seq. C. de hered. decur.* Decima octava
 regula: Hisce omnibus deficienti-
 bus fisco locus datur. Nam Fiscus
 Prin-

Principis & est & esse debet post omnes. *Cassiodor. variar. VI. formul. VIII.* Qua ratione etiam Doctor vel Scholaris, qui sine herede decedit, Academiae fiscum habet successorem. *l. 2. ibi Angel. de bon. vacantib. lib. 10.*

De Legitima agnatorum successione.

Titulus II.

Lege XII. tabularum potior ratio & conditio fuit agnatorum, qui cognatis in successione præferuntur. Verum hæc distinctio & prærogativa post est sublata, uti diximus titulo præcedenti in ordine succedendi inter collaterales.

De Senatusconsulto Tertulliano.

Titulus III.

Quamvis lex XII. tabularum matrè ab hereditate liberorum excludat, cum neq; agnationis, neque

potestatis, neq; familiae nexu & vinculo filijs juncta sit, tamen initio per praetorem & post Senatusconsulto Tertulliano matri in aliquo succursum, & pars quaedam successione attributa, denique novissimis Imperatorum constitutionibus illo, quem primo titulo indicavimus, modo plenissime consultum est. Illud hoc loco notandum, quod mater secundo nubens in bonis filiorum a patre profectis non nisi usumfructum consequatur, in ceteris plenam proprietatem adipiscatur, Nov. 22. Sed & observandum est, matrem secunda vota appetentem & ineuntem marito suo aliquid amplius, quam uni liberorum attribuit, nullo jure nullave ratione recte relinquere: *l. hac edictali. C. de sec. nupt.*

De Senatusconsulto Orphitiano.

Titulus IV.

Matri lege XII. tabularum liberti non

ri non

ri non succedebant, sed Senatus-consulto Orphitiano ad successionem admittebantur. Verum hæc in melius reformata sunt, uti ostendimus titulo primo.

De Successione Cognatorum.

Titulus V.

Etsi jure veteri in successionis negotio discrimen fuit inter agnatos & cognatos, tamen procedente tempore differentia illa est sublata, & cum agnatis cognati pari jure succedunt, uti diximus titulo primo.

De gradibus Cognationis.

Titulus VI.

De gradibus aliquid diximus supra titulo decimo libri primi. Est verò gradus vel ascendentium vel descendentium vel transversalium. s. i. h. t. l. 1. & l. 10. D. de gradibus & adfinib. Primus parentum est, alter libero.

berorum, tertius fratrum & sororū
 & eorum, qui ex istis nascuntur. In
 primo gradu est supra pater, mater,
 infra, filius filia. Secundo gradu su-
 pra avus, avus, avia, infra nepos ne-
 ptis, ex transverso frater, soror. Ter-
 tio gradu supra proavus proavia, in-
 fra, pronepos proneptis, ex trans-
 verso fratris sororisq; filius & filia,
 patruus, amita, avunculus, materter-
 ra. Quarto gradu supra abavus aba-
 via, infra abnepos abneptis, ex trās-
 verso fratris sororisq; nepos neptis-
 vè patruus magnus, amita magna, a-
 vunculus magnus, matertera magna,
 patruelis, consobrinus, consobrina,
 amitinus amitina. Quinto gradu
 supra atavus, atavia, infra adnepos
 adneptis, ex transverso fratris sor-
 risque pronepos, proneptis, propa-
 truus, proamita, proavunculus, pro-
 matertera, fratris vel sororis patru-
 elis, consobrini & consobrinæ, amiti-
 ni & amitinae, filius filiae, propior
 sobri-

INS
 Sobrino,
 patruim
 i mag
 filia. Se
 vustrit
 ptis, ex
 abnepo
 amita, a
 fratris
 ni con
 pos n
 proav
 lia, sob
 sororib
 vel ami
 Et sic d
 De
 Le
 Succed
 queret
 terat li
 tronum

sobrino, proprior sobrina. Qui sunt
 patruī magnę, amiti magnę, avuncu-
 li magni, & materterę magnę, filius
 filiæ. Sexto gradu sunt, supra, trita-
 vus tritavia, infra, trinepos, trine-
 ptis, ex transverso fratris sororisque
 abnepos abneptis, abpatruus, ab-
 amita, abavunculus, abmatertera,
 fratris & sororis patruelis, cōsobri-
 ni consobrinæ, amitini amitinæ ne-
 pos neptis, propatruī, proamitæ,
 proavunculi, promaterterę filius fi-
 lia, sobrini sobrinæ, ex fratribus vel
 sororibus patruelibus consobrinis
 vel amitinis progeniti & progenitæ.
 Et sic deinceps.

De Successione libertorum.

Titulus VII.

Lege XII. tabularum patronus
 succedebat liberto, si iste non relin-
 queret liberos & suos heredes, & po-
 terat libertus testamento facto pa-
 tronum præterire §. i. h. i. Jure Præ-
 torio

torio semis bonorum liberti debetur patrono tam ex testati quam intestati causa, nisi forte libertus liberos relinquat, qui præ patrono succedunt patri suo. § 2. *h. t. l. 1. de bon. libert.* Lege Papia liberto, qui unum vel duos filios superstites habebat, & centum millium sestertiorum patrimonium relinquebat, patronus in partem virilem succedebat, si vero plures filij in vivis essent, patronus nihil capiebat, § 3. *h. t.* Justiniano jure liberto vel libertæ minus centum aureis habenti patronum testamento condito præterire licet, sed & in successione ab intestato filij liberti patronum excludunt, deficientibus verò filiis patronus admittitur § 4. & § 5. *h. t.* At liberto libertæve centum aureos vel plus in patrimonio habenti, filij, si quos habet, tam ex testamento quam ab intestato succedunt, & patronus excluditur, sed si libertus liberos nullos habeat, patro-

patro-

patronus illi ex causa intestati solus,
 ex causa testati in tertiam bonorum
 partem succedit, quam ipse, nisi il-
 lam libertus in testamento relique-
 rit, bonorum possessione contra ta-
 bulas liberti obtinere potest. Et hoc
 jus non soli patrono, sed & istius li-
 beris, agnatis & cognatis datum est.
 Præter hoc, quod patronus in bonis
 liberti jus succedendi habet tenetur
 quoq; libertus patrono ad operas
 tam in ministerio q̃ artificio confi-
 stentes, *l. 1. Et tot. tit. D. de operis libert.*
 Sed & patroni personam semper
 honestam & sanctam habere de-
 bet, *l. liberto. D. de obseq. à libert.* & si
 quælis ipsi cum patrono suboria-
 tur, actionem in factum verbis tem-
 peratam instituere & proponere,
*l. honori. l. parens. D. de obseq. parent. vel
 patr.* sed & pro modo facultatum
 patronum alere debet. *l. si quis à libe-
 ris. §. solent. D. de liber. agnosc.* deniq; li-
 bertus ob ingritudinē à patrono

in

in servitute jure revocatur. § *illud vero. Nove, ut liber. de uter. & c.* Ad hujus juris patronatus exemplum ius patronatus ecclesiasticum est introductum, quod est potestas præsentandi instituendum ad beneficium ecclesiasticum, competens illi, qui Ecclesiam vel Academiam erigit, construit, fundat vel dotat. Vnde intelligendum est, patronos tantum esse, qui jura & privilegia Ecclesijs & Academijs conferunt, facta tecta servant, fovent & propagant. *c. 1. & seqq. cum ibi notat. extr. de iure patron.* Et hi soli patronorum nomine digni sunt.

De Assignatione libertorum.

Tit. VIII.

Quamvis ad patroni heredes omnes ac singulos libertus pro indiviso pertineat, tamen potest patronus libertum uni liberorum
cujus-

cujuscunq; sexus vel gradus, dummodo in potestate patroni sit, assignare penes quem permanet, quoad linea illa durat, qua tandem deficiente libertus ad ceteros heredes redit.

De Bonorum possessionibus.

Titulus IX.

Secundus per universitatem rerum dominium acquirendi modus est. BONORUM POSSESSIO, quæ instar hereditatis se habet, & à Prætore juris civilis velut rigidioris corrigendi & supplendi causa introducta est. Nam v g. cum jus civile emancipatos & cognatos nō agnosceret Prætor utrosq; admittit, & illos per bonorum possessionē, UNDE LIBERL. l. 1. & tot. tit. D. unde liber. hos per bonorum possessionē, UNDE COGNATI, vocat. l. 1. & seqq. D. unde cognat. Quinimo p̄tor eas quoq; hereditates; quæ jure civili deferuntur, confirmat,

firmat, datis bonorum possessionibus, UNDE LIBERI & similibus Est autem bonorum possessio jus persequendi retinendiq; patrimonij, q; cujusq; cum moritur, fuit. l. 3. §. 2. D. h. t. Et vel ex testamento vel ab intestato defertur. §. 1. h. t. Ex bonorum possessionibus ratione testamenti competentibus, bonorum possessio contra tabulas, quæ liberis præteritis, id est, neq; institutis, neq; ut oportet exheredatis datur, prima numeratur ordine æquissimo. §. 3. h. t. l. 1. & tot. tit. D. de bonorum poss. contra tab. Voluit n. Prætor ante ad liberos præteritos bonorum possessionem contra tabulas pertinere, quam judicium defuncti sequeretur. Secunda edicti pars est de bonorum possessione secundum tabulas, qua omnibus jure scriptis heredibus consulitur. l. 1. de bonor. poss. sec. tab. d. §. 3. Ex bonorum possessionibus ab intestato prima numeratur

INS
numeratur,
bri ab i
et seqq.
unde lib
qua co
id here
cur. / . / .
St. Vn
em his
aviz, fi
torori
obrine
umiss
rat. ext
o. d. s.
or, q
est. fi
Quar
ost le
onem
gnat.
Familia
tenda
rem su

meratur, Vnde Liberi, qua omnes liberi ab intestato vocantur. *d. §. 3. l. 1. & seqq. D. si tabul. testam. nulla ex tab. unde liberi.* Secunda unde legitimi qua consanguinei cognati, Patroni ad hæreditatem legitimam invitantur. *l. 1. & tot. tit. D. unde legit.* Tertia est. Vnde decem personæ, quæ decem his personis, patri, matri, avo, aviæ, filio, filix, nepoti, nepti, fratri, sorori datur, ad ejus successionem obtinendam, qui ab extraneo manumisso libertatem consecutus erat, extraneo manumisso excluso. *d. §. 3.* Erat extraneus manumissor, qui liberos emancipatos, hoc est, sibi venditos manumittebat. Quarta Vnde Cognati dicitur, qua post legitimos cognati ad successionem vocantur. *l. 1. & seqq. D. unde cognat.* Quinta dicitur Tanquam ex Familia, qua agnatis patroni ad obtinendam liberti intestati successione subvenitur, mortuo scilicet
jam

jam ante patrono. *Ulpia. in fragmen. tit. 28. §. d. 5. 3.* Sexta est, qua patrono & patronæ & horum liberis ac parentibus consulitur. *d. tit. 28. d. 5. 3.* Septima viro & uxori hereditatem defert, & Vnde Vir & Vxor dicitur. *d. §. 3. l. 1. D. & C. unde vir & uxor.* Octava cognatis manumissoris prospicit. *d. §. 3.* Dux illæ ex testamento competens bonorum possessiones. Secundum & contra tabulas dictæ in usu permanferunt. Quæ autem illæ ex intestati causa propositæ bonorum possessiones ad quatuor redactæ sunt, ceteris, puta, tertia, quinta, sexta & octava omnino sublatis. Ad bonorum possessionem agnoscendam liberis vel parentibus annus datur, ceteris centum dies, qui & utiles sunt, hoc est, scienti tantum currunt. *§. fin. h. t.*

De Acquisitione per arrogationem.

Titulus X.

Ter-

Tertius per universitatem rerum dominium acquirendi modus est ex causa & usu civili, hoc est, prudentum interpretatione sive ex eo jure, quod consensu receptum est, quo arrogator arrogato succedit pleno jure.

De eo cui libertatis causa bona addicuntur.

Titulus XI.

Quartus & ultimus res universas acquirendi modus ex D. Marci constitutione manavit, qua ij, quibus libertas in testamento destituto adscripta est, sibi bona defuncti addici petunt libertatum conservandarum causa, quæ periturae erant, nemine hereditatem adeunte.

De Successionibus sublatis, quæ fiunt per bonorum venditiones, & ex Senatusconsulto Claudiano.

Titulus XII.

Hoc

Hoc titulo proponuntur, casus duo, quibus olim rerum dominia per universitatem acquirebantur, à Theophilo & Antonio Contio *disp. 1, c. 12.* & Jacob. Cujac. in notis prioribus & posterioribus explicati.

De Obligationibus.

Titulus XIII.

Rebus incorporalibus obligationem Imperator annumerat. Obligatio est juris vinculū, h. e. jus vinciens, sive jus, quo vincimur, & ut Imperator loquitur, quo necessitate astringimur alicujus rei solvendæ secundum nostræ civitatis jura. *§. 1. h. t.* Definitio hæc est obligationis ejus, ex qua actio efficax oritur & exactio. Proinde obligatio naturalis, quæ exceptionem tantum parit, vel etiam obligatio merè civilis, quæ nudam tantum actionem non exactorem gignit, in hanc definitionem non cadunt. *l. 1. l. inris gentium.*

D. de

D. de pact. Summa obligationum divisio hæc est, quod aut civiles sint aut Prætorix, d. §. 1. Civiles sunt, quæ aut legibus constitutæ sunt aut certè jure civili comprobata. d. §. 1. Prætorix dicuntur, quas Prætor ex sua jurisdictione constituit. d. §. 1. Sequens obligationum divisio in quatuor species deducitur. §. 2. *h. t. Vel enim ex contractu sunt aut ex quasi contractu, vel ex maleficio aut quasi ex maleficio.* Ad contractuum autem tractatum melius intelligendum tenendum est. Conventionis nomen generale esse, & in duas species Contractum scilicet & Pactum abire: d. l. 1. de pact. Pactum est duorum plurimumvè in idem placitum consensus, l. 1. §. 1. ex quo jure civili nulla datur actio, puta, si inter duos conveniat, Dabo tibi decem, ut à lite discedas. *d. l. iuris gentium.* Contractus est conventio cum causa. Contractus vel certus sive nominatus vel incer-

G

tus

tus sive innominatus est. *l. certi conditio. D. de reb. cred.* Contractus Incertus est, qui nomen legitimum non habet, sed tamen causa, hoc est, datione vel facto haud caret. *l. 1. D. de presc. verb* Inde fit, ut ex eo etiam non detur actio certo & legitimo nomine perditam. Huiusmodi est contractus, Do ut des, veluti, do tibi sciphum, ut des librum. *l. 5. D. d. t.* Item, contractus, do ut facias, puta, do tibi decem, ut Lubecam eas. Item, contractus, facio ut facias, veluti, comodo tibi equum, ut mihi tuum equum comodes. Item, contractus, facio, ut des, veluti, patrocinium causae tuae suscipio, ut mihi decem des. Datur ex his contractibus Actio, quae Praescriptis Verbis dicitur, *l. 2. D. d. t.* nisi quod ex contractu facio, ut des, actio de dolo competat. *l. 5. § 3. D. d. t.* Dicitur verò, his contractibus causa subesse, hoc est, datio vel factum. *l. 4. l. 5. D. d. t.* Nec enim hi contractus.

nisi

nisi ab alterutra parte vel datum ali-
quid vel factum sit, perficiuntur.
Contractus Certus est, qui nomen
legitimum habet, & ex quo certa &
legitimo nomine prodita actio da-
tur, quales sunt contractus, qui Re,
Literis, Verbis, vel Consensu perfici-
untur. d. l. 1.

*Quibus modis re contrahitur
obligatio.*

Titulus XIV.

Re contrahuntur Mutuum, Inde-
bitum, Commodatum, Depositum,
Pignus. Mutuum est cōtractus quan-
tatis, h. e. ejus rei, quæ pondere, nu-
mero vel mensura cōstat, ea lege da-
ta, ut ea ipsa quantitas reddatur in
genere non in specie eadem. l. 2. §. 2.
D. de reb. credit. Ex qua definitione
requisita pleraq; hujus contractus e-
liciuntur. Primum n. in Mutuo re-
quiritur, ut dans dominus sit. d. §. 2.
Deinde, ut dominium illud in acci-

G 2

prien-

pientem transferat. *d. §. 2.* Est enim
mutuum inde dictum quod de meo
tuum fiat. Tertio, ut quantitas, hoc
 est, ejusmodi res, quæ numero, ut
 pecunia, vel mensura, ut vinum, fru-
 mentum, vel pondere, ut oleum,
 constat, detur. *§. 2. §. 1. b. 1.* Quarto ut
res, quæ mutuo data est reddatur e-
juldem bonitatis & qualitatis. *l. 3. D.*
d. t. d. §. 1. Quinto, ut res mutuo data
 non in specie, sed in genere redda-
 tur, puta, pro pecunia data alia pe-
 cunia, pro frumento dato aliud fru-
 mentum &c. *l. 2. in pr. D. d. t.* Mutua-
 rius non tantum dolum & culpam
 omnem, sed & casum fortuitum præ-
 stat. *l. 5. D. d. t. §. 3. b. t.* Cum enim Do-
 minus rei mutuo datæ effectus sit
 sequens est, ipsi tanquam domino
 rem perire. Datur ex mutuo certi
 condictio, qua quod mutuò datum
 est, repetitur. *l. certi. D. d. t. d. §. 1.* In-
debitum est, quod quis per errorem
facti, ignorans se non debere, solvit.

§. 2.

§. 2. *h. t.* Et si autem hoc negocij ge-
 nus potius distractus esse videtur, ta-
 men quia inter solventem & acci-
 pientem aliquid agitur, contracti-
 bus illud annumerare visum est. *d. §.*
2. l. 1. & tot. tit. D. & C. de condit. indeb.
 Datur ex hoc cōtractu conditio in-
 debiti, ad id, q̄ indebitè & falso solu-
 tū est, repetendū: Commodatum est
 cōtractus, quo res gratis utenda da-
 tur ad finē tempus modumve certū,
§. 3. h. t. l. 13. §. 3. D. Commod. In hoc
 contractu neq; dominium neq; pos-
 sessio transfertur, sed rei tātum usus
 conceditur, *l. 8. D. commod.* quo fit, ut
 cōmodatarius de casu fortuito non
 teneatur, sed tantum dolum & cul-
 pam præstet omnem, *d. §. 3. l. contra-*
ctus. D. de reg. iur. Datur ex hoc cōtra-
 ctu commodanti actio commodati
 directa ad rem commodato datam
 repetendam, *l. 17. l. 18. D. d. t.* Com-
 modatario vero datur actio contra-
 ria ad id, quod in rem commodato
 datam

G. 3.

datam

datam impendit, recipiendum. *d. l. 18.*
Depositum est contractus, quo res
 gratis custodienda datur sub fide re-
 stituendi. *l. 1. in pr. D. deposit.* In hoc
 contractu æque ut in præcedenti,
 neq; dominiũ, neq; possessio trans-
 fertur. Quo etiam fit, ut depositari-
 us de casu fortuito non obligetur,
 imò nec de culpa levi vel levissima,
 sed de solo dolo & lata culpa tenea-
 tur, quia scilicet depositũ solius de-
 ponētis causa cõtrahitur, ut deposti-
 tarium de qualibet causa teneri ini-
 quum sit. *d. l. contract.* Oritur ex hoc
 contractu actio directa & contraria.
l. 1. & seq. D. & C. deposit. Illa datur de-
 positori ad depositum repetendum:
 hæc depositario ad id, quod impen-
 dit, recuperandum. Pignus est con-
 tractus, quo quid deponitur ad alte-
 rius alicujus obligationis fidem, &
 rei, q̄ debetur, ad implendæ vincu-
 lum. *l. legata in fin. D. de sup. leg.* In hoc
 contractu dominium penes debito-
 rem

INSTITUTIONUM. ISI

rem manet, possessio autem ad creditorem transit, *l. res pignori. D. de acquir: vel amittend. possess.* & quia pignus utriusq; gratia datur & debitoris, quo magis ei pecunia credatur, & creditoris, quo magis ei in tuto fit creditum, inde fit, ut teneatur creditor ex hoc contractu ob dolum latam & levem non verò ob levissimam culpam. *§. 1. b. t.* Quoties enim utriusq; contrahentium utilitas in aliquo negotio versatur, tum de levi tantum non etiam levissima culpa contrahentes teneri receptum est. Datur ex pignoris contractu actio pignoratitia directa & contraria *l. 1. & tot. tit. D. & C. de pigner. act.* Illa debitori, ut forte soluta, pignus repetat, hæc creditori, ut si quid in pignus impendit, id consequatur.

De Verborum obligationibus.

Titulus XV.

Verbis contrahitur obligatio per

G 4

stipu-

stipulationem. l. 1. §. *verbis*. D. de ob. &
 act. l. 1. & tot. tit. D. & C. de V. O. §. 1. h. t.
Stipulatio est contractus juris civilis
constans ex interrogatione & re-
sponse idoneis ad id verbis con-
cepta. d. §. 1. h. t. Stipulationis requi-
sita sunt verba, q̄ olim solemnia esse
 oportebat. puta, spondeo, spondeo.
 §. 2. h. t. Sed hodie sensus & confo-
 rans intellectus verbis idoneis ex-
 pressus ab utraq; parte solum requi-
 ritur. d. §. 1. d. §. *verbis*. Deinde necesse
 est ut interrogatio præcedat, & sub-
 sequatur responsio. Tertio, ut hæc
 respōsio interrogationi sit congrua,
 l. 1. §. 3. & 4. D. h. t. Proinde si tibi de-
 cem stipulanti quinque promisero,
 nihil actum est. d. §. h. t. Quarto o-
 portet, ut inter præsentēs stipula-
 tio concipiatur. d. l. 1. cir. pr. D. h. t.
Quinto, ut sibi quis, non alteri stipu-
letur, §. 3. I. de inutil' stipul. l. stipulat. 38.
 §. *alter*. D. h. t. licet filius patri propter
 juris civilis fictionem, qua vox filij

VOX

vox patris esse censetur, recte stipu-
 letur. *d. §. 3.* sic servus domino recte
 stipulatur. *§. 1. I. de stipul. servor.* stipu-
 latio a. vel pure, vel in diem vel sub
 conditione fit. *§. 3. h. t.* P U R E: veluti
 quinq; aureos dare spondes. *l. cedere
 diem. D. d. V. N. ver. oblig. d. §. 3.* Quo
 casu confestim peti possunt, quia dies
 obligationis celsit & venit, hoc est,
 id, quod in obligationem deductum
 est, non tantum debetur, sed & exigi
 potest. I N D I E M, veluti; Decem au-
 reos primis Calendis Martijs dare
 spondes? *d. §. 3.* Quo casu dies qui-
 dem celsit, h. e. id, quod in obligatio-
 nem deductum est, debetur, sed tamen
 dies nondum venit, hoc est, id, quod
 debetur, non nisi die adveniente
 exigi potest. *d. l. cedere diem.* S U B
 C O N D I T I O N E, veluti; Cum navis ex
 Asia venerit. Quo casu neq; celsit
 neq; venit dies, hoc est, id, quod in
 obligationem deductum est ne qui-
 dem debetur, multò minus exigi po-

G s

test

test. *d. l. cedere diem.* Datur ex stipulatione condictio certi, si res certa in stipulationem deducta sit, vel actio ex stipulatu, si res incerta in stipulationem venerit. *d. §. i. h. t.*

De Duobus reis stipulandi & promittendi.

Titulus XVI.

Non solum unus ex stipulatione obligatur, sed & duo pluresvè rei ex stipulatione fieri possunt. *s. i. h. t. & t. i. D. & C. eod.* Qui ab uno vel à plurib. ex uno eodemq; contractu eandem rem suo nomine in solidum stipulati sunt, hi rei stipulandi dicuntur. Qui vero ita stipulanti eandem rem singuli in solidum pmittunt, hi appellantur rei promittendi. *d. §. i.* Ac quavis jure veteri in solidum tenebantur, etsi vice mutua non fidejussissent, tamen novissimo jure in solidam non obligantur, nisi id nominatim actum sit. *Novell. 99. auth. hoc ita, C. h. t.* Quin etiam

etiam divisionis beneficium habet
 duo pluresve rei, si omnes praesentes
 & solvendo sunt. Hoc amplius so-
 lutione per unum facta, ceteri libe-
 rantur, *l. 2. & l. seq. §. fin. h. t.* denique
 non in solo verborum contractu, sed
 & in ceteris conventionibus, puta
 commodato deposito, emptione &
 similibus duo pluresve rei constitui
 possunt, *l. eundem. D. h. t.*

De stipulatione servorum.

Tit. XVII.

Etsi servi habentur pro mortuis,
l. servitutē. D. de reg. iur. imò pro nul-
 lis, *l. quod attinet d. t.* tamen ex domi-
 norum persona caput & personam
 habere censentur, *l. non unus D. de he-*
red. instit. adeoq; jure stipulantur. Si-
 ve autem Domino, sive sibi, sive con-
 servis suis sive impersonaliter stipu-
 lentur, semper domino acquirunt.
l. quodcumq;. D. de verborum oblig.
 Quod si servus communis qui sic

G 6

omni-

omnium est, non quasi singulorum totus, sed pro partibus utiq; indivi-
 sis, ut intellectu magis partes habe-
 ant, quam corpore aliquid stipule-
 tur, id omnibus adquirit pro ea par-
 te, qua dominium in illum habent.
*l. servus communis. D. h. t. nisi fortè ser-
 vus uni dominorum nominatim sti-
 puletur. s. fin. h. t. d. l. servus. h. t. vel uni
 dominorū jubenti stipuletur, l. 6. 1.
 D. de adquir. hered. d. l. servus. vel deni-
 que rem stipuletur cujus unus tan-
 tum dominus capax sit. l. proinde. §.
 final. cum leg. seqq. D. h. t.*

De Divisione stipulationum.

Tit. XVIII.

Stipulationum alia sunt facien-
di alia dandi, alia item dividua, alia
individua, l. 2. D. de verbor. oblig. alia
porrò certæ, alia incertæ, alia præ-
terea judiciales, alia Prætoria, alia
convēntiales, alia communes. l. Stipu-
latio.

lationum quedam. l. 4. D. d. t. l. 6. C. eodem. In dando stipulationes consistunt, si stipulemur decem dari, iter, actum, viam, hominē vel quid simile dari. In faciendo itemq; in non faciendo stipulationes sunt quando stipulamur, per aliquem non fieri, ne itinere actu via, & simili re utamur. Dividua sunt, in quib⁹ res deducuntur quæ dividi possunt: *d. l. 2.* Individua rerum earum appellantur, quæ divisionem non recipiunt. Certæ sunt, in quibus certum aliquid deducitur. Incertæ, in quibus incertum aliquid venit. Judiciales sunt, quæ à mero iudicis officio sive à iudice per p̄torem dato petuntur & dimanant, velut de dolo cautio, vel de persequendo servo §. 1. h. t. Prætorix, quæ ab ipso prætore sive prætore iubente sive ex edicto prætoris veniunt, veluti cautio damni infecti. Conventionales sunt, quæ consensu partium sine iudicis vel prætoris auctori-

tori-

toritate concipiuntur. Communes sunt, quæ à jurisdictione Prætoris vel ædilium dependent, & interdum officio judicis interponuntur. Cujusmodi est stipulatio: Rem pupilli salvam fore, quæ Prætorica dicitur, l. 1. D. de prat. stip. & etiam officio judicis interponi solet, Theophil. hîc sed & cautio de rato huc referenda est, §. 1. in fin. h. t.

De Inutilibus stipulationibus.

Titulus XIX.

Stipulationes inutiles dicuntur, quæ vel natura vel lege sive jure impossibiles sunt. Illæ sunt earum rerum vel factorum, quæ in rebus nec sunt nec esse possunt, puta, Hippocentaurum dari, stichû qui mortuus est, dari, Cœlum conscendere, uno die hinc Romam pervenire, §. 1. h. t. adulterium, furtum, homicidiû, lenociniû perpetrare. l. probrû. D. de verb. sig. l. filius. D. de condic. instit. l. 5. C. de con-

de condict. ob turp. caus. Lege vel Jure
stipulationes impossibiles dicun-
tur, quando res sacra, sancta, religio-
sa, publica, municipalis vel similis in
stipulationem venit. §. 1. *h. t.* Inutilis
 insuper stipulatio est, si quis rem su-
am stipuletur, si item alij stipuletur,
 §. *quod si quis* §. 3. *h. t.* si alium ali-
 quid daturum facturumvè, nudè
 spondeat, nec insuper dicat, se id, ef-
 fecturum esse, §. 3. *h. t.* si porro ad ea,
 quæ interrogantur, congrue non re-
 spondeatur, sed decem stipulanti
 quinque promittantur, §. *præterea* *h. t.* si
 stipulatio inter absentes cōcepta sit.
 §. *item verborum obligatio.* *h. t.* si in cor-
 pore vel re, quæ in stipulationem de-
 ducitur, erretur. §. *si de alia re.* *h. t.* Ce-
 terū hic obiter virtus & potestas re-
 gulæ Catonianæ observanda est, cu-
 jus duo sunt membra. Prius est: quod
ea quæ ab initio non constiterunt,
tractu temporis non convalescant,
 l. 1. *D. de regul. Caton. l. quod initio. D. de*
regul.

regul. iur. Posterius est: quod ea quæ semel utiliter constituta sunt, corruant, si in eum casum, à quo incipere non possunt, devenerint. s. item: contra 2. h. t. l. existimo, l. pluribus. §. & si placeat. D. de verb. oblig. Quod posterius axioma cum multas recipiat limitationes, indè contigit, quod regula juris velut in contrarium facta sit, quæ habet: novum non est, ut quæ semel utiliter constituta sunt, durent, etsi in illum casum devenerint, à quo incipere non possunt. l. in ambiguis. §. 1. D. de reg. iur. Ad extremum, quia & stipulationes & alij contractus sæpenumero in instrumenta redigi solent, sciendum est: quicquid in instrumentis dictum scriptumq; est, id solemniter factum & peractum censerit. s. *si scriptum, h. t. l. sciendum. D. de verbor. oblig.*

De Fideiussoribus.

Titulus XX.

Ex

Ex stipulatione promissor tenetur ad id, quod in stipulationem deductum est, præstandum. Quæ promissio ut magis in tuto sit, solent fidejussores dari & accipi. *s. 1. h. t. & contractui stipulationis, aliisque conventionibus adijci. s. 2. h. t. l. 1. D. eod.* Fidejussores sunt, qui suo periculo id quod agitur, dari, fieri vè jubent. *tit. nostro. & tit. D. & C. eod.* Assumuntur illi in omnibus obligationibus sive re, sive verbis, sive literis sive consensu negotium contractum sit. *d. l. 1. & l. seq. D. h. t.* Sed nec refert, utrum obligationes, quibus fidejussores accedunt, civiles an naturales sint. *d. s. 2.* Neq; obstat, quod fidejussores, qui naturali obligationi accedunt, implus obligentur, quàm ipse Principalis, cõtra regulam juris, quæ Fidejussores ita obligari nõ permittit, ut plus debeant, quam ipse principalis, *s. s. h. t.* Quia prædicto casu Fidejussores arctius tantum obligantur, ut
 scili-

scilicet, quæ in ipsum principalem ex naturali obligatione non compete-
bat, actio, ea in fidejussorem stipula-
tione interveniente, detur. Et tamen
verum manet, fidejussorem in am-
pliolem summam nõ obligari, quia
idem illud, quod principalis debe-
bat, solvere cogitur. Fidejussoribus
jure civili dantur tria beneficia. Pri-
mum beneficium est. ~~Ordinis sive~~
excussionis. §. 4. b. t. *auth. presente C.*
eod. ~~Secundum~~ beneficium est. Di-
visionis sive Epistolæ D. Hadriani,
ut, si plures fidejussores existant,
qui omnes solvendo sunt, singuli
tantum in suam virilem portionem
teneant. d. §. 4. l. *fin. C. de constit. pec.*
~~Tertium~~ beneficium est cedendarū
actionum quo fidejussores conven-
ti, si debitum integrum solverint, nõ
opposito beneficio divisionis, actio-
nes à Creditore adversus cõfidejul-
sores suos sibi cedi petūt, ut ei cessis
contra ipsos experiantur, & portio-
nem

nem

nem, quæ ab ipsis solvenda fuerat, repetant. *l. ut fideiussor. l. fideiussoribus.*
D. h. t. Datur aduersus fideiussorem actio ex stipulatu, qua conventus id, quod in stipulationem deductum est, præstare tenetur. Ipsi verò fideiussori datur actio mandati aduersus principalem debitorem, qua id, quod pro debitore solvit, repetat. *§. 6 h. t.*

De Literarum obligationibus.

Titulus XXI.

Literis contrahitur obligatio, quando quis spe futuræ numerationis, chirographo dato pecuniam se accepisse fatetur, quam non accepit. *§. 1 h. t. l. 1. C. de except. non num pec.* Si enim intra biennium chirographum non repetierit, vel sibi pecuniam numerari postulaverit, tunc elapso biennio amplius non auditur, sed æquè, ac si pecunia numerata esset, obligatur, & ad pecuniæ satisfactionem tenetur actione, quæ dicitur condictio ex lege.

De

*De Obligationibus ex consensu.**Titulus XXII.*

Consensu contrahitur obligatio,
 quando sine ullo rei verborumq; so-
 lemnium vel literarum interventu
 negotium geritur, ut in emptione,
 locatione, societate, mandato & pi-
 gnore, quod consensu contrahitur
 & hypotheca dici solet. *l. 1. D. de pi-
 gnor. action.*

*De Emptione & Venditione.**Titulus XXIII.*

Emptio est contractus, quo res
cum precio commutatur, s. i. h. t. Per-
 ficitur emptio nudo consensu, si-
 mulatq; de re vendenda & rei ven-
 dendæ precio convenerit. Unde in-
 telligitur, emptionis substantiã esse,
 consensu. *l. 1. s. D. h. t. Rem. l. nuda. D. d.*
t. & Precium. l. 2. s. 1. D. h. t. s. 2. hñc.
 Planè ea emptio, quæ scriptura in-
 interveniente contrahitur, non ali-
 ter

ter perfecta est, nisi & instrumenta
 emptionis fuerint conscripta manu
 contrahentium propria, vel ab alio
 quidem scripta, à contrahentibus
 autem subscripta. *l. contractus. C. de fid.
 instrum. §. 1. h. t.* Consensus nudus fa-
 cit emptionem, quia simulatque à
 contrahentibus consensus est, em-
 ptio perficitur, etsi neq; res tradita,
 neq; precium numeratum sit ac ne
 quidem arrha data fuerit. *§. 1. h. t.* Ve-
 rum tamen cum hic consensus ad
 rem tradendam & precium nume-
 randum sese referat, hac ratione di-
 citur, Rem quoq; & precium de sub-
 stantia emptionis esse. Rem intelli-
 gimus, quæ in commercio hominū
 sit vel esse possit. Proinde rei sacræ,
 sanctæ, religiosæ, liberi hominis nul-
 la erit emptio. *l. 6. D. h. t. §. 6. h. t.* Preci-
 um dicimus in pecunia numerata
 consistens, idq; certum. *§. 3. h. t.* Un-
 de quæsitum fuit, si ita inter emen-
 tem & vendentem conveniat, ut
 quan-

quanti Titius rem aestimaverit, tanti
 sit empti, Utrum precij definitio
 certa sit? Et Justinian. post veterum
 dubitationes ita demum emptione
 valere sanxit, si is, qui nominatus est,
 h. e. in cuius arbitrium precij defini-
 tio collata est precium defini-
 erit, *d. §. 3. contrahitur emptio vel pure*
vel in diem vel sub conditione. §. §.
h. t. Emptione & venditione contra-
cta periculum rei venditæ statim ad
emptorem pertinet, tametsi ea res
emptori non sit tradita. §. 4. h. t. Itaq;
 si ædes venditæ incendio consumptæ
 fuerint, emptoris damnum est, qui
 necesse habet, licet rem non fuerat
 nactus precium solvere *d. §. 4. Do-*
lum enim & culpam tantum vendi-
tor præstat, & si quid præterea damni
evenerit ad emptorem id pertinet.
l. contractus. D. de reg. iuris. qui & rei
 sibi venditæ commodum sentit. Re-
 scinditur venditio dissensu utriusq;
 contrahentis vel etiam alterutrius, si
 emptio

emptio in scriptis contracta & res adhuc integra sit, h. e. si solemnitas ad venditionem in scriptis contractam necessaria necdum adhibita & impleta sit. *l. 7. de pact.* Quod si tamē in emptione vel scriptura vel sine scriptura celebrata arrharū nomine aliquid sit datum, à contractu semel initio licitè quidem abitur, sed ita tamen, ut si is, qui arrhas dedit, emptionem adimplere recuset, arrhas amittat, sin vero, is qui accepit, hoc est venditor arrhas duplatas restituat. *d. § 1. h. t.* Ex contractu emptionis & venditionis duæ cōpetunt actiones. Altera empti qua emptor ad rei venditæ traditionem, vel id, q̄ interest, experitur. Altera venditi, q̄ datur venditori ad precium petendum, vel id, q̄ interest, exigendum *l. 1. § tot. tit. D. de actionib. empti. & vendit.* Deniq; emptio venditio ob læsionem supra dimidium justij precij factam jure rescinditur *l. 2. C. de resc. vendit.*

De

*De Locatione & conductione.**Titulus XXIV.*

Locatio conductionis est contra-
ctus, quo utendum vel faciendum a-
liquid datur, l. item si §. 1. D. h. t. certa
constituta mercede. §. 1. h. t. Locator
 est, qui utendum vel faciendum ali-
 quid dat. Conductor est, qui acci-
 pit. Verbi gratia, si tibi dem navim
 faciendam 100. aureorum mercede
 cōstituta, ego locator, tu conductor
 es. Habet hic contractus tantam
 cum emptione familiaritatem & si-
 militudinem, ut iisdem juris regulis
 consistere dicatur §. 3. h. t. Differunt
 tamen, quod in emptione id agatur,
 ut rei venditæ dominium ad empto-
 rem transeat, rei locatæ dominium
 penes locantem maneat, *l. cum manu*
§. fina. D. de contr. empt. unde altera
 differentia resultat, quod nimirum
 periculum & casus fortuitus rei ven-
 ditæ ad emptorem spectet, rei locatæ
 vero

Inst
 vero ad lo
 ratu. D.
 tantia co
 Mercede
 ter accip
 prehend
 am mer
 utra num
 na, quæ
 stat. in
 tur ex
 qua loc
 tam de
 quod
 am, ve
 ritur §.
 tur ad
 um co
 utere
 cation
 phyteu
 um fru
 ge. ut
 confu

vero ad locatorem pertineat. *l. contractus. D. de reg. iur.* Locationis substantia consistit in Consensu, Re & Mercede. Rem hoc loco generaliter accipimus, ut facta etiam comprehendamus, quemadmodum etiam mercedem non in pecunia tantum numerata, sed etiam in ea pecunia, quæ pondere vel mensura constat, intelligimus. *l. etsi. C. de locat.* Datur ex hoc contractu actio Locati, quæ locator vel ad rem, quam utendam dedit reperendam, vel ad opus aliquod extruendum aut faciendum, vel ad id, quod interest experitur. *§. 1. h. t.* Conductoriam autem datur actio Conducti ad rei locatæ usum consequendum, vel ad id, quod interest petendū. Locationi & conductioni ad finis est contractus emphyteuticus, quo dominus prædij usum fructum in alium transfert, ea lege, ut id melius & cultius reddat constituta pensione certa. *§. 3.*

H

h. t.

*h. tit. l. 1. & tot. tit. C. de iure emphy-
tentic.*

De Societate.

Titulus XXV.

Societas est rei & inde lucris vel
damni provenientis ex consensu &
contractu habito facta Communio
justa. l. 1. in fin. l. 3. D. h. t. Coitur socie-
tas vel universorum bonorum, vel
unius alicujus negotiationis aut rei,
&, quemadmodum aliarum conventio-
nes. ita maximè hæc ipsa ex pactio-
nibus circa lucrum vel damnum in-
terpositis legem accipit. §. 1. *h. t.* Pro-
indè si convenerit, ut ad unum so-
cium lucris tres, damni duæ partes, ad
alterum damni partes tres, Lucris
duæ partes pertineant, rata erit
Conventio. Quod si partes in u-
troque speciatim non sint expressæ,
sed in damno tantum, idem id in lu-
cro expressum censeri debet, & vice-
versa.

INS
versa d.
actio, n
aum om
alter sol
actum e
Commu
fin. D. h.
locio ref
verus lo
tis judi
quendu
tur locio
& fin. h. t.
ej. §. 4. b.
va. & non
rum in h
fione bo
Man
rogna f
quod sine

versa d. §. 2. h. t. Planè si leonina sit
 pactio, puta si Convenerit, ut ad u-
 num omnes lucri partes pertineant,
 alter solus damnum sentiat, nihil
 actum est, quia societas debet esse
 Communio iusta. l. si non fuerint. §.
 fin. D. h. t. Ex hoc contractu actio p-
locio resultat, quæ datur socio ad-
versus socium ad id quod in societa-
tis iudicium venire solet, conse-
quendum vel præstandum, & tene-
tur socio de dolo, culpa lata & levi.
 §. fin. h. t. Finitur societas morte so-
cij, §. 4. h. t. renunciatione tempesti-
va, & non fraudulenta, interitu, l. ve-
rum in fin. D. h. t. publicatione & ces-
satione bonorum, d. §. 4.

De Mandato.

Titulus XXVI.

Mandatum est contractus, quo
roganti fides datur procurandi ali-
quid sine mercede. §. 7. h. t. Gratuiti-

H 2

sum

tum enim mandatum esse debet.
 < Contrahitur mandatum vel solius
 < mandantis, vel solius alterius, vel
 < mandantis & mandatarij, vel man-
 < dantis & alicujus alterius, vel deniq;
 < mandatarij & tertij alicujus gratia.
 §. 1. *h. t.* Mandantis gratia mandatum
 intervenit, si aliquis mandet, ut fun-
 dus ipsi ematur. Alterius gratia, si
 mandet, ut Titio fundus ematur.
Mandantis & Mandatarij gratia, si
 mandet, ut pecuniam mandatarius
 sub usuris credat illi, qui pecuniam
 illam in rem mandantis mutuaturus
 sit. *d. §. 1. & §. 2. h. t.* Mandantis & ter-
tij alicujus gratia, si mandet, ut
 negotia, quæ ipsi cum Titio commu-
 nia sunt, mandatarius gerat. Deniq;
mandatarij & alicujus tertij gratia
 mandatum intervenit, si mandet, ut
 mandatarius Titio sub usuris pecu-
 niam credat. Quemadmodum verò
 mādatum suscipere cuilibet liberum
 est, *s. 6. h. t.* ita susceptum est con-
 sum-

INST
 mand
 tum vel
 conditio
 cunq; reb
 nam con
 contrah
 mandatu
 tiam alt
 item mo
 dantis v
 tur ex m
 ra direct
 versus ma
 susceptum
 verou me
 mandata
 um, si
 rem.
 Obligat
 Racten
 ex contra
 que qua

summandum & implendum. Mandatum vel pure vel in diem vel sub conditione fieri potest de quibuscunq; rebus & factis legitimis. §. 7. *h. t.* nam contra leges vel bonos mores contrahi nequit. §. 3. *h. t.* Revocatur & mandatum dissensu utriusque, vel etiam alterutrius, si res sit integra, & item morte naturali vel civili mandantis vel mandatarij. §. 5. *h. t.* Dantur ex mandato actiones duæ, Alter directa, quæ datur mandatori adversus mandatarium, ut mandatum, susceptum adimpleat & consummet. *Servus meus. D. h. t.* Alter contraria, quæ mandatario competit ad impensarum, si quas fortè fecit, repetitionem.

De Obligationibus, Quæ Quasi Ex Contractu oriuntur.

Tit. XXVII.

Haftenus de obligationibus, quæ ex contractibus oriuntur. Nunc ijs; quæ quasi contractibus dantur.

H 3

Qua-

Quarum prima est, quæ ex negotio-
rum gestione proficiscitur, quando
 quis scilicet absentis negocia fide-
 ter & bona fide gerit. §. 1. h. t. l. 1. &
 tot. tit. D. & C. de negot. gest. Quo casu
 actiones nascuntur, Altera directa,
 domino rei gestæ adversus gestorem
 Competens ob dolum, culpam la-
 tam, levem, vel levissimam, altera
contraria, q̄ datur gestori adversus
rei gestæ dominum ad impensas, si
quas fecit, repetendas. Secunda est
ex tutelæ administratione: Finita n.
tutela datur pupillo adversus tuto-
ræ actio tutelæ directa ad id, q̄ vel u-
 tiliter prætermisit, vel inutiliter admi-
 sit, præstandū & resarciendū. §. 2. h. t. l.
 de creationib. C. de episc. audient. Tutori
 vero datur actio contraria, qua im-
 pensas, quas durante tutela fecit, re-
 petit. l. 1. D. de contr. tutel. Tertia obli-
 gationum ex quasi contractibus de-
 scendentium species est Rerū Com-
 munio, quæ sine societate, hoc est
 tractatu

tractatu nullo habito perficitur, puta, si duobus res eadem legetur, §. 3. *h. t.* Quarta species est hereditatis additio. §. 4. *h. t.* Tenetur enim heres legatarijs ad rem legatam præstandam, perinde ac si cum ipsis contraxisset. Quinta species est Indebitum, quod etsi superius contractibus annumeratum est, tamen cum indebitum solventis voluntas ad contrahendam obligationem non sit directæ, quasi etiam contractibus id connumerari placuit §. 5. *h. t.*

Per quas Personas nobis obligatio acquiritur.

Titulus XXVIII.

Acquiritur obligatio prædictis modis, nõ tantum per nosmetipsos, verum etiam per filios nostros, per servos, proprietate, usufructu vel usu nostros per homines liberos & servos alienos, quos bona fide possidemus. §. 1. *h. t.*

H 4

Qui-

*Quibus Modis tollitur obligatio.**Titulus XXIX.*

Dissolvitur obligatio solutione ejus, quod debetur. *s. 1. b. t.* Est enim solutio, ejus rei quæ debetur per debitorem in creditorem vel alium, quæ exigendi potestatem habet, facta ab alienatio perfecta. Item per acceptilationem solvitur obligatio. *s. 2. b. t.* Est autem acceptilatio imaginaria solutio. Verum, quia per hunc modum, quia sola stipulatione perficiebatur, nulla alia obligatio, quæ & ipsa verbis constaret, tollebatur. Galus Aquilius formam & rationem invenit, qua omnes omnino obligationes, sive verbis, sive re, sive literis, sive consensu contractæ in stipulationem, quæ ideo AQUILIANA, ab auctore Aquilio dicitur, deducuntur, & deinceps per acceptilationem tolluntur, hoc modo; *Quod mihi ex causa mutui emptionis vel qua simili debes,*

IN
 si debes
 des? So
 ana fr
 accept
 Quod
 simili
 deduc
 prum h
 ro Pra
 ligati
 modi
 tu ob
 mihi v
 causa
 Et hac
 deleg
 vario
 ut h
 alij
 l. C. a
 perfon
 ex dele
 hono
 pienta

li debes id nē, mihi te daturū Spon-
 des? Spondeo. Et his verbis: Aquiliana stipulatio constituitur quæ per
 acceptilationē tollitur, hoc modo:
 Quod ex causa mutui, empti vel qua
 simili in stipulationem Aquilianam
 deductum tibi promisi, idne acce-
 ptum habes? habeo acceptumq; fe-
 ro. Præterea Novatione tollitur ob-
ligatio. §. 3. *h. t.* Novatio fit quatuor
modis: Primo, mutata causa vel sta-
 tu obligationis, ut si de te stipuler, q̄
 mihi vel ex crediti vel donationis
 causa debes. *l. final. C. de novationib.*
 Et hæc propriè novatio est, ac sine
 delegatione peregitur. Secundo no-
vatio fit mutata persona creditoris,
 ut si q̄ tibi debeo, ex delegatione tua
 alij non creditori tuo permittam.
l. 1. C. d. t. Tertio novatio fit mutata
persona debitoris, ut si, q̄ tibi debeo
 ex delegatione mea, stipuleris ab al-
 lio non debitore meo ultro susci-
 piente nomen meum. Quarto nova-

HI S

NO

tio fit, mutata persona tam credito-
 ris q̄ debitoris, ut si debitorem me-
 um tibi creditori meo delega-
 vero, qui tibi promittat, quod debeo. Et
 hoc casu propriè delegatio fit. Ex
 quibus intelligitur, novationem esse
 mutationem debitoris vel credito-
 ris, vel causæ debendi. Delegatio-
 nem vero debitoris vel creditoris
 simul mutationem esse. Sunt vero
 hæ species quatuor novationis vo-
 luntariæ, à qua differt novatio neces-
 saria, quæ per litis contestationem
 in iudicio fit. Deniq; novatio hodie
 non fit nisi id nominatim agatur, ce-
 terum hisce modis obligatio ipso
 jure tollitur. §. 4. h. t. l. fin. C. de nova-
 tionib. Sunt alij modi, quibus ope ex-
 ceptionis obligatio perimitur, ut
Pactum, Transactio, Jusjuran-
dum, & similia.

Finis libri Tertij Institut.

LIBER

LIBER QVARTVS.

DE

OBLIGATIO
NIBUS, QUÆ EX
DELICTO NASCVN-
TUR.

TITVLVS I.

SEquuntur nunc obliga-
tiones, quæ ex maleficio vel
quasi maleficio proficiscuntur,
puta, ex furto, rapina damno, injuria
dato, & injuria sive contumelia. Fur-
tum à ferendo, id est. auferendo no-
men habet. Et est furtum contra-
ctio rei fraudulosa lucri faciendi gra-
tia, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus,
possessionisvè, quod lege naturali

H 6

pro-

prohibitum est admittere. §. 1. h. t. l. *verum. D. eod.* Rem intelligimus mobilem: res n. immobilis loco moveri & contrectari non potest. Et quidem rei mobilis furtū fit vel in ipsa proprietate vel in usufructu, vel in usu, vel in possessione. Proprietatis rei furtum fit, quando ipse usufructuarius re sibi in usumfructum concessa invito domino fraudulenter utitur, fruitur, eamq; sui dominij facere conatur. Sic furtum proprietatis fit, si creditor pignus contrectet & sibi acquirere vel in alium alienare tentet §. 6. h. t. Ususfructus furtum fit, quando proprietarius rem in usumfructum datam contrectat. l. arb. §. 5. *D. de usufr.* Usus rei furtū fit, si exēpli gratia cōmodatario invito res q̄ utendam accepit auferatur §. 6. h. t. vel etiam si ipse, commodatarius rem sibi utendam datam alij commodet. l. si pignore §. 1. h. t. §. 6. h. t. Possessionis furtum fit, si vel ipse dominus vel

ter-

tertius aliquis bonæ fidei possessorî rem subtrahat. *l. cum es. §. 1. D. h. t.* Quinimò cōtingit quandoq; ut tam usufructus q̄ proprietatis rei furtum committatur, puta, si quis rem in usumfructum alteri cōcessam auferat. *l. inter omnes §. si servus. D. de furt.* usufructuario enim tenetur pœna furti propter usumfructum interversum, Proprietario propter proprietatē ablatam. Furtum vel manifestum est vel nec manifestum. Illud lege duodecim tabularum capitale erat, & pro temporis vel personarum conditione morte vel naturali vel civili puniebatur, hoc pœna dupli coercebatur. *Theoph. infr. de temp. cō perpet. act. Gell. lib. 11. cap. ult.* Et licet postea Prætores legis duodecim tabularum in furto manifesto coercēdo duritiem mitigarint, & pœnam quadrupli in fures manifestos cōstituerint, tamē jure Digestorum nonnunq̄ in fures pœna capitali animad-

H. 7

versum

versum est, *l. interdum. §. qui furem*
D. h. t. l. penult. D. de cond. caus. dat. caus.
non sec. & paulatim eò deventum, ut
 vel civiliter ad pœnam pecuniariam,
 vel criminaliter ad pœnam extraor-
 dinariam agere ob furtū liceat. *l. fin.*
h. t. Quam tamen pœnam arbitra-
 riam jure Novellarum ad corporis
 supplicium, manus abscissionē, vel q̄
 pœnam aliam corporalem extende-
 re vetitum est. donec Carolina con-
 stitutione & Romani Imperij con-
 suetudine fures ad furcam sive pati-
 bulum damnari ceptum est. *Novell.*
134. Sed hanc imperialem & consue-
 tudinariam pœnam delicto longe
 majorem ita demum furibus infligi
 debere, si grave & grande furtum
 commiserint, vel furtum sæpius ite-
 rarint, & spes melioris & emendatio-
 ris vitę nulla sit, saniores juris nostri
 interpretes piè & rectè judicant. Ce-
 terum furti quoq; pœna tenentur q̄
 opem & consilium præstant, & fures
 cum

cum rebus furto ablatiis receptant,
§. 10. h. t.

De VI Bonorum Raptorum.

Titulus II.

Alterâ delicti species, Rapina est, quod furtum improbius dicitur, cuius delicti nomine Prætor actionem in quadruplum dat, quæ vi bonorum raptorum appellatur. *l. 2. §. ceterum. D. h. t. l. si te. C. ex quibus causis infam. irrog.* Differunt hæc delicta, quod furtum clam, rapina palam fiat, quod furtum manifestum pœna quadrupli, furtum nec manifestum pœna dupli coherceatur, rapina sine distinctione pœna quadrupli puniatur, & in furto totum quadruplum pœna sit, in rapina quadruplo rei furto ablatæ persecutio insit; & actio furti manifesti quantumvis penalis tamē perpetua, sed actio vi bonorum raptorum intra annum, quadrupli, post annum simpli sit. *§. 1. h. t.*

De

*De Lege Aquilia.**Titulus III.*

Tertia delicti species est, Damnum injuria, h. e. non jure datum. §. 2. h. t. l. si quis. D. d. t. Quod lex Aquilia vindicat. Hujus tria fuerunt capita. Primo capite cautum est, ut, si quis alienum hominem alienamve quadrupedem, quæ pecudum numero sit, injuria occiderit, quanti ea res eo anno plurimi fuerit, tantum dare domino damnetur. l. 2. D. h. t. Secundum caput in desuetudine abiit. §. 6. h. t. Capite tertio de omni cetero damno cavetur, quanti scilicet in diebus triginta proximis res fuerit. §. 7. & 8. h. t. Itaque; si quis servum vel etiam quadrupedem, quæ pecudum numero est, vulneravit, l. si servus. §. servi. D. h. t. sive eam quadrupedem, quæ pecudum numero non est, veluti canem aut feram bestiam vulneraverit aut occiderit, hoc capite tertio legis;

gis;

gis. Aquiliæ coercetur. §. 1. *h. t.* Dantur huius delicti nomine actiones tres: Vel enim quis præcipue corpore suo damnum dedit, & actioni legis Aquiliæ directæ locus est, §. 9. *h. t.* qua agitur ad æstimationem damni, quanti eo anno res plurimi fuerit. §. 4. *h. t.* Quinimò omnia etiam commoda, quæ intra annum, quo servus occisus est, pretiosiores istum fecerunt vel ré domini augere potuerunt, hac actione petuntur. §. 5. Vel quis damnum dedit, non principaliter corpore suo, sed per accidens, veluti, si quis hominem alienum ita incluserit, ut fame necaretur. *d. §. 9.* Et eo casu actio utilis locum habet. Deniq; si neq; corpori dānum datum sit, neq; corpus læsum fuerit, sed alio modo damnum alicui cōtingerit, veluti si quis misericordia ductus alienum servum vinctum solverit, ut fugeret actio in factum Prætoriana cōpetit. *d. §. 9.* Venit in has actiones

DES

nes culpa etiam levissima. *l. 44. D. h. t.*
 Dantur verò actiones illæ servi vel
 quadrupedis domino. Ceterum ho-
 minem liberum, cum æstimationem
 non recipiat, actio *l. Aquiliæ* non
 comprehendit. Datur tamen actio
 utilis, ut mercedes medicis præstitæ
 computentur, ceteraq; impendia,
 quæ in curatione facta sunt, denique
 operarum quibus caruit aut caritu-
 rus est ob id, quod inutilis factus est,
 ratio habetur, *l. fin. D. de his qui effud.*

De Iniurijs.

Titulus IV.

Ultima delictorum species est In-
 juria, hoc est, contumelia. Ea verò
 committitur vel in corpus, vel extra
 corpus, *l. 1. §. 2. D. h. t. h. e. vel re vel ver-*
bis fit, d. l. 2. §. 1. Re fit injuria, si quis
 verberetur pulsetur. *§. 2. h. t.* Verbis,
 si cui convicium dicatur, *d. §. 2.* Vel
 si in alicujus contumeliam carmen
 famo-

famolium scribatur. *l. unic. C. de famos. libel.* De injuria vel civiliter agitur ad æstimationem præstaudam, puta, ut conviciator injuriam recantet, palinodiam canat, & mille vel centum florenos solvat. §. 7. *h. t.* Vel criminaliter ad pœnam extraordinariam reo irroganeam. In æstimatione ea facienda atrocitas injuriæ in considerationem venit. §. 6. *h. t.* Atrox autem injuria dicitur vel ex facto, vel ex loco delicti puta, si in fano, vel curia injuria inferatur, vel ex loco vulneris, puta, si in oculo vulnus infligatur. Vel ex persona, si magistratus, vel parens patronus injuriam patiatur.

*De obligationibus quæ ex quasi
Delicto nascuntur.*

Titulus V.

Videamus nunc de obligationibus quæ ex quasi delictis nascuntur, quarum prima inde oritur, si judex per imprudentiam male judicet, cu-
jus

jus delicta pœna quod litem suam
 faciat, & eo amplius secundum id, q̄
 religioni judicantis æquum visum
 fuerit. *Puniatur, §. 1. h. t. l. 5. §. si index.*
D. de oblig. & action. l. fin. D. de var. &
extr. cog. Verum si Judex spe lucri
 malè judicet, novello jure in pecu-
 niarijs causis dati triplo, sed promif-
 si duplo plectitur, cingulo, & digni-
 tate simul amissa. *d. §. 1. Incriminalib⁹*
 vero bonorum confiscatione & exi-
 lio mulctatur. *auth. nova iure, C. de ind.*
qui male indic. Secunda quasi malefi-
 cij species eam dejectionem vel ef-
 fusionem, quæ ex alicujus cænaculo
 fit, coercet, quinquaginta aureorum
 pœna constituta, si homo liber occi-
 datur. *§. 2. h. t. l. 1. tot tit. de his qui effud.*
vel. deiec. In tertiam, quasi delicti spe-
 ciem committit is, qui eo loco, quo
 publicè iter fit, aliquid positum, vel
 suspensum habet, quod potest, si ce-
 ciderit, nocere. *l. si plures §. Prætor ait.*
D. d. t. & d. §. 2. Quo casu decem au-
 reo-

reo-

reorum pœna in delinquentē constituta est. Deniq; navis, cauponæ vel stabuli exercitor, h. e. is, ad quem navis cauponæ, vel stabuli reditus perveniunt, ob furtum vel damnum ab ijs, quorum opera in nave caupona vel stabulo utitur, factum & datum quasi & maleficio tenetur. §. *fin. h. t. l. 7. §. 1. D. Naut. Caupon. stabul.* Et quæ ex his quatuor quasi delictorum generibus actiones dantur, in factum Prætorix appellantur, & læso ejusq; heredi dantur. §. *fin. h. t.* Sed adversus rei heredes non competunt.

De Actionibus.

Titulus VI.

Actio est jus persequendi iudicio, quod sibi debetur. §. *1. h. t.* Vox jus genus est, & potestatem sive facultatem denotat. *l. si pupilli. fin. D. de negot. gest.* Cetera Verba formam completuntur. Persecutio non tantum est personæ sed rei. *l. in honorarijs. D. de oblig.*

oblig. & action. Judicium quoque in generali significatione accipitur, & omnia judicia complectitur, sive coram ordinarijs sive coram datis, pedaneis & delegatis, sive etiam coram arbitris exercentur. Denique verborum, debetur, genericè intelligitur ad omnes actiones cujuscunq; generis & nominis sese extendens. *l. pecunie in fin. D. de verb. signif. §. itē si 1. de except.* Actionū summa divisio est, quæ vel in rem sint vel in personam §. *1. h. t.* Istæ obligationē ex cōtractu vel quasi cōtractu, ex maleficio vel quasi maleficio similibusvè quibusdā modis, figuris, & articulis permanentem. *l. 1 §. 1. D. de obl. & art illæ obligationē ex nullo istiusmodi jure oriā. §. 1. h. t.* sed ex re ipsa surgentem habent causam suam. *d. §. item si.* Istis persona, illis res convenitur, istæ personam, illæ rem persequuntur, ideoque istæ cōtra personam tantum obligatam, illæ cōtra quemcunq; possessorem & deten-

deten-

detentorem dantur, *l. Deniq; D. d. iure
fici*, istis rem nobis dari, vel aliquid
fieri oportere. illis rem nostram esse
pronunciari petimus, *l. si in rem, D. de
rei vindicat*. Istæ conditiones, illæ
vindicationes appellantur, s. appella-
mus. *l. h. t.* Vindicationes vel rerum
universalium vel singularium sunt.
Utræq; verò vel civiles vel Prætoria.
Ad civiles de universitate vindica-
tiones pertinet hereditatis petitio
ex causa, puta, in officiosi, injusti, fal-
si aut irriti testamenti, *l. 1. & tot. titu-
lo. D. C. & instit. de inoffic. testamento.*
Vel successionis ab intestato. *d. l. 1. ff.
& instit. de iniusto rept. & irrit. fac. test.*
Ex Prætorijs de universitate vindi-
cationibus est, petitio velut heredi-
tatis sive bonorū possessionis. *l. 1. &
tot. tit. 2. D. C. & Inst. de suis & legit. here.
de successioneibus ab intestat. & c.* In-
ter civiles rerum singularium vindi-
cationes prima numeratur vindica-
tio rei, quæ nihil aliud est, quam do-
minij;

minij sive proprietatis assertio adver-
 sus rei possessorem vel detentorem
 competens. *l. 1. & seqq. D. de possessor.
 hered. petit.* Duo enim sunt actionis
 requisita, Prius, ut actor sit rei vindi-
 can *læ domin^o*. Posterius, ut q̄ actio-
 ne hac convenitur rem possideat,
 vel saltem detineat, vel etiam dolo
 possidere desierit, atq; a deo juris au-
 thoritate pro possessore habeatur. *l.
 officium D. h. t.* Et quidem si possessor
 vel detentor rem ad actorē pertine-
 re fateatur, sed jus aliquod in re sibi
 competere affirmet, actor proba-
 tione levatur, & reo convento juris
 sui allegati probatio incumbit. Si
 verò possessor contrà vindicet, & re,
 quam possidet, vel detinet, suam esse
 contendat, vindicatio propriè & re-
 vera locum habet, & actori probatio
 injungitur. *l. 15. qui dolo. D. de rei vind.*
 Qua facta res restituenda est cum
 omnibus fructibus perceptis & per-
 cipiendis. *§. 1. vers. possessor. autem. h. t.*

Ci.

Civilis hoc amplius vindicatio est, actio confessoria & actio negatoria sive negativa. Per illam servitus prædialis vel personalis ad agentem pertinere intenditur & asseritur, *l. qui restituere. D. de rei vindicat.* ideoque ut plurimum verbis affirmativis concipitur, quamvis nonnunquam negativis quoque verbis proponatur, *l. 2. D. Si servit. vindic.* Per hanc servitus prædialis vel personalis reo usurpanti cõpetere negatur, *l. 4. §. ult. l. 6. D. d. t.* atq; inde negativis potissimum verbis concipitur. *d. l. 2. §. 2. h. t.* Et si quando vel hæc affirmativis vel illa negativis verbis proponitur, certè necesse omnino est, ut verba ista affirmativa sensum negativum & verba illa negativa vim & virtutem affirmativam in se habeant. Ceterum hæc actiones prudentum interpretatione & juris Canonici auctoritate ad res alias incorporales, puta jurisdictionem, jus patronatus & similia

milia incorporalia jura accommo-
 dari ceperunt. Datur actio con-
 fessoria illi, qui jura incorporalia
 habet, contra illum qui quoquo
 modo jura ea impedit, vel contro-
 versa facit. *c. prohibemus X de deci-
 mis.* Quocirca auctori actione con-
 fessoria agenti initio probandum
 est, se esse in velut possessione ser-
 vitudinis vel juris, quod sibi asserit:
 deinde servitute sibi vel prædio
 suo esse constitutam vel conven-
 tione, vel ultima voluntate vel præ-
 scriptione: tertio in illa servitu-
 te sibi vim vel impedimentum in-
 ferri. Quapropter petit pronun-
 ciari & declarari, servitute vel
 jus prædio suo vel sibi competere
 & adversario, ut à vi vel impedi-
 mento desistat, inhiberi, *toto titulo*
*D. si ususf. pet. & tot. titulo D. si servi-
 tus vindicet.* & ut omnes fructus
 damna & id quod interest, præstet
 per sententiam injungi, *l. sicut. §. sed.*
si qua-

INS
 querat
 cautio
 quietat
 Corpus
 D. d.
 qui do
 bet in
 quiq; p
 & servi
 qui se
 reito
 eoq; p
 liberan
 servitute
 D. d.
 damna
 de iur
 Cautio
 equi
 modum
 ganna
 prior
 dicitio
 is, qua

si queratur D. si servitus vind. & simul
 cautionem de in futurum non in-
 quietando exigi & sibi tradi. l. loci
 Corpus §. in confessoria l. uti frui, §. in his
 D. d. t. Actio negatoria datur illi,
 qui dominium vel jus aliquod ha-
 bet in re, in qua servitutem negat,
 quiq; probat, rem illam esse liberam
 & servitutis expertem, contra eum,
 qui servitutis assertionem libertatem
 rei tollere vel impedire tentat, id-
 eoq; postulat pronunciari, rem esse
 liberam & jus non esse adversario
 servitutis usurpandæ. l. harum l. egi
 D. d. t. atque adeo adversarium in
 damnum & id quod interest, con-
 demnari, l. loci §. competit. D. d. t.
 Cautione simul exacta & præstita,
 ne quid ipse vel heredes ejus post-
 modum faciant. d. l. loci §. sed in ne-
 gatoria. Sequuntur vindicationes
 prætoriarum. Actio publiciana est vin-
 dicatio prætoriana sive vindicatio uti-
 lis, quæ amissa possessione datur ei,

qui à non domino rem traditam ex
 justa causa dominij acquirendi bo-
 na fide accepit nec dum usucepit.
d. l. horum d. l. egi. Datur igitur ve-
 lut domino plenum dominium nõ-
 dum adepto contra possessorem
 sive detentorem quemvis, vel etiam
 eum, qui dolo possidere desijt.
*§. namq; h. t. l. 1. & tot. titulo. D. de
 public. in rem action.* At contra ve-
 rùm dominum vel etiam contra a-
 lium bona fide possidentem & ti-
 tulo subnixum locum non habet,
 cum ille veritatis patrocinio vin-
 cat, *l. sive autem. §. si duobus cum ibi
 notat. l. penult. fin. D. d. t.* Iste duplici
 jure tam tituli quam possessionis
 potior sit, *l. in pari. D. de regul. iuris.*
 Datur pro rebus non solum Cor-
 poralibus sed & incorporalibus,
 Probandum est hac actione agen-
 ti sibi rem bona fide traditam esse
 ex justo & ad transferendum domi-
 nium idoneo titulo, eamq; adver-
 sarium

farium possidere. *l. si ego §. si de usufruct. D. de publ. in rem action.* Quo probato reus rem cum fructibus, damnis & interesse restituere tenetur dict. jurib. Actio rescissoria est prætorica sive utilis vindicatio, *l. item ait. D. ex quibus caus. maior.* qua aliquis propter quamvis absentiam justam interim usucapione rei suæ læsus vel non utendo jure suo privatus intra quadriennium continuum usucapionem impletam rescindi petit, & à tempore factæ rescissionis intra annum utilem rei amissa dominium revocat & recuperat. *l. fin. C. de tempor. & in integ. restit.* §. rursus eum & ibi notat. *h. t.* Datur verò hæc actio pro rebus mobilibus & immobilibus, corporalibus, & incorporalibus. *l. fin. & ibi interp. d. §. rursus & ibi Faber. & aly.* Pauliana actio est prætorica vindicatio competens creditoribus ad ea, quæ à debitoribus in fraudem alienata

I 3 & ge-

& gesta sunt, revocanda & in integrum restituenda: Et ita demum locum sibi vindicat si fraus in creditorum perniciem sit facta re & eventu, *l. ait praetor §. 1. D. de his quae in fraud. cred. §. item si quis h. t.* si nimirum res quae alienata est, in bonis fuerit debitoris, si alienatio & traditio vel vera, puta, traditio de manu in manum, *l. hac in factum. l. omnes debitores D. d. t.* vel ficta, puta, debiti remissio vel conniventia intervenit, *l. alienationis D. de verbor. signif.* si debitorum bona ex praesidis sententia ante sint possessa & excussa, ita ut certò sciri possit, bona debitoris fraudantis æri alieno exsolvendo non sufficere, *d. l. ait praetor. l. 1. l. pen. C. de revocand. ijs quae in fraud. credit. facta sunt.* Datur quibusvis tam futuris, quam praesentibus, tam sub conditione quam in diem, tam hypothecarijs quam chirographarijs creditoribus ex quacunque

In
cunque
ultim
ta live
quis
debito
ut exc
vel eri
solofan
fin. §.
cred. d.
Datur
rem fr
dentes
sulo re
cij fuer
llores
crativo
praetor
bis D.
itulo
deant
non hat
liqua
& coar

cunque causa, sive inter vivos, sive ex ultima voluntate, sive ex contractu sive ex delicto debitum sit. *d. s. si quis cum ibi notat.* Datur contra debitores fraudulenter alienantes, ut excutiantur usque ad reruncium, vel etiam carceri mancipentur ob dolosam alienationem. *l. si debitor l. fin. s. fin. D. de his que in fraud. cred. d. s. item si quis cum ibi notat.* Datur præterea contra possessores rem fraudulenter alienatam possidentes ad rem etiam sine precio re- fuso restituendam, si fraudis con- scij fuerint neque distinguitur, pos- sessores illi titulo oneroso an lu- crativo rem acquisierint. *d. l. ait. prætor. in pr. C. s. quod ait. præter l. si de- bito D. d. t.* Sed & idem juris est, si titulo lucrativo rem alienatam pos- sideant, etiamsi fraudis scientiam non habuerint. *l. qui autem s. simi- lique modo D. d. t. l. fin. C. eod.* Quin & contra concreditores locum hæc

14 actio

actio habet, si illis præ ceteris debitor gratificatus sit & rem in illos fraudulenter alienarit. *l. pupillus D. d. tit.* Ceterum, si res fraudulenter alienata post à possessore, in quem alienata est, in tertium fide bona e mentem sit translata, contra istum actio hæc non competit *l. qui à debitor D. d. t.* Datur hæc actio pro rebus & juribus quibusvis creditorum ad id, ut res alienatæ restituantur cum omnibus fructibus. *l. i. D. h. t.* & datur intra annum, nisi si quid alienator lucri fecerit ex re alienata. *l. videamus. §. in Fabiana. D. de usus. d. l. ait prætor. §. per banc.* Nam eo nomine post annum petitio est. *d. l. ait. prætor. §. hæc actio.* Serviana actio est vindictio prætorica, *§. item servi h. t. l. si cum venditor. D. de evict.* qua dominus prædij urbani vel rustici de rebus inquilini vel coloni, pignoris jure obligatis experitur
ad

In s
 d. posse
 quibus
 rah,
 solum
 cedefu
 & part
 em fru
 conduci
 vel vel
 vel rus
 coloni
 iam co
 posside
 interp. I
 sione,
 d. l. 2. p
 inquil
 esse si
 demum
 illeste
 D. d. il
 sic infer
 hoc est

ad possessionem avocandam. l. 2. D.
in quibus caus. pig. vel hypoth. tacit. con-
trah. Colonum intelligimus non
 solum nummarium, qui certa mer-
 cede fundum conductum habet, sed
 & partiarium colonum, qui par-
 tem fructuum exolvendo fundum
 conducit. Datur hæc actio domino
 vel velut domino prædij urbani
 vel rustici contra inquilinum vel
 colonum ejusque heredes; vel et-
 iam contra alios quosvis res illas
 possidentes. d. §. *item serviana* & *ibi*
interp. Datur pro mercede & pen-
 sione, & prædio deteriore factio.
 d. l. 2. Ac tacitè obligata sunt bona
 inquilini domino sive is sciat illata
 esse sive nesciat sed coloni bona ita
 demum obligata censentur; si illata
 illa esse dominus sciat. l. *eo iure in pr.*
 D. d. t. illata porrò intelligimus, quæ
 sic inferuntur, ut ibi sint perpetuò,
 hoc est, quoad locatio conductio

l s

du-

durat. *l. in prædijs. D. d. h. t. Quasi*
 Serviana sive utilis serviana sive hy-
 pothecaria actio, est prætoriana vin-
 dicatio, qua creditores pignora &
 hypothecas persequuntur. *d. s. i-*
tem serviana. l. 1. s. cum prædium D.
de pign. Pignora accipimus, sive ex-
 pressè sive tacitè nexa sint, puta, si
 pecunia ad refectiorem navis mu-
 tuò data sit. *l. 1. D. in quibus. Caus. pig.*
tac. Datur autem non soli domi-
 no, sed & cuivis creditori, sive pi-
 gnus habeat conventionale sive
 prætorium sive iudiciale sive lega-
 le, *d. s. item serviana. l. 2. C. de Tre. or.*
pignor. sed & cessionario. *l. 1. &*
tot. titul. D. & C. de act. vel hered. vend.
 & legatario similibusq; competit.
l. 1. C. communia de legat. Datur con-
 tra debitorem, qui rem obligatam
 possidet ejusq; heredes, *l. 2. C. si unus*
ex pluribus, & c. Itemque adversus
 quemvis rei obligatæ possessorem,
l. pignoris C. de pignor. denique con-
 tra

INS
 railum,
 est. l.
 l. de p
 e vind
 quam p
 de con
 in perfo
 tractu ve
 malefici
 D. de O
 les ex
 vel pra
 contra
 certi D.
 tractu i
 D. de pra
 Etio ce
 dati. c
 positi
 stipulat
 locati c
 pro loc
 prescrip
 de dolo
 bus De

tra illum, qui rem dolo possidere
 desijt. *l. si fundus §. in vindicatione*
D. de pignoribus. Egimus hactenus
 de vindicationibus tam civilibus
 quam prætorijs, Videamus nunc
 de conditionibus sive actionibus
 in personam. Hæ sunt vel ex con-
 tractu vel ex quasi contractu, vel ex
 maleficio vel ex quasi maleficio. *l. 1.*
D. de O. & A. Actiones persona-
 les ex contractu, vel civiles sunt,
 vel prætoriæ. Civiles sunt, vel ex
 contractu certo sive nominato, *l.*
certi D. de rebus credit. vel ex con-
 tractu incerto sive innominato. *l. 5.*
D. de præscript. verb. Illæ sunt condi-
 ctio certi ex mutuo, actio commo-
 dati, conditio indebiti, actio de-
 positi, actio pignoratitia, actio ex
 stipulatu, actio empti venditi, actio
 locati conducti, actio mandati, actio
 pro socio. Hæ appellantur actiones
 præscriptis verbis vel in factam &
 de dolo, quarum illæ ex contracti-
 bus. Do ut des, Do ut facias, Facio

ut facias ista ex contractu Facio ut
des nascuntur. *d. l. 5.* Actionum
personalium prætoriaarum prima
numeratur actio de constituta pe-
cunia. Constitutum est conven-
tio, qua quis citra stipulationem
promittit soluturum se, quod ipse
vel alius debet. *§. de constituta. h. r.*
Quæ conventio novationem non
facit, sed prima obligatio rata &
firma permanet, quoad debitum re
ipsa solutum sit. *l. 3. §. in eum D. de
administ. rerum ad civitat. pertinent.*
Debitum verò accipimus ex quo-
cunq; contractu sive certo sive in-
certo debitum, *l. 1. §. debitum D. de con-
stitut. pecun.* sive naturale tantum sit,
sive purum sit, sive in diem vel sub
conditione, non tamen si civile
tantum sit debitum. *l. 3. §. 1. D. d. t.*
Constituimus vero nos debitores
pro alio, sive is præsens sit sive ab-
sens, sive sciens sive ignorans sive

volens five invitus fit. Denique hoc casu actio datur ex nudo pacto citra stipulationem, quia nimirum prætoriam jurisdictione pactum adjuvatur. Qua Ratione etiam ex pactis, lege, Senatus Consulto & Principum constitutione confirmatis actio competit. *l. 6. D. de pact.* Altera actio est de peculio, actio nimirum prætoriam personalis qua vel pater vel dominus convenitur, ut debitum à filio vel servo contractum solvat, quatenus peculium hujus vel illius ferre potest, *s. actiones cum ibi notat. h. t.* deducto prius inde si quid patri vel domino debeatur. *l. depositi in fin. D. d. pecul.* Quod in servo sine distinctione obtinet, cum unum tantum peculium habeat. Sed in filio, distinctionem & restrictionem admittit. Nam pater ex solo profectitio peculio debitum filij.olvere tenetur. At ob adventitium peculium velut

administrator tantum convenitur.
l. 1. C. de bonis mater. l. cum oportet l. fin. C. de bonis que liber. De castrensi
 vel quasi castrensi peculio ratio-
 nem non reddit, cum ipse filiusfam.
 in utroque pro patrefamilias habea-
 tur. Est vero hæc actio filiofam vel
 servo vivente, perpetua, mortuo,
 anni unius, ejusque continui. *l. 1. C. de
 seqq. D. Quando actio ex pecul annal.*
 Ceterum ex delicto filij vel servi
 nulla datur actio de peculio, nisi
 quatenus peculium ex delicto filij
 vel servi locupletatum est. *l. 4. §. 1. D. de
 ex furtiva D. de pecul.* Huc referen-
 dæ sunt actiones ceteræ, quæ ex fi-
 liorum vel servorum contracti-
 bus in nos dantur, de quibus infra
 titulo proximo agemus. Tertia
 actio est in factum ex jure jurando.
 Iusjurandum vel est voluntarium,
 vel necessarium, vel giudiciale. Vo-
 luntarium iusjurandum, si juris tex-
 tus sequimur, id est, quod volun-
 tate

INST
 e preparat
 a judiciu
 in esse. S.
 voluntari
 refertur
 usjuran
 si potest
 delata.
 um ius
 cui dela
 ideo sic
 prastan
 lit. J
 ionis in
 D. d.
 ris nunc
 lantari
 ne extr
 l. ius
 essariu
 iudice
 diciale, e
 defertur
 Sant

tate partium in ipso iudicio vel extra iudicium interponitur. *l. 1. l. qui iurasse. §. fin. l. ult. de iure iur.* Inde voluntarium dictum, quod is, cui defertur, si jurare nolit, liberam jusjurandum sibi delatum referendi potestatem & facultatem habeat. *l. delata. C. de iureiurand.* Necessarium jusjurandum est, quod pars, cui delatum est, refert deferenti, ideò sic dictum, quòd necessariò præstandum sit nisi causa cadere velit. Judiciale est, quod ob probationis inopiam à iudice defertur. *l. 1. D. d. t.* Verum in foro & usu juris nunc recepti jusjurandum voluntarium est, quod ex conventionne extra iudicium defertur. *interpp. in l. ius iur. & in l. si quis D. h. t.* Necessarium quod inopia probationis à iudice litigatori imponitur. Iudiciale, quod à parte parti in iudicio defertur.

Sunt & aliæ juramentorum species

cies, puta, juramentum in litem, quo res, quæ in controversiam & litem vocata est, in contractibus, & actionibus bonæ fidei per actorem æstimatur, & judicis arbitrio definitur. *l. 1. & t. tit. D. & C. de in lit. iur.* Item juramentum purgationis, quando judex reo de criminibus suspecto jusjurandum defert, quo se à criminibus purget, & conscientię puræ testimonium edat. *l. fin. §. sane cum ibi notat. C. de his qui ad Eccles.* Deniq; jusjurandum est suppletorium five suppletivum, quod in semiplenæ probationis supplementum à judice defertur in causis pecuniarijs & civilibus. *l. admonendi D. de iure iur. l. in bonæ fidei C. de rebus cred. d. t.* Datur vero ex jurejurando actio in factum prætoriana personalis, *l. actori C. d. t. qua is, qui postulante adversario sibi aliquid deberi vel rem suam esse juravit, §. item si quis postulante h. t. debi-*

tum

tum vel rem à debitore vel posses-
 sore repetit. *l. num postea § fin. D. d. t.*
 Et simulatque juratum est, non jam
 amplius quæritur, Vtrum debea-
 tur, sed an juratum sit, *d. s. item si*
quis postulante, cum jusjurandum
 probationis, *l. s. D. d. t. transactionis.*
l. 1. D. d. t. sententiæ & rei judicatæ,
d. l. 2. l. sed etsi possessori. §. ult. D. t. tit.
 denique ut alia mittamus, vim pa-
 ratæ executionis obtineat, *l. post rem*
indicatam. D. de re indic. d. l. 2. ibi in-
terpp. Sequuntur actiones Prætoriz,
 pœnales, quarum prima est, Albi
 Corrupti actio & datur contra il-
 lum, qui album vel dealbatam ta-
 bulam in qua Prætor Edicta propo-
 nit, dolo corrumpit. Idem tamen
 est, si quid aliud edicta vel mandata
 Prætorum cæterorumq; magistra-
 tum continens corruptum sit, puta
 cartha vel membrana, vel quid simi-
 le. *l. si quis id quod de iurisdic.* Datur
 hæc actio adversus dolo corruppē-
 tem

rem ad pœnam quingentorum aureorum, *d. l. si quis id quod & datur cuivis de populo, cum actio sit popularis. d. l. si quis.* Corrumptit vero album non is solum, qui scindit, commaculat, interliniit, expungit, sed & qui tollit, vel quoquo modo depravat. *d. l. si quis §. in servos.* Ceterum quod de albo dicitur, id interpretum auctoritate & prudentia ad imagines in dedecus & infamiam sceleratorum hominum in publico positas, item ad libros & res armarij vel archivi communis, productum est, ut nimirum eadem pœna coerceatur, si quis vel illos vel istas surripiat aut vitiet. *§. pœnales h. t.* Secunda actio Prætorialis pœnalis punit filium vel libertum sine prætoris venia parentem vel patronum in jus vocantem. *d. §. pœnales. l. 4. D. de in ius vocand.* In jus vocare est, juris sui experiundi causa ad magistratum vocare. Et
ita

INS
ia vocat
e cogeb
vitus rap
cum ign
varonis
is vocal
boillo
abolico
glstratui
tes vel
que ven
culiari
Ma id
igimus
emq; gra
ive legi
e legit
tantum
leniqu
bimus
vamus.
ero in e
nt, quin
ium con

ita vocatus statim & è vestigio veni-
 re cogebatur, vel manu injecta in-
 vitus rapiebatur & ducebatur. Quod
 cum ignominiosum parentibus &
 patronis esset, sine permisso Præto-
 ris vocari non poterant. Hodierigi-
 do illo abripiendi & trahendi more
 abolito filij, vel liberti preces ma-
 gistratui exhibent, quibus paren-
 tes vel patronos exigunt. Ideo-
 que veniæ petitione speciali & pe-
 culiari non est opus cum preces
 illæ id suppleant. Parentes intel-
 ligimus cujuscunque sexus, cujus-
 cunq; gradus, cujuscunque status,
 sive legitimos & naturales simul, si-
 ve legitimos tantum, sive naturales
 tantum, sed & locerum ac focrum,
 denique præceptores, à quibus ha-
 bemus, ut cum virtute & laude
 vivamus. *l. Apuitus D. de donat.* Est
 verò in eos qui adversus hæc faci-
 unt, quinquaginta aureorum judi-
 cium constitutū. *l. pen. D. d. r. Tertia*
præ-

prætoriana pœnalis actio eum, qui vim facit, ne qui vocatus est, in jus sequatur ducaturve, cohercet & punit, non in id, quod verè interest, sed quanti ea res, de qua controversia est, ab actore æstimata fuerit. *d. §. pœnales l. penult. D. Ne quis eum, qui in ius vocat vi ex mat. Vim autem facere dicitur non solum is, qui ipse eximit, sed & is, cuius dolo malo alius eximit. d. §. pœnales.* Ceterum sunt actiones præjudiciales tam civiles quam Prætorie. *s. præjudiciales tot.* Præjudiciales dicuntur, quod actionibus principalibus præjudicium faciant, hoc est, actiones principales suspendant, quoad de emergente quæstione præjudiciali feratur sententia. Civilis præjudicialis actio est, per quam quæritur, an aliquis liber sit. Prætorie præjudiciales actiones, per quas quæritur, an aliquis patronus sit, item utrum parcus sit genuinus. **Nam**

INS
 Nam si ad
 ra se obse
 ve de ali
 d. s. & ad
 e se pel
 fmet, p
 fertur &
 p ius infl
 principa
 litur. Se
 quod
 quenda
 uzda
 nitz. §.
 satio
 quibus
 gulo di
 onale
 positu
 vel tu
 d dupl
 anz p
 res in
 ibus

Nam si actio principalis sit institu-
ta de obsequijs partono præstandis,
vel de alimētis partui subministran-
dis, & adversarius neget patronum
esse pel partum supposititiū esse af-
firmet, principalis causa & actio dif-
fertur & de lite incidente cognitio
prius instituitur, & post ad causam
principalem ejusq; decisionem re-
ditur. Sequens actionum divisio est,
quod quædam actiones rei perse-
quendæ gratia comparatæ sunt,
quædam pœnæ exigendæ, quædam
mixtæ. *§. sequens h. i.* Rei persecuto-
rijs actionibus attribuuntur illæ, de
quibus libro tertio & supra hoc ti-
tulo diximus, tam reales quam per-
sonales actiones, nisi quod ob de-
positum incendiij, ruinæ, naufra-
gij vel tumultus causa concreditum
ad duplum agatur, *d. s. sequens.* Ad
pœnæ persecutorias pertinet actio-
nes injuriarum; & furti, ita ut actio-
nibus mixtis relinquatur actio vi
bono-

bonorum raptorum, legis Aquiliae,
& legati locis pietati dedicatis da-
ti petitio. § *ex maleficijs h. t.* Hoc am-
plius mista sunt judicia puta, fami-
liae mista sunt judicia puta, fami-
liae herciscundae actio, § *quedam 18.*
h. t. qua res vel pecunia hereditaria
inter coheredes dividi petitur. d. §
quedam l. 1. & seqq. D. & C. famil. her-
cif. Communi dividundo judicium,
quo ad ejus, quod commune est di-
visionem exprimitur. d. § *quedam*
l. 1. & tot. tit. D. & C. communi divid.
Finium regundorum actio, quae in-
ter confines de agrorum finibus re-
gendis redditur. d. § *quedam l. 1. &*
seqq. D. & C. Fin. regund. Est in
hisce tribus Judicijs singulare,
quod iudici liceat uni litigatorum
rem ex bono & æquo adjudicare,
illumque alteri certa pecunia vicif-
sim condemnare. d. § *quedam in fin.*
Tertia actionum divisio est, quod
vel in simplum, vel in duplum, vel
in

in triplum, vel in quadruplum
 conceptæ sint. §. *omnes autem* 29. In
 simplum agitur ex omnibus penè
 conventionibus. *d. §. omnes autem.*
 In duplum experimur actione furti
 nec manifesti, quæ omnino & sim-
 pliciter in duplum datur, §. *sed furti*
h. t. item damni injuria ex lege.
 Aquilia, & Depositi ex quibusdam
 causis, puta incendij, naufragij,
 ruinæ & tumultus, quæ duæ actio-
 nes non simpliciter, sed ob inficia-
 tionem & mendacium in duplum
 competunt, item servi corrupti, quæ
 actio in eum datur, cujus hortatu,
 consilio vè factum est, ut servus alie-
 nus fugerit, aut contumax adversus
 dominum factus sit, aut luxurio-
 sius ceperit vivere, aut quolibet
 modo deterior factus fuerit. *d. §. sed*
furti. Et hæc quoq; actio simpliciter
 in duplum est. *d. §. sed furti.* deniq;
 in duplum agitur ex legato vene-
 rabili-

ralibus locis relicto, nec spontè soluto. §. *ex maleficijs in fin. h. t.* Quæ etiam actio, si solutio fiat, antequam iudex adeatur, in simplum est, sed iudice adito in duplum competit. d. §. *sed furti in fin.* Triplici actione tenentur viatores & executores litium sportulas ampliores quàm lex vel consuetudo permittit, à litigatoribus extorquentes. §. *tripli. h. t.* Et in hoc triplo etiam simplum, in quo aliquis damnum passus est, connumeratur. Ad quadruplum agitur actione furti manifesti, deq; ea pecunia quæ sic data est, ut is, cui datur, calumniæ causa negotium alicui faciat vel non faciat. l. 1. & seqq. D. de calumniatorib. d. §. *quadrupli. h. t.* Actio verò quod metus causa ita demum in quadruplum datur, si reus rem iudicis jussu vel monitu spontè non restituat, sed sententiam de re restituenda decisivam expectet. §. *item*

item actio h. t. Quarta actionum di-
 visio est, quod alia sint bonae fidei,
 alia stricti juris. Bonae fidei actiones
 dicuntur, quod in illis fides bona
 exuberet, *l. 5. C. de resc. vendit.* quodq;
 libera judici potestas sit ex bono &
 aequo aestimandi, quantum auctori
 restitui debeat. *§. in bona 26 h. t.* Stri-
 cti juris actiones sunt, quae sunt stri-
 ctis formulis conclusae, stricti judi-
 cij, strictae executionis, *l. unica §. seci
 etsi. C. de rei uxori. action. l. 5. §. fin. D.
 de in lit. iur.* Actiones bonae fidei sunt
 omnes poene supra enumeratae ex
 contractibus natae, puta, ex empto
 vendito, locato conducto, manda-
 to, commodato, deposito, pignore,
 societate, Communionem, negotio
 gesto, permutatione, tutela, &c. he-
 reditate petenda, familia herciscun-
 da, & praescriptis verbis aestimatoria
 actio, quae datur, quando res nostra
 aestimata data fuit, ut illam susci-
 piens vendat, & aestimationem indi-

K

catam

catam solvat; nam is, qui rem ita suscepit, tenetur vel æstimationem, quæ indicata est, præstare, vel rem ipsam reddere, *l. 1. D. de estimator. de-*
niq; ex stipulatu dotis causa sive rei uxoriæ actio bonæ fidei est. §. free-
rat 25. h. 1. Actiones stricti juris sunt ex mutuo, *l. 1. & tot. tit. D. de reb. cred. l. aut mutua D. de eo, quod certo loc. stipulatione, l. 1. & seqq. D. de verb. oblig. testamento, de legato vel fideicommisso, D. d. in d. §. actionum,* ex contractibus incertis sive innominatis, & regulariter ex omnibus alijs causis, quæ inter bonæ fidei negotia non sunt numerata, *l. 1. & seqq. D. de ex præscript. verb.* Solent hæc stricti juris actiones quandoq; fieri arbitrariæ, nimirum, vel ob dolum & contumaciùm non restituentis aut non obtemperantis, ne dolus stricti iudicij colore fraudanti aut iudicij arbitrium contemnenti patrocinetur, vel ob loci adjectionem
 §. præ-

§ *preterea* & *h. t.* si nimirum aliquis certo loco se daturum promittat, sed sua à loco illo absentia promissionē eludat. *l. i. & r. t. & de eo q̄ cert. loc.* Potest n. & debet iudex æquitatis arbitrio adhibito arbitrari, ut alio loco cōmodo reus solvat q̄ debet. *d. §. preterea.* Qua in re, uti & in ceteris propositis actionibus, cujuscunque etiam generis illę sint, curare Judex debet, ut quantū fieri potest, certæ pecuniæ vel rei sententiam ferat, etsi de incerta quantitate apud eum actum est. §. *curare h. t.* Hoc amplius diligenter & accuratè intueri & considerare judicē oportet, utrum plus q̄ debeatur petitū sit. §. *si quis 28. h. t.* Plus petitur quatuor modis, vel re, vel tempore, vel loco, vel causa. Re, veluti si quis pro decem aureis, qui debebantur, viginti petat, vel rē totam suam esse intendat, q̄ tantum ex parte ejus sit. §. *plus a. 29. h. t.* Tempore, si quis ante diem vel condicio-

nem obligationi appositam sibi debitum exigat. *de §. plus autem*. Loco, si quis quod certo loco sibi dari stipulatus est, alio loco sibi dari pure petat. *§. loco 30. h. t.* Causa si quis, cum homo aut decem aurei in stipulationem alternativè deducti essent, hominem vel decem aureos non alternatim sed simpliciter petat, atq; ita debitori vel promissori electionem dandi eripiat. *§. huic autem 31. h. t.* Et hiis casibus omnibus plus petens olim causa cadebat, jure noviore secus se res habet. Nam si tempore plus petitum fuerit, induciæ duplicantur, & actor litis sumptus refundit. *§. sed hæc 32. h. t.* *§. hodie 1. de except.* Si vero, Re. loco vel Causa plus petatur, petitor damnū omne sarcire, & id quod interest, præstare tenetur. *d. §. si quis 28. c. 1. X. de plus. petit.* Ceterum si minus aliquis petat, quam debeat, residui petitionem habet. *§. si minus 33. h. t.* sed & si aliud

IN S
 quid pal
 & corr
 etur ex
 Quinta
 quibusd
 quibusd
 perisq;
 persequi
 aione d
 in pecul
 præterea
 patroni
 tum quo
 tu & tene
 & comper
 t. evenit
 et non
 n. 36. h.
 sui com
 liberatio
 priorite
 ta crepo
 Quodcum
 n. 36.

aliud p alio petat, errorem agnosce-
re & corrigere, & quod revera de-
betur, exigere potest. *d. § si minus.*

Quinta actionum divisio est, quod
quibusdam solidum prosequamur,
quibusdam minus consequamur. Et
plerisq; quidem actionibus solidum
persequimur & consequimur, sed
actione de peculio id tantum, quod
in peculio est, adipiscimur. *§ sunt
præterea. 34. h. t.* Ita mariti, parentes,
patroni, socij, donatores in id tan-
tum, quod facere possunt, obligan-
tur & tenentur. *§ si item 35. h. t.* Sed
& compensationis exceptione pon-
ta evenit, ut solidum, quod petitum
est, non adipiscamur. *§. compensatio-
nes 36. h. t.* Compensatio est per æris
sui computationem ab ære alieno
liberatio: deniq; cessionarius locu-
pletior iterum factus id solum, quod
facere potest, præstare tenetur.

*Quod cum eo, qui in aliena potestate est,
negotium gestum esse dicitur.*

K. 3.

Ti-

Titulus VII.

Actiones non solum ex negotio,
 quod ipsi contraximus, sed quod &
 sub potestate nostra constituti inie-
 runt, contra nos dantur. Quarum
 prima est. Quod iussu, sive, De iussu
 actio in personam rei persecutoria,
 §. 2. h. t. l. fin. in pr. D. pro iussu qua pater
 & dominus ex obligatione iussu il-
 lorum quoquomodo contracta id,
 quod conventum vel actum est,
 prestare tenentur d. §. 2 l. 1. & tot. tit.
 D. quod iussu. Iussum intelligim⁹, sive
 expresse mandaverint, sive tacite p-
 ceperint, d. §. 2. sive ratum habuerint,
 sive subscripserint, l. 6. l. 3. C. quod cum
 eo qui in alien. pot. sive subsignarint D.
 d. in d. §. 2. Secunda est actio exerci-
 toria, qua in solidū tenetur exerci-
 tor navis ex cōtractu magistri, quem
 navi imposuit vel ex contractu ejus,
 quē magister ab exercitore ppositus
 navi imposuit, ad præstandum id, q
 ex magistri cōtractu debetur, §. 3. h. t.

d. 1.

l. 1. & seqq. D. de exerc. actio. Exercitor
navis est nauclerus qui navem exer-
cet. Magister est quidam exercitoris
institor. Tertia est institoria actio, q̄
in solidum competit ex institorio
contractu adversus illum, qui insti-
torem præposuit. Institor est, qui ta-
bernæ similivè loco ad emendum
vendendumve p̄ponitur. *l. institor. D.*
institor. act. negociando rem alte-
rius agens. l. fin. D. d. r. Quarta actio
est Tributoria, qua vel ad mercium
peculiarium cū creditoribus æqua-
liter & juste faciendā divisionē agi-
tur, vel ad æquā tributionē revoca-
tur, q̄ ante dominus distribuendæ
mercis officiū suscipiens dolo malo
iniq̄ partitionē fecit. *s. 4. h. t. l. 1. & tot.*
tit. D. de tributor. action. Quinta actio
est de peculio, qua pater vel domi-
nus ex contractu filij vel servi in
quantum in peculio est convenitur.
S. s. b. s. Sexta actio est de in re verſo,

K 4

quæ

quæ datur contra patrem vel dominum in id, quod ex filijs. vel servi quæstione redactum est in patrimonium patris vel domini. *d. §. 5. verum hinc excipiuntur filijs. qui mutuam pecuniam accipiunt, & exceptione senatus consulti Macedoniani adjuvantur, quo minus exigi possit. §. 9. h. t. l. 1. & seqq. D. de SC. macedon.*

De Noxalibus Actionibus.

Titulus VIII.

Non solum ex contractibus, uti supra exposuimus, sed & ex maleficijs servorum actiones adversus dominos dantur, quæ noxales dicuntur, quibus permittitur dominis iudicio damnatis vel litis æstimationem sufferre, & præstare, *§. 7. h. t. l. 1. D. h. t. Vel servum noxæ dedere, hoc est, pro peccato dedere Festus. de V. S. Noxa aliquando pro ipso peccato sive maleficio, d. §. 1. & Fest. de Non Marcel. de propi. servum. C. 5. aliquando pro servo qui nocuit, accipitur*

pitur aliquando pro pœna. *Fest. d. l. vetus Grammatic. de sermon. lat. pag. 1331.* Noxia quoq; interdum maleficium & culpa accipitur. *Festus d. loc. Vetus Gram. d. loc. p. 1366.* interdum damnum significat. *Festus d. loc.* Sunt verò actiones noxales proditæ vel legibus, vel edicto Prætoris, §. 3. *h. t.* Legibus, veluti furti, ex lege XII. tabularum, vel damni injuria dati ex lege Aquilia. Edicto prætoris, veluti injuriarum, & vi bonorum raptorum. Omnis a. noxalis actio caput sequitur, proinde si servus meus noxam committat, quandiu in mea potestate est, contra me datur actio. §. 4. *h. t.* Si in alienam devenerit potestatem, contra illum, cujus juri subiectus esse cepit, actio competit. Si verò servus manumissus fuerit, contra ipsum servū actio dirigetur.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.

Titulus IX.

K. §

Actio

Actio noxalis datur etiam ob pauperiem, quam animal quadrupes irrationale, puta, equus aut bos, aut quod simile animal vel lascivia, vel fervore, vel feritate fecerit. § 1. *h. t. l. 1. D. si quadrup paup. fecis. dicat.* Pauperies a, est damnum sine injuria facientis datum. Nec enim potest animal injuriam fecisse dici, quod sensu caret. Datur verò actio contra Dominum, ut aut noxam sarciat, hoc est, damnum solvat & præstet, aut in noxam dedat, & animal quod noxam dedat, & animal quod noxam fecit, tradat vivum. *d. l. 1. §. noxa a. D. h. t.* Nam morte actio hæc extinguitur. *l. 2. D. de noxal. action.* Quod si porro non quadrupes sed aliud animal pauperiem fecit, actio datur utilis *l. pen. D. h. t.* Ceterum in bestiis propter naturalem feritatem actio hæc locum non habet. *l. 1. §. in bestijs. D. h. t.* Et ideo si ursus fugit, & sic nocuit, non potest quondam Dominus conveniri.

niri.

niri, nisi fortè verrem, aprum, leonem, ursum ibi, quò vulgo iter sit, aliquis habeat. Nam is contra editum ædilitium agit, ideoq; si libero homini noceatur, quanti bonū & æquum judici videbitur, tanti dominus condemnabitur. Cæterarum vero rerum nomine in duplum, quanti damni datum sit, punitur, & præterea actione de pauperie tenetur: nunquam n. actiones præsertim pœnales de eadē re concurrentes alia aliam consumit. *l. nunquam D. de reg. iur.*

De ijs per quos agere possumus.

Titulus X.

Actiones, de quibus diximus, non ipsi solūm instituimus sed & per alios, puta, procuratorem, tutorem, curatorem, similem vè jure proponimus. *§. 1. h. t.* Procurator est, qui aliena negotia mandato domini administrat. *l. 1. D. de procurat.* De tutoribus & curatoribus libro primo actum est.

K 6

De

*De satisfationibus.**Titulus XI.*

Sunt in iudicio satisfationes per quam necessariae, ne iudicium reddatur elusorium. Satisfatio fit vel fidejussoribus, vel pignoribus, vel nuda promissione, vel iurejurando. §. 3. h. t. l. 8. D. *Qui Satisf. cogant.* Actores cavent de expensis in illum casum, quo succumbunt refundendis, itemque de reconventionem, si quae reus proponat, recipienda & per texenda. Rei satisfiant se in lite contra ipsos, instituta perseveraturos & iudicatum soluturos. Procuratores, tutores, similesve cavent de rato, donec mandatum tutorium vel curatorium exhibeant, & ea ratione personam suam legitiment.

De perpetuis & temporalibus actionibus, & quae ad heredes & in heredes transeunt.

Titulus XII.

Actionum quaedam sunt perpetuae.

hoc est, certis & proprijs suis terminis conclusæ, cujusmodi sunt, quæ ex lege, Senatusconsulto vel principum constitutionibus dantur. Quædam annales, puta prætorix, quæ regulariter anno terminantur, exceptis paucis, quæ prolixius spacium habent. Qualis est actio furti manifesti, itemq; actiones bonorum possessoribus cæterisque velut heredibus competentes. Sunt præterea actionum quædam personales heredem non attingentes. Cujusmodi sunt actiones pœnales. Quæ tamen ipsæ heredem obligant, si lis ante contestata sit, quam delinquens diem obeat. *l. omnes actiones l. pœnalia. D. de reg. iur.*

De exceptionibus.

Titulus XIII.

Actionis quasi quædam exclusio est, exceptio. *l. 2. in pr. D. h. t.* Exceptio num aliæ sunt perpetuæ & peremptoriæ quæ agentibus semper obstant,

K. 7. &

& negocium, de quo agitur, perimunt. Aliæ Temporales & dilatoriæ, quæ actionem differunt, temporis moram tribuunt, & aliquandiu nocent, ex illarum numero sunt, exceptio rei judicatæ, transactionis, pacti de non petendo in perpetuum, jusjurandi, doli mali, quod metus causa & cæteræ innumeræ. Ex harum numero sunt exceptio plus petitionis ex tempore, pacti conventi de non petendo intra certum tempus. Sunt præterea aliæ exceptiones civiles, puta, rei judicatæ, jusjurandi, non numeratæ pecuniæ similes vè. Aliæ, prætorix puta, exceptio pacti, quod metus causa & similes.

De Replicationibus.

Titulus XIV.

Replicatio est exceptionis exclusio, verbi gratia, si convenerit, ne petatur, & postea actum sit, ut petatur exceptio pacti de nō petendo replicationē pacti de petendo eliditur, & sic de similibus. De

*De Interdictis.**Titulus XV.*

Et si actiones possessionis nomi-
 ne quandoq; dantur, tamen de pos-
 sessione plurimum disceptatur in-
 terdictis. §. 1. h. t. Possessio est usus
 rei sive detentio rei corporalis cum
 animo & affectione sibi habendi l.
questio D. de V. S. l. 1. in pr. D. de acqui.
poss. Et est vel civilis, vel naturalis.
 Possessio civilis est detentio, quæ
 ex justa dominij acquirendi causa
 cum animo & cogitatione dominij
 apprehenditur, & possidetur. l. si
servus §. 1. D. de noxalib. act. l. pen. C. de
furt. l. quinq; D. de pub. in rem acti. Na-
 turalis possessio est rei detentio
 cum animo & affectione justa sibi
 possidendi citra animum & jus do-
 minij l. *verbum illud. D. de V. S.* Pos-
 sessio porrò alia est bonæ, alia malæ
 fidei, sive, quod perinde valet, alia
 justa alia injusta l. 1. §. 6. *D. de adq. poss.*
 Ad illam referenda est civilis, &

natu-

naturalis possessio, Nam & naturalis possessio est iusta, *l. d. l. quinq.* Hæc aliquando corporalis dicitur, & nulla domini cogitatione & affectione iusta, nullo juris titulo suffulta est, sed est prædonia & improbo domini animo constat. *l. quod servus l. si id quod s. fin. D. de acqui. pos.* Et hac iustæ atq; iniustæ possessionis consideratione Bartolus rectissimè scribit, Possessionem esse triplicem nempe civilem, naturalem, & corporalem. Priores duas iustas, posteriorem iniustam. Civiliter & cogitatione domini possident, qui rerum dominium habent, sive ipsi rem teneant, sive alijs illam in usum fructu dent, vel commodent. *l. in re mandat. C. mandat.* Naturaliter possident creditores pignus sibi nexum & traditum *l. res pignor. D. de acqui. vel omit. poss.* Usufructuarius item rem in usum fructum datam, *l. naturaliter. D. d. t. superficiarius & similes, l. 1. D. de superfic.*

INS
 Superfic. Q
 rel quab
 inter du
 gium
 le. Ind
 inter du
 tu s. l.
 erant qu
 vitoru
 aiquid
 t. Sur
 est, quo
 am re
 ri fin.
 sine, qu
 fer, rel
 centi,
 et jus er
 co zdi
 coripave
 y navig
 sine qui
 veluti bo
 nem cer
 possessio

superfic. Quod si verò de possessione vel quasi possessione lis oriatur & inter duos pluresvè disceptetur, negotium per interdicta expediri solet. Inde Interdicta appellantur, quæ inter duos pluresvè interim dicantur, §. l. 1. fin. h. t. Et olim nihil aliud erant, quam formæ & exceptiones verborum quibus Prætor jubebat aliquid fieri aut fieri prohibebat. pr. h. t. Summa interdictorum, divisio est, quod quædam prohibitoria, quædam restitutoria, quædam exhibitoria sint, §. 1. h. t. Prohibitoria sunt, quibus Prætor vetat aliquid fieri, veluti vim fieri sine vitio possidenti, vel mortuum inferenti, quo ei jus erat inferendi, vel in loco sacro ædificari, vel in flumine publico ripave ejus aliquid fieri, quo pejus navigetur. d. §. 1. Restitutoria sunt, quibus restitui aliquid jubet, veluti bonorū possessori possessionem eorum, quæ quis pro herede aut possessore possidet aut cū jubet, ei,

qui vi de possessione fundi dejectus
 est, restitui possessionem. *d. s. 1.* Ex-
 hibitoria sunt, per quæ jubet ex-
 hiberi, veluti eum, de cuius liberta-
 te agitur, aut libertum, cui patronus
 operas indicere velit, aut parenti
 liberos qui in potestate ejus sunt.
d. s. 1. Sequens interdictorum divisio
 hæc est. quæ quedam adipiscendæ pos-
 sessionis causa comparata sunt quæ-
 dā retinendæ, quædam recuperandæ *s. 2.*
b. t. Adipiscendæ possessionis causa
 interdictum accommodatur bono-
 rum possessori, quod appellatur
QUORUM BONORUM, ejusque vis ac
 potestas hæc est, ut quod ex ijs bo-
 nis, quorum possessio alicui data
 est, quisquam pro herede possidet,
 id ei, cui bonorum possessio data
 est, restituat. *§. 3. b. t.* Pro here-
 de autem possidere videtur, qui pu-
 tat se heredem esse. *d. s. 3.* Pro pos-
 sessore is possidet, qui nullo jure
 rem hereditariam vel etiam totam
 herede-

INST
 hereditatem
 de possid
 pcedz p
 dictum
 qui nunc p
 ei possid
 possessio
 trdictum
 quoq; qu
 adipisc
 paratum
 vndi de
 heredit
 pigisse
 nis ca
 dea U
 noc, de
 nobili
 trum
 possid
 binq
 det, l
 ande
 erdi
 vel

hereditatem sciens ad se non perti-
 nere possidet. *d. §. 3.* Ideò autem ad-
 piscendæ possessionis vocatur In-
 terdictum, quia ei tantum utile est,
 qui nunc primum conatur adipisci
 rei possessionem. Itaq; si quis adeptus
 possessionem amiserit eam, hoc in-
 terdictum ei inutile est. Interdictum
 quoq; quod appellatur Salvianum,
 adipiscendæ possessionis causa com-
 paratum est, eoque utitur Dominus
 fundi de rebus coloni, quas is, pro
 mercedibus fundi pignori futuras
 pepigisset. *d. §. 3.* Retinendæ posses-
 sionis causa comparata sunt inter-
 dicta *UT I POSSIDETIS*, & *UTRUBI*
 hoc, de rebus mobilibus illud de im-
 mobilibus est, *§. 4. h. t.* & in hunc finem
 utrumq; datur, ut possessor quietam
 possessionem retineat & adversarius
 ab inquietatione desistat. *l. 1. D. ut pos-*
sidet. l. unic. D. utrum. Recupe-
 randæ possessionis causa solet in-
 terdici, si quis ex possessione fun-
 di vel ædiū vi dejectus fuerit *§. 6. h. t.*

Nam ei proponitur interdictum
 UNDE VI, per q̄ is, qui dejecit, cogi-
 tur ei restituere possessionem licet
 is ab eo, qui vi dejecit, vi vel clam vel
 precario possideat. *d. s. 6. l. 1. & seqq.*
D. Undevi. Tertia interdictorum di-
 visio est, q̄ aut simplicia sint aut Du-
 plicia *s. 7. b. t.* Simplicia sunt, veluti,
 in quibus alter actor, alter reus est,
 qualia sunt omnia restitutoria aut
 exhibitoria. Nam actor est, qui desi-
 derat aut exhiberi aut restitui. Reus
 est, à quo desideratur, ut restituat aut
 exhibeat. Prohibitorium a interdi-
 ctorum alia Simplicia sunt alia Du-
 plicia *d. s. 3.* Simplicia sunt, veluti,
 cum Prætor prohibet in loco sacro
 vel in flumine publico ripavè ejus a-
 liquid fieri. Nā actor est, qui deside-
 rat, ne quid fiat, Reus qui aliquid
 facere conatur. Duplicia sunt veluti,
 UTI POSSIDETIS interdictum, &
 URUBI. Ideò autem duplicia vocan-
 tur, quia par utriusq; litigantis in his
 con-

INS
 co dno est,
 act intelligi
 Actis par
 po deri depr
 ne precario
 inquietavit
 De Pan
 haenus
 be rem & ju
 ra dum ver
 co au, ne cen
 e s varijs po
 e a pena, m
 in finia me
 di depellun
 Act
 i nplorato
 Ju t observa
 qu m legi
 v itam si
 v propo
 v etus de
 solo aliq
 ticia
 Mercenar

conditio est, nec quisquam præcipue reus vel actor intelligitur sed unusquisq; tam Rei quam Actoris partes sustinet, & quidem is vincit, qui possideri deprehensus fuerit non vi nec clam nec precario, condemnato eo, qui turbavit & inquietavit. *d. s. 4. D. b. t.*

De Pœna Temere Litigantium.

Titulus XVI.

Hactenus de actionibus & interdictis, quibus rem & jus nostrum persequimur. Considerandum verò & unicuiq; ad iudicium provocanti, ne temere litiget. Nam temere litigantes varijs pœnis puniuntur, & modo pecuniaria pœna, modo jurisjurandi religione, modo infamiae metu coercentur, & à libidine litigandi depelluntur.

De Officio Iudicis.

Titulus XVII.

Actionibus in iudicio experiundum est implorato officio iudicis. Qua in re initio illud observare iudex debet, ne aliter iudicet, quam legibus, constitutionibus aut moribus proditum sit. Quia tamen interdum actionibus propositis aliquid petimus, nonnunquam precibus & supplicationibus vel quo simili modo aliquid impetrare adnitimur. Iudicis officium interpretes nostri fecerunt aliud Mercenarium, quod instituta actioni deser-

viam

viat, Aliud Nobile, quod per se stet & ex libero
Iudicantis arbitrio dependeat. In illo Jus Civi-
le & ejus regulas strictim observare, & secun-
dum acta & probata pronunciare Judex tene-
tur. In hoc Jus naturæ ejusque dictamen se-
quitur, & ex æquo & bono jus dicit. Quod vel
maximè fit in actionibus noxalibus, ad exhi-
bendum, familix herciscundæ, communi di-
vidundo, & finium regundorum.

De Publicis Judicijs.

Tit. XVIII.

Publica judicia neq; per actiones ordi-
nantur, neque omnino quicquam simile ha-
bent. Cum cæteris judicijs, de quibus locuti
sumus, magnaq; diversitas eorum est & in in-
stituendo & in exercendo sive in instituendi
& exercendi forma. §. I. *h. t.* Sunt autem publi-
ca judicia dicta, quod cuivis ex populo execu-
tio eorum plerumq; datur. *d. §. 1.* Publicorum
Iudiciorum quædam capitalia sunt, quædam
non capitalia. *d. §. 1.* Capitalia sunt, quæ reos
ultimo supplicio, vel aquæ & ignis interdi-
ctione vel deportatione, vel metallo afficiunt
ac puniunt. *d. §. 1. l. capitalium. D. de pæn.*
Non capitalia sunt, quæ infamiam irrogant
cum damno aliquo pecuniario. Primum lu-
dicium publicum est, Lex Julia Majestatis,
quæ

INS
pedatur a
orem vel Re
i. & tot.
acinus id
nz amission
loquentis p
Quinimo lib
in istis pæ
xempla me
alterum pub
de adulteris
morales g
cacione par
xis correctio
quentum pe
heret. Te
Cornelia de
lit. §. 3. h.
de fign. Q
iudicis reb
cidas, esqu
vipera &
angustias
re aut flum
lementoru
velum sup
ut. §. 4. b.
pymda

quæ datur adversus eos, qui contra Imperatorem vel Remp. aliquid moliti sunt. §. 2. *h. t. l. 1. §. tot. tit. D. & C. de lege Jul. Majest.* Facinus id tam atrox est, ut pœna ejus, animæ amissionem sustineat, & memoria delinquentis post mortem damnetur. *d. §. 2.* Quinimò liberi delinquentis puniuntur, cum in istis paterni sive hereditarij criminis exempla metuenda sint. *l. quisquis C. d. t.* Alterum publicum judicium est, Lex Julia de adulterijs, quæ nuptiarum alienarum temeratores gladio, sed stupratores vel publicatione partis dimidiæ bonorum, vel corporis correctione cum relegatione pro delinquentium personarum qualitate punit & coercet. Tertium publicum judicium est lex Cornelia de Sicarijs, quæ homicidas gladio ferit. §. 3. *h. t. l. 1. §. D. & C. ad legem Corn. de sicar.* Quartum est lex Pompeja de parricidijs coercens parentes vel filios homicidas, eosque culeo cum cane gallo gallinaceo, vipera & simia insutos, & inter eas ferales angustias comprehensos, in vicinum mare aut flumen projici jubet, ut omnium elementorum usu vivi carere incipiant, eisque cœlum superstitionibus & terra mortuis auferatur. §. 4. *h. t. l. 1. §. seqq. D & C. ad legem Pompejanam de parric.* Quintum est lex Cornelia de falsis

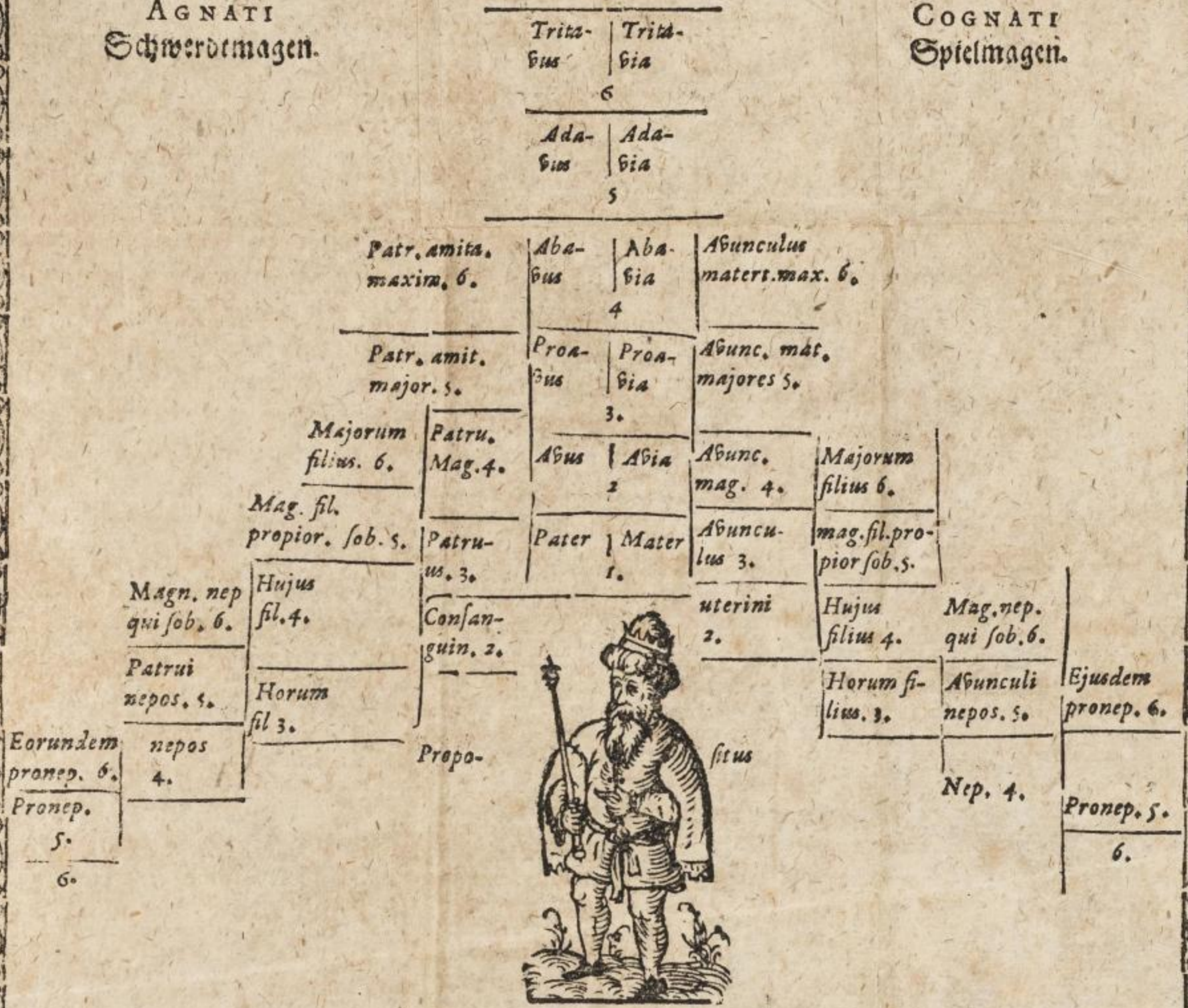
falsis poenam irrogans ei, qui vel testamentum vel quod aliud instrumentum falsum scripserit, signaverit, recitaverit, subjecerit. §. 5. *b. t.* Quive signum adulterinum fecerit, sculpsit, expresserit sciens dolo malo. Quod scelus in servis ultimo supplicio, in liberis deportatione punitur. Sextum est lex Julia de vi publica & privata castigans illos, qui vim faciunt vel armis vel sine armis. §. 6. *b. t.* Illos deportatione plectit, Hos tertiae partis bonorum publicatione cohercet, Sed raptum virginis vel viduae vel sanctimonialis capite punit. *d. §. 6.* Septimum est lex Julia peculatus, quae rem publicam aut rem sacram surripientes pro qualitate personarum delinquentium vel capite vel deportatione plectit. §. 7. *b. t.* Denique sunt alia iudicia publica, de quibus in Constitutione criminali Carolini prolixè agitur.

**SOLI IEHOVÆ LAUS, GLORIA,
& Honor in Seculorum Secula,**

AGNATI
Schwertmagen.

COGNATI
Spielmagen.

Filius.	1	Filia
Nepos.	2	Neptis
Pronepos.	3	Proneptis
Abnepos.	4.	Abneptis
Adnepos.	5.	Adneptis
Trinepos	6.	Trineptis.

zu 1

502^t

~~502~~
Zur Num. B502^t

